PEYZAJ PLANLAMA VE TASARIM İLKELERİ AÇISINDAN BURSA KENT HAMİTLER MEZARLIĞI DEĞERLENDİRİLMESİ

Mehmet İlkan BAYRAK

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

PEYZAJ PLANLAMA VE TASARIM İLKELERİ AÇISINDAN BURSA KENT HAMİTLER MEZARLIĞI DEĞERLENDİRİLMESİ

Mehmet İlkan BAYRAK
ORCID ID: 0000-0002-5726-6235

Doç. Dr. Aysun ÇELİK CANGA
ORCID ID: 0000-0001-5289-2176
(Danışman)

YÜKSEK LİSANS
PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

BURSA – 2019

TEZ ONAYI

Mehmet İlkan BAYRAK tarafından hazırlanan "**PEYZAJ PLANLAMA VE TASARIM İLKELERİ AÇISINDAN BURSA KENT HAMİTLER MEZARLIĞI DEĞERLENDİRİLMESİ**" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Doç. Dr. Aysun ÇELİK CANGA

Başkan : Doç. Dr. Aysun ÇELİK CANGA
Uludağ Üniversitesi, Ziraat Fakültesi,
Peyzaj Mimarlığı Bölümü
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı
İmza

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Zeynep PİRSELİMOĞLU BATMAN
Uludağ Üniversitesi, Ziraat Fakültesi,
Peyzaj Mimarlığı Bölümü
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı
İmza

Üye : Doç. Dr. Alper SAĞLIK
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi,
Peyzaj Tasarımı Anabilim Dalı
İmza

Yukarıdaki sonucu onaylarım

Prof. Dr. Hüseyin Aksel EREN
Enstitü Müdürü
...../...../.....

Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

15/11/2019

Mehmet İlkan BAYRAK

ÖZET

Yüksek Lisans

PEYZAJ PLANLAMA VE TASARIM İLKELERİ AÇISINDAN BURSA KENT HAMİTLER MEZARLIĞI DEĞERLENDİRİLMESİ

Mehmet İlkan BAYRAK

Bursa Uludağ Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Aysun ÇELİK CANGA

Mezarlıklar; din, tarih, sosyal, ekonomik, gelenek ve görenek, zanaat gibi kültürel kimliğe ait bilgileri günümüze taşıyan ve aydınlatan, insanlık tarihinin en eski yapıları ve önem ifade eden kayıtlardır. Temel işlev olarak mezarlıklar, ölmüş bedenlerin toplum sağlığını tehlikeye atmadan, bedenlerin toprağa karışmasını sağlayan depolama alanlarıdır. Ayrıca, yaşayanlar için hatırlama, ziyaret ve sembolik olarak anlam taşıyan alanlardır. Ancak, mezarlıklar, antropoloji, sanat tarihi, ilahiyat gibi meslek disiplinleri için manevi bir anlam ifade etmekle birlikte, ekoloji ve kent planlama gibi meslek disiplinleri için önemli bir potansiyel açık yeşil alan ve ekolojik rezerv alanlar olarak ilgi görmektedir. Mezarlıklar, yabancı bazı kültürlerde, rekreasyonel, görsel, ekolojik, kültürel ve dinsel öneme sahip alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha önceki zamanlarda, kente uzak mesafelerde olan mezarlıklar, zaman içerisinde yerleşim yerlerinin içerisinde kalarak, yaşam mekanları ile bir bütün oluşturmuştur. Kentlerde gün geçtikçe azalan açık yeşil alanlara rağmen, özel bir koruma kanunu ile koruma altına alınan ve imar planında değişiklik yapılsa bile başka bir amaç ile kullanılamayacak olan alanlardır. Mezarlıklar, kentsel açık yeşil alan sistemi içerisinde devamlılığını kesin olarak korurlar. Mezarlıkların rekreasyonel, ekolojik ve görsel işlevlerini devamlılık ifade eden bir biçimde ortaya koyabilmeleri için peyzaj planlama ve tasarım uygulamalarının prensipleri dahilinde yapılması gerekmektedir. Mezarlıklarda, mimari, arkeolojik ve tarihi konularda çeşitli çalışmalar yapılmış olmasına rağmen, peyzaj planlama ve tasarım konularını kapsayan çalışmalar yetersiz kalmış ve konu ülkemizde henüz yeni ele alınan konular arasında yer almaktadır. Bu çalışmanın amacı; kentsel açık yeşil alan sisteminin önemli bir öğesi ve fiziki planlama konusu olan mezarlık alanlarının, "Bursa Kent Hamitler Mezarlığı" örneğinde olmak üzere peyzaj planlama ve tasarım ilkeleri dahilinde hali hazır durumunu, eksikliklerini, uygulamalardan kaynaklı sorunlarını, ziyaretçilerin memnuniyetsizliklerinin neden kaynaklandığını somut verilerle belirlemek ve çözüm önerileri geliştirmektir. Çalışma kapsamında mezarlığın kent içerisindeki konumu, ulaşım ağı, mezarlık içi ulaşım ağı, topoğrafya, mezarlık birimlerinin konumları, donatı elemanlarının kondisyonları, bitkisel materyallerin kondisyonu ve yeni açılan mezarlık parsellerinin değerlendirilmesi yapılmıştır. Ortaya çıkan sonuçların da yeni oluşturulacak mezarlık alanları için bir kaynak oluşturması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bursa Kent Hamitler Mezarlığı, Peyzaj Planlama, Peyzaj Tasarımı.
2019, ix + 114 sayfa.

ABSTRACT

MSc Thesis

EVALUATION OF BURSA CITY HAMITLER CEMETERY IN TERMS OF LANDSCAPE PLANNING AND DESIGN PRINCIPLES

Mehmet İlkan BAYRAK

Bursa Uludağ University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Landscape Architecture

Supervisor: Doç. Dr. Aysun ÇELİK CANGA

Cemeteries; religion, history, social, economic, traditions, such as craft cultural identity information and structures that bring to the present day. Cemeteries are the oldest structures and important records of human history. As a basic function, cemeteries are the storage areas that allow corpses to enter the soil without risking public health. Cemeteries are also areas for people to remember, visit and symbolically meaning. However, while cemeteries have a spiritual meaning for professional disciplines such as anthropology, art history and theology, they are of interest as open green space and ecological reserve areas, an important potential for professional disciplines such as ecology and urban planning. Cemeteries appear as recreational, visual, ecological, cultural and religious areas in some foreign cultures. In earlier times, the cemeteries which were far away from the city, remained in the settlements over time and formed a whole with living spaces. In spite of the decreasing open green areas in the cities, the cemeteries which are protected by a special protection law and which cannot be used for any other purpose even if the zoning plan is changed. Cemeteries are able to maintain continuity with certainty in all urban open green space systems. Recreational, ecological and visual functions of cemeteries to be sustainable, landscape planning and design practices should be done within the principles. Although various studies have been carried out in the cemeteries on architecture, archeology and history, studies covering landscape planning and design have been insufficient. This issue is among the newly discussed issues in our country. The aim of this study; to determine the cemetery areas which are an important element of urban open green space system and physical planning subject, in the case of 'Bursa City Hamitler Cemetery' within the scope of landscape planning and design principles, their deficiencies, the problems arising from the applications and the dissatisfaction of the visitors with the concrete data and developing solutions. Within the scope of the study, the location of the cemetery in the city, the road connection of the cemetery, the transportation network within the cemetery, the topography, the locations of the structure, the condition of the urban furniture, the condition of the plant materials and the newly opened cemetery parcels were evaluated. The results are aimed to provide a source for the new cemetery areas.

Key words: Bursa City Hamitler Cemetery, Landscape Planning, Landscape Design.
2019, ix + 114 pages.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamda bana destek olan, her aşamada yakın ilgi gösteren ve yönlendiren değerli danışman hocam, Sayın Doç. Dr. Aysun ÇELİK CANGA'ya, yüksek lisans eğitimim boyunca desteklerini esirgemeyen değerli hocam, Sayın Prof. Dr. Murat ZENCİRKIRAN'a, tez yazım aşamasındaki büyük desteklerinden dolayı değerli hocam, sayın Doç. Dr. Alper SAĞLIK'a ve meslektaşım, sayın Arş. Gör. Merve TEMİZ'e teşekkürlerimi sunarım.

Bugüne kadar maddi ve manevi yanımda olan aileme ve en büyük destekçim olan değerli eşim Zeynep BAYRAK'a teşekkürü borç bilirim.

Canım oğlum Ahmet Kerem BAYRAK'a ithafen.

Mehmet İlkan BAYRAK
15/11/2019

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET....ii
ABSTRACT....iii
TEŞEKKÜR....iv
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ....vii
ŞEKİLLER DİZİNİ....viii
ÇİZELGELER DİZİNİ....x
1. GİRİŞ....1
2. KURAMSAL TEMELLER VE KAYNAK ARAŞTIRMASI....2
2.1. Önceki Çalışmalar....2
2.2. Kuramsal Temeller....9
2.2.1. Ölüm Kavramın Farklı Kültürlerdeki Yansımaları....9
2.2.2 Geçmişten Günümüze Mezar ve Mezarlık Kavramı....11
2.2.3. Mezarlıkların ortaya çıkışı ve gelişimleri....13
2.2.4. Mezarlık Türleri....16
2.3. Mezarlık Planlama ve Tasarım İlkeleri....20
2.3.1. Türkler'de Mezar ve Mezarlık Geleneği....20
2.3.2. İslam Hukukuna Göre Mezarın Yapısı....22
2.3.3. Kent Mezarlıkları....25
2.3.4. Şehir İçinde Mezarlıkların Konumu ve Özellikleri....25
2.3.5. Ana Prensipler ve Tasarım İlkeleri....26
2.3.6. Mezarlık Planlama İlkeleri....28
2.3.7. Bitkisel Tasarım İlkeleri....30
3. MATERYAL VE YÖNTEM....34
3.1 Materyal....34
3.2. Yöntem....35
3.2.1. Evren, Örneklem ve Veri Toplama Süreci....35
3.2.2. Veri Toplama Araç ve Teknikleri....36
3.2.3. Verilerin Analizi....37
3.2.4. Araştırmanın Kısıtları....37
3.2.5. Yöntem Akış Diyagramı....37
4. BULGULAR....39
4.1. Çalışma Alanı....39
4.2. Toprak Yapısı....40
4.3. Jeolojik Yapı....40
4.4. Eğim Durumu....40
4.5. Ulaşım....42
4.6. Otoparklar....43
4.7. Donatı Elemanları....44
4.8. Bursa Kent Hamitler Mezarlığı Yönetimi Yapısı....45
4.8.1. Fiziksel Yapı....45
4.8.2. Örgüt Yapısı....45
4.8.3. İnsan Kaynakları....46
4.8.4 Mezarlık Yönetimin Sunduğu Hizmetler....46
4.9. Mezarlık Standartları....47
4.10. Uzman Görüşlerine Ait Bulgular....48
4.11. Mezarlığın Mevcut Durumunun Değerlendirilmesi....50

4.11.1. Acil Durum Toplanma Alanı 50
4.11.2 Bayrak Direkleri 51
4.11.3. Bilgilendirme Levhaları 52
4.11.4. Bitki Kasaları 55
4.11.5. Bitki Kullanımları 57
4.11.6. Bitki Satış Noktası 58
4.11.7 Camii 58
4.11.8. Çeşmeler 59
4.11.9. Çöp Kovaları 60
4.11.10. Açık Depo Alanı 61
4.11.11. Otobüs Durakları 62
4.11.12. Aydınlatma Birimleri 62
4.11.13. Duvar-Çit 63
4.11.14. Tabutluk 64
4.11.15. Girişler 65
4.11.16. Gölgeleme Elemanları 66
4.11.17. Hız Kesiciler 67
4.11.18. İdari Binalar 68
4.11.19 Kuran ve Yasin Kutuları 69
4.11.20. Oturma Birimleri 70
4.11.21. Sesli Duyuru Araçları 71
4.11.22. Su Bidonu Askıları 72
4.11.23 Tuvaletler ve Gasilhane 73
4.11.24 Yerüstü Yangın Hidrantları 73
4.11.25 Yaya ve Taşıt Yolları 74
4.11.26 Sorunlu Alanlar 77
4.11.27. Örnek Mezarlar 79
4.12. Mezarlık Alanındaki Bitkisel Tasarım 80
4.13. Anket Sonuçları 83
4.13.1. Demografik Yapıya Ait Bulgular 83
4.13.2 Fiziki Yapıya Ait Bulgular 91
4.13.3. Donatı Alanlarının Yeterliliğine Ait Bulgular 93
4.13.4 Yapısal Peyzaja Ait Bulgular 94
4.13.5 Bitkisel Peyzaja Ait Bulgular 95
4.13.6. Peyzaj Yönetimine Ait Bulgular 98
5. SONUÇ 100
KAYNAKLAR 106
EKLER 109
EK 1. ANKET FORMU 110
ÖZGEÇMİŞ 114

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar	**Açıklama**
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences
m^2	Metrekare

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 2.1. Sardes Tümülüsleri 14
Şekil 2.2. Mısır Piramitleri 15
Şekil 2.3. Mouseloum kalıntıları 17
Şekil 2.4. Anıtkabir 18
Şekil 3.1. Çalışma alanının Türkiye ve Bursa kenti içindeki konumu 34
Şekil 3.2. Mezarlığın havadan genel görünümü 35
Şekil 3.3. Yöntem akış diyagramı 38
Şekil 4.1. Mezarlık çevresinin 2003 ve 2019'daki hali 39
Şekil 4.2. Kuzey – Güney kesiti 41
Şekil 4.3. Doğu – Batı kesiti 42
Şekil 4.4. Otopark alanı olarak kullanılan alan 43
Şekil 4.5. İdari bina 45
Şekil 4.6. Örgüt yapısı 46
Şekil 4.7. Acil durum toplanma alanının havadan görünümü 51
Şekil 4.8. Acil durum toplanma alanı işaret panosu 51
Şekil 4.9. Bayrak direkleri 52
Şekil 4.10. Mezarlık ada krokisi 53
Şekil 4.11. Ada numara levhası 53
Şekil 4.12. Abdesthane ve lavabo bilgi levhası 54
Şekil 4.13. Trafik levhası 54
Şekil 4.14. Otobüs durağı bilgi levhası 55
Şekil 4.15. Bitki kasaları 56
Şekil 4.16. Bitki korumalıkları 56
Şekil 4.17. Yol ağaçlandırmaları 57
Şekil 4.18. Kabirlerin genel görünümü 57
Şekil 4.19. Bitki satış noktası 58
Şekil 4.20. Celal Karakaş Cami 58
Şekil 4.21. Farklı türdeki çeşmeler 59
Şekil 4.22. Bakımsız çeşmeler 60
Şekil 4.23. Çöp kutuları 60
Şekil 4.24. Örnek çöp kutusu 61
Şekil 4.25. Açık depo alanı 61
Şekil 4.26. Otobüs durakları 62
Şekil 4.27. Aydınlatma elemanları 63
Şekil 4.28. Duvarlar 63
Şekil 4.29. Yıkılmış duvarlar 64
Şekil 4.30. Tabutluk 64
Şekil 4.31. Ana giriş kapısı ve tali yol 65
Şekil 4.32. İkinci giriş 66
Şekil 4.33. Ayarlanabilir gölgeleme elemanı 66
Şekil 4.34. Sabit gölgeleme elemanları 67
Şekil 4.35. Hız kesici 67
Şekil 4.36. Mezarlık bilgi sistemi odası 68
Şekil 4.37. İdari bina 69
Şekil 4.38. İdari bina deposu 69
Şekil 4.39. Yasin kutuları 70

Şekil 4.41. Ses sistemleri 72
Şekil 4.42. Su bidonu askıları 72
Şekil 4.43. Tuvaletler ve gasilhane 73
Şekil 4.44. Yerüstü hidrantı 74
Şekil 4.45. Asfalt yollar 75
Şekil 4.46. Tali yollar 76
Şekil 4.47. Kaldırımlar 76
Şekil 4.48. Bozuk yollar 77
Şekil 4.49. Düzensiz mezarlar 78
Şekil 4.50. Çok sık defnedilen mezarlar 78
Şekil 4.51. Bebek mezarlığı 79
Şekil 4.52. Örnek mezarlar 79
Şekil 4.53. Ana aks üzerinde yol ağaçlandırması 82
Şekil 4.54. Kullanılan bazı otsu türler 82
Şekil 4.55. Ankete katılan kullanıcıların cinsiyet dağılımı 84
Şekil 4.56. Ankete katılan kullanıcıların yaş dağılımı 84
Şekil 4.57. Ankete katılan kullanıcıların gelir durumu 85
Şekil 4.58. Ankete katılan kullanıcıların medeni durumları 85
Şekil 4.59. Ankete katılan kullanıcıların eğitim durumu 86
Şekil 4.60. Ankete katılan kullanıcıların çocuk sayıları 86
Şekil 4.61. Ankete katılan kullanıcıların mesleki dağılımı 87
Şekil 4.62. Ankete katılan kullanıcıların özel araç sahiplik durumları 87
Şekil 4.63. Ankete katılan kullanıcıların mezarlığa hangi ilden geldikleri durumları 88
Şekil 4.64. Ankete katılan kullanıcıların mezarlığı ziyaret sıklığı 88
Şekil 4.65. Ankete katılan kullanıcıların mezarlığa kiminle geldiği 89
Şekil 4.66. Ankete katılan kullanıcıların ne kadar vakit geçirdikleri 89
Şekil 4.67. Ankete katılan kullanıcıların mezarlığa geliş nedenleri 90
Şekil 4.68. Ankete katılan kullanıcıların mezarlığı kullandığı günler 90
Şekil 4.69. Ankete katılan kullanıcıların mezarlığa geldikleri mevsimler 91
Şekil 4.70. Ankete katılan kullanıcıların mezarlığın konumunun uygunluk durumu hakkındaki görüşleri 91
Şekil 4.71. Ankete katılan kullanıcıların mezarlığa ulaşım kolaylığı hakkındaki görüşleri 92
Şekil 4.72. Ankete katılan kullanıcıların mezarlığa ulaşım şekli 92
Şekil 4.73. Ankete katılan kullanıcıların engelli ve yaşlı bireyler tarafından kullanılan servis hakkındaki memnuniyet durumları 93
Şekil 4.74. Ankete katılan kullanıcıların donatı alanlarının yeterliliği ile ilgili görüşleri 94
Şekil 4.75. Ankete katılan kullanıcıların yapısal peyzaja yönelik değerlendirmeleri 95
Şekil 4.76. Ankete katılan kullanıcıların kabir ziyaretine giderken bitki alım durumları 95
Şekil 4.77. Ankete katılan kullanıcıların bitki alım tercihleri 96
Şekil 4.78. Ankete katılan kullanıcıların bitki alımındaki özellik tercihleri 96
Şekil 4.79. Ankete katılan kullanıcıların fidan dikimi yer durumuna ilişkin görüşleri 97
Şekil 4.80. Ankete katılan kullanıcıların bitki bakımı hakkında bilgilerine ait veriler 97
Şekil 4.81. Ankete katılan kullanıcıların açık mekanlarda görmek istedikleri bitkisel veya yapısal materyallere ilişkin veriler 98
Şekil 4.82. Ankete katılan kullanıcıların peyzaj yönetimine yönelik değerlendirmeleri 99

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa

Çizelge 4.1. Uzman görüşlerine ait bulgular.....48
Çizelge 4.1. Uzman görüşlerine ait bulgular.....49
Çizelge 4.2. Güvenilirlik Analizi Testi 83

1. GİRİŞ

Kentlerin açık yeşil alan dokusuna önemli şekilde katkı sağlayan mezarlıklar, toplumların inançları ve ölüm arasındaki bağı yansıtan yerlerdir. Toplumsal açıdan din faktörü, mezarlıkların önem kazanmasındaki en önemli etkendir. Günümüz dünyasında değişen ihtiyaç ve talepler doğrultusunda, mezarlıkların kasvetli ve ürkütücü durumlarını ortadan kaldırarak, ziyaretçilere ve kent halkına huzur veren, gezinti yapılabilen alanlar olarak planlamak ve tasarlamak günümüzde önem ifade etmektedir. Kent mekanları içerisinde veya yakın çevresindeki mezarlıklar, kentin açık yeşil alanlarını ve ekolojik koridorlarını birbirine bağlayan organik bağlar haline gelmiştir (Uslu, A., 2009).

Peyzaj planlama ve tasarımı konularında prensipsiz, bakımsız ve yetersiz olan mezarlıklar, insanların ziyaret esnasında memnun kalmadıkları ve cenazelerini zorunlu olarak buraya defnettikleri alanlar olarak görülmektedir. Mezarlıklarda, mimari, arkeolojik ve tarihi konularda çeşitli çalışmalar yapılmış olmasına rağmen, peyzaj planlama ve tasarım konularını kapsayan çalışmalar yetersiz kalmış ve konu ülkemizde henüz yeni ele alınan konular arasında yer almaktadır.

Çağımızda kent planına ait bir parça olan, kentin içerisinde açık yeşil mekân olarak yayılmış Bursa Kent Hamitler Mezarlığının mevcut durumunu tespit ederek, peyzaj planlama ve tasarım ilkelerine uygunluğu, alanında uzman kişiler ve ziyaretçilerin görüşleri ile birleştirilerek değerlendirilmiştir.

Bu çalışmanın amacı; kentsel açık yeşil alan sisteminin önemli bir öğesi ve fiziki planlama konusu olan mezarlık alanlarının “Bursa Kent Hamitler Mezarlığı” örneğinde olmak üzere peyzaj planlama ve tasarım ilkeleri dahilinde hali hazır durumunu, eksikliklerini, uygulama kaynaklı sorunları, ziyaretçilerin memnuniyetsizliklerinin neden kaynaklandığını somut verilerle belirlemek ve çözüm önerileri geliştirmektir. Ortaya çıkan sonuçların da yeni oluşturulacak mezarlık alanları için bir kaynak oluşturması hedeflenmiştir.

2. KURAMSAL TEMELLER VE KAYNAK ARAŞTIRMASI

2.1. Önceki Çalışmalar

Acıpayamlı (1990), İptidailerde Ölü Gömme ile İlgili Bazı Pratikler ve İzahları adlı çalışmasında, İptidailerin (ilkellerin) ölüm tanımına ve ölülerine nasıl bir yaklaşım sergilediklerini anlatmıştır. "Ölüm, bir ilkel için, hayatın sonu değildir. Vücuttan ayrılan ruh yaşamasına devam etmektedir. İnsanlar gibi o da yer, içer ve ıstırap duyar." cümlelerini kullanmıştır. Bu sebeplerle ilkel toplumlarda farklı adet ve inanmalar doğmuştur. Çalışmanın esasını, ölünün yakın çevresini ilgilendiren adet ve inanma şekilleri oluşturmaktadır. Bu kapsamda 3 konu üzerinde durulmuştur. Bunlar; ölünün eşyası ile ilgili adet ve inanmalar, ölünün malı olan hayvanlar ile ilgili adet ve inanmalar, ölünün karısını, çocuğunu, hizmetkar ve esirlerini ilgilendiren adet ve inanmalar. Sonuç olarak bu çalışmada ilkel toplumlardan günümüze kadar ölü gömme ile ilgili adet ve inanmalarda değişimlerin olduğu saptanmıştır.

Ak ve Kesim (2013), Anıt Mezarların Peyzaj Mimarlığı Yönünden İncelenmesi; İzzet Baysal Anıt Mezarı Çevre Düzenlemesi Örneği adlı çalışmasında, geçmiş zamandan bugünkü zamana kadar, farklı anıt mezarların yapım ilkeleri ile ilgili detayları gün yüzüne çıkarmaya, yapım sürecini kapsayan evreler ile beraber, çalışmanın nihai hedefi olan; anıt mezarların peyzaj uygulamalarında dikkat edilmesi gereken konuların araştırılması ve günümüzde bu sonuçlara göre hangi ölçütlere dayanarak mekan kurgulanması gerektiğini belirlemişlerdir. Araştırmada, Anıtkabir anıt mezarı ayrıntılı bir şekilde incelenmiş ve diğer çeşitli örnekler ile beraber planlama, proje ve tasarım prensipleri doğrultusunda mekân örgütlenmesi konusunu ele almışlardır. Ayrıca yapılan anket çalışması ile İzzet Baysal Anıt Mezarı için kent halkının görüşlerine başvurulmuştur. Araştırma neticelerine göre; Abant İzzet Baysal Üniversitesi Bolu Gölköy Kampüsü içerisinde yer alan İzzet Baysal Anıt Mezarı için peyzaj projesi hazırlamışlardır.

Aksoy ve Özkardaş (2015), Karacaahmet Mezarlığının Peyzaj Tasarım ve Bakım Çalışmaları Açısından İncelenmesi çalışmasında, İstanbul'un en büyük ve en eski mezarlığı olan Karacaahmet Mezarlığı örneğinde kent mezarlıklarındaki peyzaj tasarım

yanlışları ile bu yanlışlardan kaynaklanan bakım sorunlarını tespit etmişlerdir. Zamanımızda çok fazla araştırmanın olmadığı mezarlıkların peyzaj tasarım ve bakım prensiplerini, yeşil alan sistemi içerisindeki değerini, kente kazandırmış olduğu önemi ortaya çıkararak, Karacaahmet Mezarlığı örneğinde bu prensiplerin değerlendirilmesinden ortaya çıkan sonuçları, ilkesiz olarak gömülen cenazeler ile telafisi mümkün olmayacak olan yeni mezarlıklara öneri olarak sunmuşlardır.

Aktan (1999), Fiziksel Planlama Yönünden İzmir ve Frankfurt Kent Mezarlıklarının Karşılaştırılması çalışmasında; ölüm, mezar, din ve mezarlıklarla ilgili kavramlar açıklandıktan sonra mezarlıkların ortaya çıkışı ve gelişimi, Batı toplumlarında mezarlıklar, Türklerde mezarlıklar, günümüz mezarlıkları konularını açıklamıştır. Mezarlıkların planlama esasları doğrultusunda İzmir kenti mezarlıkları ve Frankfurt Kenti mezarlıkları karşılaştırılarak öneriler getirmiştir.

Aktaş (2009), İstanbul'da bulunan Mezarlıkların Nitelik ve Nicelik Açısından İncelenmesi ve Çağdaş Mezarlık Planlaması Örneği Olarak Bahçeşehir Mezarlığı çalışmasında ölüm, mezar, mezarlıklarla ilgili kavramlar açıklandıktan sonra İstanbul' da bulunan mezarlıklar, Bizans dönemi, Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet dönemi olarak incelenmiştir. Mezarlıkların planlama ve tasarım ilkeleri açıklanarak İstanbul'da bulunan günümüzdeki mezarlıklar irdelenmiş, kentin mezarlıklarla ilgili sorunları tespit edilmiştir. Mezarlıkların kentsel planlama yönünden, Bahçeşehir Mezarlığı projesi örneğinde kriterleri belirlenmiş, konuya ilişkin örnekler verilmiştir.

Anonim (1974), İşletme Planlamasında Temel ilkeler, başlıklı kitapçık, işletmenin temel fonksiyonu olan "Yönetim" bölümünün Planlama aşamasını detaylı olarak incelemekte, İşletmelerde ihtiyaç duyulan program ve faaliyetleri belli bir sistem dahilinde anlatmaktadır. Çalışma içerisinde ise "Mezarlık İşletiminde Planlama Sürecini" oluşturabilmek için şablon bir kaynak olmuştur.

Anonim (1988), Devlet Mezarlığı Broşürü; Devlet Mezarlığının kuruluş amacını, yerini, yapımını ve burada yatan TC. Cumhurbaşkanları, İstiklâl Savaşı Komutanlarının

hayatlarını anlatmaktadır. Ankara'da bulunan mezarlıklardan bahsedilme aşamasında Devlet Mezarlığı'nın yeri ve kapsamını belirtmek için kullanılmıştır.
Anonim (1997a), Karşıyaka Mezarlığı Gelişme Planı; Karşıyaka Mezarlığı Gelişme alanına yönelik genel tanımların yanı sıra, planlama prensipleri ile elde edilmiş bulunan arazi kullanım ve kapasitelere ilişkin değerleri vermektedir. Çalışmanın mezarlık planlama ve tasarım prensiplerini içerdiği için ana materyallerinden olup tasarıma ilişkin bazı aşamalarda örnek teşkil etmiştir.

Anonim (1997b), Ankara Büyükşehir Belediyesi 1997 Yılı Faaliyet Raporu; Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin 1994-1997 yıllan arasındaki faaliyetlerinden özetlerini ve Belediyenin kadrosunu detaylı bir şekilde anlatmaktadır. Mezarlıklarda işletim modeli oluşturma aşamasında mevcut organizasyon şemasını oluşturmak için kullanılmıştır.

Başkan (1996), Karamanoğlu Dönemi Konya Mezar Taşlan; başlıklı yayın ise Karamanoğulları dönemine ait mezar ve mezar taşlarının "plastik ve tarihsel" açıdan incelemiştir. Mezar ve mezarlık şekillenmesinde önemli bir faktör olan dinin getirdiği yaptırımları ve İslamiyet öncesi ve sonrası durumu kıyaslamak amacıyla ilk Müslüman mezar ve mezarlıkları hakkında kaynak teşkil etmiştir.

Can ve Tecer (1978), İşletme Yönetimi, başlıklı kaynak ise işletme fonksiyonlarını detaylı bir şekilde irdelemekte, konuyla ilgili kavram tablolarını içermektedir. Mezarlıklar için bir işletim modeli oluşturma aşamasında temel kavramların tanımlanması ve kavramlarla İlgili tabloların oluşturulması aşamasında şablon olması amacıyla kullanılmıştır.

Christchurch City Council (2013), Christchurch Kenti Mezarlıkları Master Planı, kararname ve el kitabı derlemesinde; konsey üyeleri mezarlıkların, toplumun ve yaşamın önemli ve hassas parçası olduğunu belirtmektedir. Christchurch kenti genelinde mezarlıkların geliştirilmesi ve yönetimi için stratejik bir vizyon sağlamayı amaçlamışlardır. Christchurch kenti mezarlıklarının plan statüsünü, tarihlerini, fiziksel

durumlarını, sorun ve fırsatlarını, yapısal ve bitkisel varlıklarını ayrı ayrı inceleyerek iyileştirme ve geliştirme için öneriler getirmişlerdir.

Cooper (2012), H.W.S Cleveland's Landscape for Oak Hill cemetery: a design analysis'de; H.W.S Cleveland'ın 1854 yılında Iowa'daki Oak Hill mezarlığında yapmış olduğu çalışmayı incelemiştir. Cleveland'ın bu çalışmasında ortaya koymuş olduğu mezarlıkların planlaması ve tasarım sürecinde uygulanması gereken 3 temel prensibi aktarmıştır. Cleveland'ın 1854'te incelemiş olduğu ve şu an nispeten bozulmamış erken Orta Batı Mezarlığı olan Oak Hill mezarlığını H.W.S Cleveland'ın prensiplerine göre incelenmiştir.

Cömertler (2001), 'Cemeteries "Planing and desing principles' adlı çalışmasında, mezarlıkların kentsel doku içinde bulunan arazi kullanım biçimi olduğunu ve tanımının işlevsel ve hijyenik özelliklerinin yanı sıra rekreasyonel, ekolojik, kültürel, sosyal ve sembolik açıdan da değerlendiren özel bir planlama ve tasarım yaklaşımı gerektirdiğini belirtmektedir. 20.yüzyılda ülkemizde yaşanan hızlı kentleşme, buna paralel olarak demografik, ekonomik ve toplumsal yapıdaki değişimler ve diğer etmenlerle birlikte özellikle büyük kentlerde önemli bir kentsel sorun mekanına dönüşmüş olan mezarlıkların günümüzde bile hala bir planlama ve tasarım problemi olduğunu söylemektedir. Tezin 2 önemli amacı bulunmaktadır. Birinci amaç; mezarlık çalışmaları için detaylı ve kapsamlı bir çalışma ortaya koyabilmek, ikinci amaç ise; modern kent mezarlıkları için uygulamalı bir çalışma ile desteklenmiş planlama ve tasarım kriterleri geliştirmek. 3 adımdan oluşan bir yöntem kullanılmış olan bu tezde kavramsal veri tabanı oluşturmuş, İzmir mezarlıkları için değerlendirme de kullanılabilecek kriterleri ortaya koymuş ve son olarak İzmir kenti için problem çözücü bir yaklaşım elde etmiştir.

Dil (2004), 'İstanbul'un Yeşil alan sisteminin planlama kriterleri açısından irdelenmesi' adlı çalışmasında ele alınan sorun, İstanbul'un gelişim süreci ile evrilen yapısına ilişkili olarak, halihazır yeşil alan sisteminin yetersiz kalması ve planlama ölçütleri bakımından da elverişli olmadığıdır. İstanbul'un halihazır açık yeşil alanlarını, planlama ölçütleri

açısından değerlendirerek sorunları tespit etmiş ve bu bağlamda çözüm önerileri getirmiştir.

Ertek (2006), Symbolic Meaning Of Cemeteries For Users: 'Karşıyaka Cemetery Case' adlı çalışmasında mezarlık alanlarını kutsal ve ruhani peyzajlarının yanı sıra, yüksek sosyal ve kültürel değerler barındıran kentsel açık yeşil alanlar olarak değerlendirmiştir. Bu çalışma ile mezarlık alanlarının sembolik ve duygusal anlamı kullanıcıların gözünden irdelenmiş ve Karşıyaka Mezarlığı kullanıcılarının tercihleri ve algıladıkları ögeler arası ilişkiyi araştırmıştır.

Gökdeniz (1992), Şişli Ermeni Mezarlıklarında Mezar Yapıtlarının Mimari özellikleri Üzerine Bir İnceleme; konulu tez şişli Ermeni Mezarlıklarını mimari üslupları açısından İncelemiştir. Şişli Ermeni Mezarlıklarının konumunu belirtme aşamasında yardımcı olmuştur.

Güler (1997), İşletme Olarak Tiyatro Örgütleri; başlıklı kaynak özel tiyatroları bir işletme örgütü olarak kabul ederek bu işletmelerin sistemleri hakkında detaylı bilgi vermiştir. İşletme olarak Mezarlıklar başlıklı bölümü oluşturma aşamasında temel kaynak oluşturmuştur. İzlenecek yolun belirlenmesi aşamasında aynı amacı hedefleyen iki çalışma olduğu için temel kaynak olarak değerlendirilmiştir.

Gönen (1992), Mezarlıklar adlı çalışmasında; ülkemizde mezarlıkların kent peyzajındaki rolünü araştırmıştır. Avrupalılarda bu alanların yeşil alan olarak halka sunulmasının 20'nci yüzyıl başlarında gerçekleştiğini ancak bizde mezarlıkların günlük yaşam içindeki yerleri ve yeşil alan olarak kullanımlarının çok eski dönemlere kadar gittiğini savunmaktadır. Türklerde mezarlık ve yeşil alan anlayışını ve bununla ilgili yabancı gözlemlerini paylaşmıştır. İstanbul'da bazı önemli tarihi mezarlıkları yeşil alan olarak incelemiştir.

Güçlü ve ark. (1996), Kentsel Yeşil Doku İçinde Mezarlıkların Yeri, Önemi ve Erzurum Örneği adlı çalışmasında, kentsel yeşil alan sistemi içerisinde mezarlıkların konumu,

değeri ve Erzurum'daki mezarlıkların yeşil doku özellikleri araştırılmıştır. Abdurrahman Gazi Mezarlığı ve Asri mezarlık olmak üzere Erzurum'da kullanılan iki adet mezarlık vardır. Bu iki mezarlığın kullanım alanının toplamı 28.56 hektar olup, kişi başına düşen alanın 1.2 m^2 olduğu tespit edilmiştir. Erkan (1983)'a göre, her birey için 7 m^2 mezarlık alanına ihtiyaç duyulduğunu belirtirken, Erzurum şehrinde 146,44 hektarlık ek mezarlık alanına ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. Bu sebeplerden dolayı, yeni mezarlık yerleri açılması tavsiye edilmiştir. Bu iki mezarlığın modern planlama prensiplerinden uzak olduğu, Abdurrahman Gazi Mezarlığının ise, bitkilendirme açısından yetersiz olduğu tespit edilmiştir.

Jansen (1937), Ankara İmar Planı; şehir ve şehirciliği tanımlamakta, Ankara Kenti İmar Planını oluşturan temel alan ve kavramları tamamlamaktadır. Genel şehir ve şehircilik kavramlarını içerdiğinden tez için ana materyallerden biri olarak kabul edilmiş ve mezarlıkların şehirdeki konumlarını belirtmek için kullanılmıştır.

Karamağaralı (1992) Ahlat Mezar Taşları; İslam aleminin en büyük tarihi mezarlığı olan tarihi Ahlat Mezarlıklarındaki mezar taşlarının özelliklerini sosyal, kültürel ve tarihi açıdan incelemiş buradaki mezar taşlarından örnekler sunmuştur. Ahlat Mezarlıklarının önemini belirtme aşamasında kullanılmıştır.

Mercan (1992) Mezarlıklar Müdürlüğü'nün Organizasyon Yapısı ve İlgili Uygulamalı Bir Çalışma başlıklı tez işletmelerdeki "Yönetim" fonksiyonunu oluşturan organizasyon ve Örgütleme aşamasını, konuyu İstanbul Büyükşehir Belediyesi Mezarlıklar Müdürlüğüne uyarlayarak anlatmıştır. Çalışmadaki öneri Organizasyon içinde yer alan yönetim personelinin nitelik ve görevlerini belirleme aşamasında yardımcı olmuştur.

Odabaş (1992), Mezarlıklar adlı çalışmasında peyzaj planlamasında mezarlık gelişimini ve psikolojisini anlatmıştır. Mezarlıkların; kentsel gelişiminde fiziksel bir planlama elemanı olarak ele alındığında önemli birer rezerv alanı olduklarını vurgulamıştır. Avrupa'da mezarlık planlamasının 1970'li yıllarda yeniden ele alındığını ancak

ülkemizde bu fikrin sadece büyük kentlerde yeni gündeme geldiğini savunmaktadır. Mezarlık alanı yer seçimini ve fiziksel özelliklerini, mezarlık planlamasını incelemiştir.

Özkardaş (2010), İstanbul Mezarlıklarının Peyzaj Planlama, Tasarım ve Bakım Çalışmaları Açısından İncelenmesi Karacaahmet Mezarlığı Örneği çalışmasında; İstanbul 'un en eski ve en büyük mezarlığı olan Karacaahmet mezarlığı örneğinde kent mezarlıklarındaki planlama ve tasarım yanlışları ile bunlardan doğan bakım sorunları belirlenmeye çalışılmıştır. Bunun için önce mezar ve mezarlık kavramı açıklanmış daha sonra mezarlık planlama, tasarım ve bakım ilkeleri üzerinde durulmuştur. Karacaahmet mezarlığının tarihi süreci ve kentsel yeşil alan içindeki önemi belirlendikten sonra Karacaahmet mezarlığının planlama, tasarım ve bakım ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmesi yapılmıştır. Mezarlığın planlama, tasarım ve bakım durumunun belirlenmesi ve ilkeler bazında değerlendirilmesi için; zemin, toprak, su numuneleri başta olmak üzere laboratuvar çalışmaları, arazide gözlem, ölçüm ve sayımlar yapılmıştır. Karacaahmet mezarlığı örneğinden elde edilen sonuçlarla Karacaahmet ve İstanbul geneli mezarlıkları için öneriler getirilmiştir.

Ragheb (1996) "İslam Hukukuna Göre Mezar Yapısı"; bu başlık altında İslam Dünyasında Mezar ve Defin Gelenekleri; adlı kitapta yer almaktadır. Kitapta, İslâm ülkelerindeki genel mezar ve mezarlık kavramlarını, geleneklerini, tarihini, önemini anlatan makaleler bulunmaktadır. İslam mezarlıklarının fizikî yapısı hakkındaki yaptırım ve kuralları belirleme aşamasında yararlanılmıştır.

Tatar ve Üner (1992) İşletmecilik İlkeleri; işletmeciliğin pratik ve uygulanabilir temel kurallarını özetlemek, her meslekteki kişilere işletmecilik hakkında bilgi vermek amacıyla hazırlanmıştır. İşletme Olarak Mezarlıklar bölümü için temel kavramların tanımlanması ve anlaşılması aşamasında temel kaynaklardan birisi olmuştur.

Uslu (2009), Çevreye Dost Mezarlık (Ekolojik Mezarlık) Planlama Yaklaşımları ve Dünya Kentlerinden Örnekler adlı çalışmasında, son zamanlarda başta Amerika, Kanada ve Avrupa kentlerinde çevre dostu ekolojik mezarlık planlama ve yönetimi yaklaşımlarını

açıklamaktadır. Genel manada çevreye daha duyarlı ve çevreyi daha az kirleten mezarlık tasarımlarından örnekler vermektedir. Araştırmada çeşitli dinlerin mezarlık örnekleri verilmiş, sağlıklı yaşam alanı olarak kent içinde mezarlık alanları için çevreye duyarlı yaklaşımları tartışmıştır. Sonuç olarak özel bir yere sahip olan mezarlıklar planlama, tasarım ve yönetim konularında yaşamın her yerinde olduğu gibi çevresel kaygıların ilk sırada olduğu alanlar olarak görülmeleri halinde kentlerin estetik, yaşanabilir ve sağlıklı alanlar olmaları için değerli birer kaynak olacağı düşüncesini savunmaktadır.

Uslu ve ark. (2009), Ecological Concerns Over Cemeteries adlı çalışmasında; özellikle mezarlıkla ilgili konuları açıklamaktadır. Mezarlığın çevresi ile ilgili ilişkileri ele almıştır. Mezar içerisindeki vücudun dönüşüm sürecindeki iç ve dış faktörleri incelemektedir. Farklı din ve kültürden mezarlıklar için ekolojik duyarlılığı açıklamıştır.

Uslu (2010), An Ecological Approach For The Evaluation Of An Abandoned Cemetery As A Green Area: The Case Of Ankara /Karakusunlar Cemetery adlı çalışmasında; terk edilmiş mezarlığın yeşil bir alan olarak değerlendirilmesi üzerinde durmuştur. Çalışma alanı bir zamanlar aktif olan ancak yakın zamanda girdi olmamış olan bir mezarlıktır. Kentsel gelişimin sonucu olarak konutlar arasında sıkışmış durumdadır. Eski bir mezarlığın fiziki planlamasının, ekolojik, sosyal ve ekonomik perspektifleri içeren bir yaklaşım sunmaktadır.

2.2. Kuramsal Temeller

2.2.1. Ölüm Kavramın Farklı Kültürlerdeki Yansımaları

Arapçada vefat, mevt, helâk gibi kelimelerin karşılığı olan ölüm hayat kelimesinin karşıtı olup sözlükte “hayatın son bulması” anlamına gelmektedir. Genel manada “ruhun bedenden ayrılması suretiyle kişinin maddî hayat kaynağını kaybetmesi” olarak tanımlanabilen ölüm ve ölümden sonrası hakkındaki inanış, algılama ve eylemler, kültürden kültüre, çağdan çağa değişmektedir.

İslâm dışındaki dinlerde ölüm, farklı geleneklerde ölüm nedenleri hakkında birçok açıklamalar yapılmıştır. Başta ilkel toplumlarda olmak üzere ölüm doğal bir olay olarak kabul edilmemiş, büyü sonucu, tanrıların gazabı ya da ruhun bedenden atılmak istemesi gibi ortaya çıkan durumlar olarak algılanmıştır. Ölüm ve ölüden kaynaklanan korku, ilkel toplumlarda ölmek üzere olan kişiyi terk etmeye veya canlı olarak mezara koymaya kadar götürmüştür.

Ölümün ve özellikle geç ölümün doğal bir durum olarak algılanan kadim Mısırlıların dininde, ölümden sonra hayatın devam edeceği fikri daima korunmuş, daha sonraki dönemlerde ise yeniden dirilme fikrine inanmışlardır. Fakat ölen insanın normal bir şekilde insanlarla mı yoksa tanırlarla mı yaşayacakları konusundaki fikirleri açık değildir. Bu inanışların bir başka bölümü olarak ölünün, ölümden sonra diğer hayatta rahat ve uzun yaşamasını sağlamak için veya yeniden doğma inancı gereği ölünün mumyalanması, başka kültürlerde de izlerinin görüldüğü üzere (japon, çin v.b.) ölüyle beraber mezara yiyecekler, sevdiği eşyalar hatta kölelerini koymaları, bunların özellikle kadınlar tarafından yapılıp ölüyü tekrar hayata döndürme gücüne sahip olduğu kabul edilen ağıt, kadim mısır cenaze törenlerinin önemli unsurlarındandır.

Erken Grek kültüründe ölümden sonra yeniden dirilme fikri yerine, bedenin hayat kaynağı olarak kabul edilen ruhun ölüler diyarı olan Hades'e gidip orada hayatını sürdüreceğine inanmışlardır. Ancak bu kültürde ölümden sonraki hayat olumlu bir çağrışıma sahip değildir. Bu görüşle birlikte erken Grek kültüründe yeryüzünde uzun yaşamak yerine, kahramanlık göstererek erken ölmek ve arkasında isim bırakmak tercih edilmiştir.

Gizemli kült ve felsefelerde (orfizm, hermetizm, genostizm ve neo-platonizm) ölümden sonra insanları daha iyi bir hayatın beklediğine inanılmaktadır.

Hint geleneklerine göre, önceden beri farklı inanışları benimsemelerine rağmen bugünkü benimsedikleri şekliyle reenkarnasyon inancının bir uzantısı olan 'karma' olarak adlandırılan sonsuz kere doğum ve sonsuz kere ölüm çemberini kırıp, nirvanaya

ulaşıncaya kadar farklı bedenlerde ve şekillerde doğma söz konusudur. Hint geleneklerinde ölü bedenin yakılması da reenkarnasyona hizmet ettiği görüşüne inanılmaktadır.
Zerdüşt dininde ise iyi ve kötü arasındaki evrensel mücadele fikrine dayanan kurtuluş merkezli bir fikir vardır. İyilerin öldükten sonra Neşide Evinde Ahura Mazda ile yaşayacakları, kötülerin ise Yalan Evinde kalmaya mahkûm olacaklarına inanmaktadırlar.

Başta Bâbil, eski İsrail başta olmak üzere Mezopotamya kültüründe ölüm, yeniden doğuş veya yeni bir başlangıç olarak görülmemiş, hayatın tamamen son bulduğu ve geri dönüşün mümkün olmadığı bir durum olduğuna inanmışlardır.

Birçok hadiste ve âyette belirtildiği gibi yaşamı veren ve öldüren Allah'tır. Bu nedenle insan için çok önemli bir olay olan ve insan yetisi dışında gerçekleşen ölüm olayının gerçekleşmesi, Allah'a nispet edilmiştir. Fakat naslardan anlaşıldığı kadarıyla Allah bu fiili, görev verdiği melekler vasıtası ile icra etmektedir.

Ölüm alın yazısı olsa bile insanın dünyaya gelme amacı ölmek değil, yaşamaktır. Allah, ruhundan üfleyip yarattığı ve bilinç ile bezediği Âdem'in nesline aslında sonsuz hayat vermiştir. Fakat yaşam iki evreye ayrılmış olup ilk evre bir çeşit sınav, ikinci evre ise elde edilen sonuçların şekillendireceği sonsuz hayat sürecidir. Ölüm hayatın bu iki dönemini birbirine bağlayan ve insanı ebedîleştiren bir araçtır (Çağrıcı ve diğ. 2007).

2.2.2 Geçmişten Günümüze Mezar ve Mezarlık Kavramı

Farklı dillerde mezarlık kelimesinin manası incelendiğinde, farklı kültürlerin ölüm karşısında nasıl tutum sergiledikleri hakkında fikir edinmek mümkündür. Örnek vermek gerekirse, İngilizce'de "cemetery" (mezarlık) kelimesi, eski Yunancada "uyku mekânı" anlamına gelen "koimeterion" sözcüğünden ortaya çıkmıştır. Ölü insanların vücutları, mezara uyuyormuş şeklinde koyulduğundan bu tanım kullanılmıştır (Herk 1998).

Almanca’da mezarlık için “Friedhof” sözcüğü kullanılır ve “huzur yeri” manasına gelir (Uslu 1997).

Arapça ziyaret kökünden gelmekte olan "ziyaret mekânı" anlamındaki mezar kelimesinden Türkçe ekle oluşturulmuş bir yer ismidir. Arapça’da makber (kabirlerin bulunduğu konum), cebbân (sahra), Farsça'da gûristân, mezârât ve kabristan kavramları mezarlığın eş anlamlısı olarak kullanılır.

Toplumda yer edinmiş kişilerin mezarlarına türbe, ravza, kümbet ve kubbe; tekke, türbe, cami, gibi yapıların yanında yer alan küçük mezarlıklara Türkçe'de hazî-re (etrafı çit, çalı veya taş duvarla çevrili alan) ve daha çok tekke ve zaviye olarak mezarlık ismi verilmiştir (Çağrıcı ve diğ. 2007).

İnsanlık tarihinde ilk vefat eden ve toprağa koyulan insan, Hz. Adem'in erkek çocuklarının küçüğü Habil'dir. Büyük kardeş olan Kabil tarafından öldürülmüştür. Şaşkına dönüp ne yapacağını bilemeyen Kabil; o sırada bir karganın ölü başka bir kuşun üzerini toprakla örttüğünü gören Kabil, Habil'i toprağa gömmüştür (Anonim 1970). En eski zamanlardan şu an yaşadığımız ana kadar ölülerin toprağa defnedilmesi kaidesi bozulmadan günümüze kadar gelmiştir.

Farklı toplumlarda değişiklik göstermiş olmakla birlikte, bazı zamanlarda ölü bedenler yığınlar halinde büyük çukurlara, yırtıcı hayvanların parçalaması için açıkta bırakılmış, doğrudan veya kaplar içine koymak suretiyle toprak içinde depolama metotları denenmiştir. Fakat artan nüfus yoğunluğu ile birlikte ölülerin depolanamayacak şekilde artması, çürüme nedeniyle ortaya çıkan gazlar ve bulaşıcı hastalıklar nedeniyle yeni yöntem arayışlarına gidilmiştir. Bu nedenlerden dolayı dini, sağlık kuralları, yasaklar ve toplumsal inançlar nedeni ile ölüler için toplu bir şekilde defin yapılan alanlar yani mezarlık kavramı doğmuştur (Uslu 1997).

Mezarlıklar günümüz anlayışına göre sadece defin alanı olarak değil, insanların dinlenebileceği, kentin yeşil alan ihtiyacını karşılayabilecek birer park olarak kabul

görmektedir. Avrupa'daki çoğu ülke kent merkezinde kalan çoğu mezarlığa defin yapılmasını yasaklamış ve bu mezarlıkları halkın dinlenmesi için bakımlı birer park olarak kullanıma açmıştır (Gönen 1992).

2.2.3. Mezarlıkların ortaya çıkışı ve gelişimleri

Yerleşik toplumlarda ölüleri defnetmek için özel bir yer tahsis edildiğine daha sık rastlanır, fakat göçebe yaşayan toplumlarda da geçici olarak kaldıkları yerlerde de belli bir alanı bu amaç için kullandıkları görülmüştür. Arkeoloji terminolojisinde "nekropolis" (Gr. "ölüler şehri") diye adlandırılan kadim mezarlıklar bölgenin kültürüne, jeolojik ve coğrafi yapısına, yapı malzemesi çeşidine göre farklılık gösteren yerin altında veya yerin üstünde bulunan mezarlarından meydana gelmektedir (Gürkan 2007).

Bronowoski'ye (1975) göre; ilk toplumlarda ölüler, yaşam alanı olan mağaraların içine defnedilmiştir. Eski taş çağında ise ölü bedenler kırmızıya boyanarak yaklaşık 75 cm derinliğindeki çukurlara, bebeğin ana rahmindeki durduğu şekle benzer bir pozisyonda dizleri çenelerine değecek şekilde gömülmüştür. Ölümden sonra da yaşamın olduğunu anlatmak amacıyla, ölüler yaşam rengi olan kırmızı renge boyanmışlardır (Uslu 1997).

Daha sonraki zamanlarda ise ölüler, yerleşim yerlerinden uzak yerlerde doğrudan ya da ölü yakıldıktan sonra toprağa gömülmüştür. Doğrudan yapılan defin, moloz taşlardan yapılmış basit mezarlara, pişmiş topraktan yapılan küp mezarlara, mermer veya seramikten imal edilmiş lahitlere yapılmıştır. Bunun yanı sıra, adeta bir tapınağı andıran anıtsal mezarlar, kayaların oyulmasıyla küçük bir tepe görünümü kazanmış tümülüs (yığma mezarları) gibi farklı çeşitlerde mezarlar kullanılmıştır (Şekil 2.1). Lahit mezar odalarında yiyecekler ve kıyafetlerin ölüyle birlikte gömüldüğü görülmüştür. Bu eylemin nedeni ölümden sonra tekrar yaşamın olduğu fikrini benimsemiş olmalarıdır. İlk çağlarda yapılan defin şekilleri zamanla dini inançlar, gelenek-görenek, sosyo-kültürel yapı gibi etkilerle değişmiştir (Odabaş 1992).

Mezarın toprak üstünde kalan kısmı insanlar için daha çok anlam ifade eder ve ziyaret edilebilmesi için üzerinde ait olduğu kimseyi ve yerini bildiren bir gösterge olması gerekir; dayanıklılığından dolayı genellikle taş malzeme tercih edilmiştir.

Şekil 2.1. Sardes Tümülüsleri (Anonim, 2017a)

Süregelen zaman içerisinde, ilkel dinler olan Totemizm, Animizm'den itibaren Hinduizm, Budizm, Yahudilik, Hıristiyanlık ve Müslümanlıkta; birbirinden farklı ibadetler, tapınma şekilleri, yasalar ve farklı istekler olmakla birlikte, esas olan görüş ruhun ölümsüz olmasıdır. Kadim Mısırlılarda ölümden sonra yaşama olan inanç, mezarlarda kullanılan hiyeroglifler ve resimler üzerinde yönlendirici bir etkisi olmuştur. Ölü bedenlere zarar gelmemesi ve düşmanlar tarafından zarar görmemesi düşüncesi ile piramitleri (Şekil 2.2) inşa ettikleri görülmüştür (Uslu 1997).

Şekil 2.2. Mısır Piramitleri (Anonim, 2017b)

Tarih boyunca mezarlıklar hemen hemen bütün toplumlarda büyük önem arz etmişlerdir. Sosyal ve ekonomik durumuna göre insanlar, öldükten sonra da hatırlanabilecekleri ve varlıklarını ispatlayabilecekleri çeşitli şekillerde yapılardan oluşan mezarlıklar yapmışlardır (Gönen 1992).

Mezar ve mezarlık gerçeği insanlığın varoluşuyla başlamış; dini birtakım yaptırımlar, kültürel farklılıklar, duygusal beklentiler doğrultusunda da fiziki yapı ve konum bakımından çeşitli değişikliklere uğrayarak günümüze kadar gelmiştir ve devam edecektir. Bu sebeple mezarlıklar, bir milletin geçmişi ile geleceği arasındaki köprülerin en önemlilerindendir. Bu bakımdan mezarlıkların iyi bakılması ve korunması gereklidir. Atalarımıza vefa borcu ödemenin bir yolu da buradan geçer. Bu konuda da yerel yönetimlere ve özel birtakım kurumlara büyük görevler düşmektedir. Ancak bizim ülkemize baktığımızda tüm Türkiye'de mezarlıkların can çekiştiğini, tam imajına yakışır şekilde şehir içinde birer korku tüneli haline geldiğini, mezarlıkların var olan durumunun gün geçtikçe daha da kötüye gittiği görülmektedir. Mezarlıklarda, giderek artan betonlaşmaya karşı buralarda en küçük bir yeşile muhtaç olunduğu söylenebilir. Yol açmak, toprak sahibi olmak ya da mezarlığın kapasitesini arttırmak amacı ile mezarlıklardaki ağaçlar kesiliyor, çiçek parterleri kaldırılıyor hatta mevcut mezar taşları çalınıyor. Bunun dışında özellikle Ankara gibi büyük şehirlerde tecavüz, hırsızlık gibi adi suçlara en uygun mekân olarak hep mezarlıklar seçiliyor. Dolayısıyla insanlar ölülerini

ziyaret etmekten bile kaçıyor. Bunun dışında mezarlıklar ayrı bir iş sektörü haline gelmeye başlıyor. Su satmaya çalışan çocuklar, parayla Kuran okuyanlar mezarların bilinçsizce daha fazla tahribine ve güvensiz mekânlar olmasına sebep olmaktadırlar.
Birçok kişiye göre kutsal sayılan mezarlıklar; her şeyden önce şehir dokusunun bir parçası, yaşanılan çevreye önemli etkisi olan alanlardır. Dolayısıyla mezarlıklar çevrenin bir parçası olduğu için temiz tutulup bakılması ölüye ve öteki dünyaya değil; kendimize, canlılara bir saygı göstergesidir.

2.2.4. Mezarlık Türleri

Açık Mezarlar

Geçmiş zamandan günümüze kadar uzanan süreçte kullanılan ve doldukları zaman yeni alanların açıldığı, yönetiminin belediyeler tarafından yapıldığı, insanların öldükten sonra defnedildikleri mezarlıklardır.

Anıt Mezarlar

Yaptıkları işler ile halkın tarafından kabul görmüş ve değer verilen kişilerin açık mezarlıkların dışında bir yere defnedilmesi ve orada bir sembolik anıt yapılması ile şekil almış mezarlardır. Anıt mezarlardan günümüze ulaşan en eski örneklerinden biri milattan önce 27'nci yüzyıllara uzanan Mısır Sakara'da bulunan firavun Zoser'in basamaklı piramidi, Kahire Gize'de bulunan Mikerinos, Kefren, Keops piramitleri, Luxor'da bulunan krallar ve kraliçeler vadilerindeki galerilerdir.

En önemli antik çağ anıt mezarlarından biri olarak kabul edilen ve antik dünyanın 7 harikasından biri olarak kabul gören eski Halikarnassos (Bodrum)'daki Mauseleum'dur (Şekil 2.3). Strap Mausollos için inşa edilmiş bu yapı çok fazla şöhret kazanmış ve "mozole" sözcüğü anıt mezar manasında kullanılmıştır. Egenin çoğu yerinde görülen, özellikle Fethiye, Kaunos'taki kaya mezarları, Karadeniz'deki Pontus krallarına ait mezarlar da günümüze kadar ulaşmış anıt mezarlardır. Kommagene kralı I. Antiokhos'un

Nemrut Dağında bulunan tümülüsü ve büyük boyuttaki heykeller anıt mezar olarak adlandırılabilir.

Şekil 2.3. Mouseloum kalıntıları (Anonim, 2017c)

Türkler, daha Anadolu'ya göç etmeden evvel hem İslamiyet'ten önce hem İslamiyet'ten sonra özellikle anıt mezarlara değer vermişlerdir. Bununla birlikte, Anadolu Selçuklu dönemindeki kümbetlerde, naaşın defnedildiği alt odaya 'mumyalık' denilmeye devam edilmiştir. Farsça bir tabir olan Kümbet Selçuklu anıt mezarları için kullanılan bir ifadedir. Çokgen prizma, kare veya silindir gövdeli, iki katlı, çatısı külah biçiminde örtülen yapılardır. En önemlilerinden birkaçı Kemah'ta Mengücük Gazi, Kayseri'de Melik Gazi ve Huand Hatun, Karatay, Sivas'ta Keykâvüs, Konya'da Sahip Ata Ahlat'ta Ulu Kümbettir.

Osmanlı döneminde ise, anıt mezarlardaki külah şeklindeki oluşumun kubbeye dönüştüğü görülür. Çoğunluk olarak gövde çokgen prizma biçiminde, dış cepheye doğru pencereler açılmaktadır. Orta Asya'dan beri kullanılmakta olan soğan formlu kubbe çatı örtüsü olmakla birlikte, Bizans mimarisinde görülen yarım küre formlu kubbe Osmanlı döneminde de kullanılmıştır. Türkiye Cumhuriyet döneminin en önemli anıt mezarı, cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün 'Anıtkabir'idir. Anıtkabir, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın, Atatürk'ün sadece sonsuz istirahatgâhı değil, Türkiye Cumhuriyetin en önemli sembollerinden birisidir. Atatürk'ün naaşı 10 Kasım 1953'te

Arslanlı yol olarak bilinen allenin çıktığı sıralı kolonlarla çevrili tören alanının sol kısmında bulunan anıt mezara nakledilmiştir (Şekil 2.4).

Şekil 2.4. Anıtkabir (Anonim, 2018a)

Adnan Menderes ve yakın iki arkadaşı için İstanbul Topkapı'da inşa edilen ve hemen yanından Turgut Özal'a ait olan mezar ise yakın zamanlarda yapılmış anıt mezar örnekleri olarak verilebilir.

Şehitlikler

Çatışmalarda, savaşlarda veya askerlik görevini icra ederken çeşitli sebeplerle şehit olmuş askerlerimizin ailelerinin isteği doğrultusunda defnedildikleri mezarlıklardır. En büyük örneği İstanbul'da bulunan Edirnekapı Şehit Mezarlığı'dır. Diğer kentlerimizde bulunan ve 1991 – 1995 yılları arasında halkın ziyaretine açılan şehitliklerimiz ise Çanakkale Şehitliği Çanakkale Yahya Çavuş Şehitliği, Kütahya Dumlupınar Kurtuluş Savaşı Şehitliği, Çanakkale 57. Alay Şehitliği, Afyon Büyük Taarruz Şehitliği, Afyon Yüzbaşı Agâh Efendi Şehitliği, Edirne Balkan Şehitliği Adana Pozantı Çamalan I. Dünya Savaşı Şehitliği, Çanakkale Sığındere Sargı Yeri Şehitliği ve Afyon Çiğiltepe Şehitliği'dir.

Türbeler

İslam kültürü ile önem kazanan diğer bir anıt mezar türü ise türbelerdir. Türkistan ve Horasan'dan 10. Yüzyıldan itibaren ortaya çıkmış ve yayılmaya başlamıştır. Anadolu Selçuklu'da yapılan türbeler Büyük Selçuklu'da yapılan anıt mezarlara kıyasla daha mütevazi ve mimari açıdan daha zengin bir araştırma ve deneme gayreti içinde gelişmesini gösterir.

Anadolu'da türbe sistemi şu üç kısımdan oluşur; içinde asıl mezar olan hücreye alt kat (cenazelik), göstermelik lahitlerin bulunduğu odanın yer aldığı gövde üst kat (ziyaret hücresi) ve örtü sistemi.

Hazireler

19. yüzyılda Osmanlı birçok alanda değişimler yaşamıştır. Mezarlık kültürü de değişime ayak uydurmuştur. En büyük değişim, ileri gelenlerin hazirelere gömülme geleneğinde yaşanmıştır. Önceki yüzyıllarda kentin her yerine yapıldığı görülen türbeler ve yanlarındaki küçük mezarlıklara, 19. yüzyıldan sonra rastlanmamaktadır. Örnek vermek gerekirse Divanyolu Caddesi'ndeki Sultan II. Mahmud türbesinde görülen ileri gelenlerin gömüldüğü mezarlıklar; 1909'da Şişli'de dikilen Abide-i Hürriyet çevresindeki Jön Türk hareketi liderlerinin mezarlığı gibi mezarlıklar olmuştur.

Krematoryumlar

İnsanların vasiyeti ile ölü bedenlerinin çok büyük fırınlarda yakılarak, ortaya çıkan küllerinin belli yerlerde depolanması ile meydana gelen bir mezarlık türüdür. Ülkemizde bunun bir örneği bulunmamaktadır.

2.3. Mezarlık Planlama ve Tasarım İlkeleri

2.3.1. Türkler'de Mezar ve Mezarlık Geleneği

Mezar geleneğinde en etkili öğe olarak belirtilen "din" (özellikle Türklerin İslâm dinini kabul etmeleri ile), önemli bir aşamaya neden olmuştur. İslam dininin kabulü ile dinin gerekleri bir dönüm noktası olarak ele alındığı zaman Türklerde mezar kültürü İslâmiyet'ten önce ve İslâmiyet'ten sonra olmak üzere ikiye ayrılır (Uslu 1997).

İslamiyet'ten Önce Türklerde Mezar ve Mezarlık Kavramı

İslamiyet'ten önce Türklerin inançları ve bu inanç sitemindeki mezar kültürlerine ait bilgilere Çin kaynaklarında rastlanır. Milattan önce 3. Yüzyıla ait Çin kaynaklarında Hun'ların defin törenlerine ait ilk bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler ışığında Hun'lar bir tabut içine yerleştirdikleri ölü bedenleri, eğer ölen asil ise" Kurgan " denilen anıt mezara, değil ise baş kısmına " balbal " denilen bir taş parçası diktikleri basit mezarlara gömerlerdi. Yapılmış olan kazılar göstermiştir ki sadece asiller mumyalanarak gömülmüşlerdir (Başkan 1996). Kurgan'lar, topraktan yapılmış bir tepe ve bu tepelerin altında yapılması planlanmış mezarlardan ibarettir. Mezar odasının yapısı ise duvarlar ağaç kütüklerinin düşey ve yatay şekilde sıralanmasıyla, örtü sistemi ise; ağaç gövdelerinin birbirine bitişik kirişler şeklinde yerleştirilmesiyle yapılmıştır. Şamanizm dinine inanan Hunlarda ise ölüler gömülmekte ve ruhun sonsuza kadar yaşayacağı inancı ile ölü ile birlikte eşyalar ve hediyeler gömülürken, ruhunun rahat bulması amacı ile mezar odası yün ve ipek keçelerle donatılmaktadır (Uslu 1997).

6. yüzyıl Göktürkler döneminde defin törenleri Hunlar zamanından çok farklılık göstermezdi. Türklerin İslamiyet'e geçene kadar Asya'nın çeşitli yerlerinde uyguladıkları cenaze törenleri şu şekilde anlatılabilir; cenaze töreni esnasında ölünün akrabaları ölüm gününde yaptıkları adetleri tekrarlar, fakat bazen ölü beden yakılmaz, iç organları boşaltıldıktan sonra içerisi çeşitli bitkilerle doldurularak mumyalanır ve öyle defnedilirdi (Başkan 1996). Göktürkler de ölen insanları toprağa defnetmişlerdir. Daha sonra da mezar taşına ölen insanın cinsiyetini, yaşını, unvanını yazmışlardır. Sosyal statüye göre

mezar taşlarının boyu değişiklik göstermiştir. Halka ait mezar taşlarında yazı ve gösterişe rastlanmaz. Zenginlerin mezar taşları ise daha büyük ve gösterişlidir. Şamanizm dinine inanan Göktürklerin de mezarlarının "kurgan" tipi mezarlara benzediği söylenebilir (Uslu 1997).

Uygurlar devlet dini olarak Budizm'i kabul etmişlerdir, ancak ölülerini Göktürkler ve Kırgızlar gibi taşhöyük denilen topraktan oluşan büyük yuvarlak tepe şeklinde yerlerin altındaki çukurlara (höyük) gömmüşlerdir. Uygurlarda kullanılan üzeri kubbe sistemi ile örtülü mezar yapılarına, "stupa" denmekteydi. Bu mezar yapılarının, daha sonra Anadolu'da görülen türbe ve kümbet mimarisine esin kaynağı oluşturduğu kabul görmektedir (Uslu 1997).

İslamiyet'in Kabulünden Sonra Türkler'de Mezar ve Mezarlık Kavramı

9. ve 10. yüzyılın ortalarında diğer bir Türk devleti olan Karahanlılar, Uygurlarla Asya'yı paylaşmışlardır. Karahanlılar, 10. yüzyılın ortalarından itibaren İslamiyet'e geçiş yapmışlardır. Karahanlılar, Aral gölü ile Hazar Denizi arasındaki konumda yaşayan Oğuzların Müslüman olmalarında büyük ve tarihi bir rol oynamıştır. 11. yüzyıl başlarında Güney-Batı Asya'da olan başka bir Müslüman Türk devleti Gazneliler'dir. Gazneliler daha sonraki yıllarda daha da doğuya yönelerek Hindistan'da hüküm sürmüştür. Karahanlılar ve Gaznelilere ait anıt mezarlara günümüze çokça rastlanılmaktadır. (Başkan 1996).

Obalar halinde yaşayan Oğuzlar, Müslüman olmalarına rağmen eski geleneklerini sürdürdükleri görülmüştür. Özellikle "balbal" geleneğinin Oğuzların son dönemlerine kadar devam ettirdikleri görülmektedir. Bu da bir göstergedir ki Türklerin erken Hun (M.Ö. 216- M.S. 220) çağlarından başlayıp, son dönemlerine kadar devam ettiği görülen "balbal" dikme adeti çok yaygın yapılan bir mezar geleneği olmuştur. İslam öncesi Türk inanç sistemi içerisinde Kurganlar ve Balballar önemli birer nesne olmuştur. Ölen insanlarının adını, anısını yaşayanlara ve sonraki nesillere unutturmamak için yapılmaları dışında 'ruhun ikinci yaşamı' inancını da ifade ederler. Fakat 'ruhun ikinci yaşam'

inancının İslam dininde yeri yoktur ve İslam dini anıt mezarı kabul etmez, onun yerine mezarlar çabuk toprağa karışan ve yok olan cinsten olmalıdır (Başkan 1996).

İslam dini, daha önceki devirlerde yapılan çeşitli defin çeşitlerinin yerine, bedenin doğrudan toprağa gömülmesi esasını getirmiştir. İslam dini ile birlikte de mezar taşı koyma adeti devam etmiştir. Mezar başı kıbleye doğru bakacak biçimde koyularak mezar taşı ve ayak taşı yerleştirilmiştir. İki taş genellikle yatay bir şekilde ve ortasında toprak serilmiş taş bir plak üzerine oturtulmuştur (Uslu 1997).

2.3.2. İslam Hukukuna Göre Mezarın Yapısı

Mezar ve mezarlık gerçeği İslam'la başlamış değildir; bu husus insanla birlikte vardır ve var olmaya devam edecektir. Ancak İslâm dini ile birlikte fiziki yapı ve konum bakımından değişikliğe uğramıştır. İslam'ın getirdiği birtakım yaptırımlar mezar yapılan ve mezarlık genel görünüşünü önemli derecede etkilemiş, mezarlıkların şehir dokusu içindeki gelişimini değiştirmiştir (Can 1998).

Ölen kişiyi mezar kazıp, mezarın içine defnetmek farzdır, ölüyü; bina içine, mermer içine, cam içine koymak, yakmak yasaktır. İçine su girmemesi, ortaya koku çıkmaması ve hayvanların kazarak zarar vermemesi için kabir derin kazılmalıdır. Bazı mezheplerde, mezar derinliğinin bir insan boyunu aşması ya da en azından göğüs hizasına gelmesi gerektiği savunulurken bazı mezheplerde de göbek hizasına kadar kazılmış bir çukurun yeterli olacağı savunuluyor. Mezar derinliğinin belirlenmesindeki en önemli unsurlar cesedin toprağa çabuk karışması, kötü kokuların yüzeye çıkmasının engellenmesi ve yırtıcı hayvanların cesede ulaşmasının önlenmesi olarak belirlenebilir. Bu bağlamda ortamdaki yırtıcı hayvan miktarına ve cinsine, toprağın çeşidine göre mezar derinliği değişken olabilir, önemli olan yeterli derinlikte olmasıdır. İslam dini zemin hizasına açılmış mezar çukurunu reddeder (Ragheb 1996).

Mezarın eni ve boyu cesedin cüssesini yansıtır. Mezar fazla geniş olmamalı ve gereksiz konfora sahip olmamalıdır. Fazla büyük mezar, mezarlıkta çok yer kaplayacağı gibi

maliyeti arttıracak hem de İslam hukukunun sade mezar yapı sitilinden uzaklaşacaktır. Yine de bir standart getirilecek olursa; uzunluğu, ölünün boyu; genişliği, boyunun yarısına kadar olmalıdır (Ragheb 1996).

İslâmiyet'te mezar, prensipte tek kişiliktir. Bu kural ancak zorunlu durumlarda çiğnenebilir (bu durumda da ölülerin birbirlerinden toprak bölmelerle ayrılmış olması gerekir). Savaş ya da salgın hastalık sonucu ölenler en erken dönemlerden başlayarak toplu mezarlara gömülmüşlerdir. Ne var ki aynı aileye mensup kişilerin yakınlaştırılması ya da ermiş bir kişinin yakınına gömülmek isteyenlerin arzusunu yerine getirmek kaygısı toplu mezar uygulamasının yaygınlaşmasına yol açmıştır (Ragheb 1996).

Mezarın iç ve dış bölümlerinde ve toprağın içeri dolmasını engellemek amacıyla çukurun üzerine konan levhalarda kullanılan gereçler üzerinde çok çelişkili fikirler ortaya sürülmüştür. Bu gereçlerden sadece bir tanesi, kerpiç, kabul görmüştür. Başta saz olmak üzere diğer tüm gereçler tartışma konusu olmuşlardır. Mezar içinde pişmiş tuğla veya başka malzeme kullanmak uygun değildir. Çünkü bu tür malzemeler ziynet eşyası sayılır ve günah kabul edilir (Ragheb 1996).

Birer tapınma mahalline dönüşmesini engellemek amacıyla mezarların tesviye edilmesi gerekmektedir. Mezarın varlığı (yanlışlıkla ayak altında çiğnenmemesi ya da üzerine oturulmaması için), en az zeminden bir karış yükseklikte ve hafif bir tümsekle belirtilmelidir. Mezarın anıtsal bir yüksekliğe kavuşmasını engellemek amacıyla, çukur kazılırken çıkan topraktan fazla toprakla doldurulması yasaktır (Ragheb 1996).

İslâmiyet'in ilk yüzyılından başlayarak mezarların üzerine birtakım işaretler konulmuştur. Başucuna ya da hem baş hem de ayakucuna bir taş dikilmiş, kimi zaman da çukurun iki ucuna birer tahta parçası saplanmıştır. İster taş ister tahtadan yapılsın bu işaretlerin her zaman yakın olması başka bir deyişle hiçbir bezeme içermemesi gerekmektedir. Mezar başı kıbleye (Kâbe'ye) yönelecek şekilde olmalıdır (Ragheb 1996).

Müslüman mezarlıkların temiz ve düzenli olması, türlü ağaçlar ve çiçeklerle süslenmesi çağlardan beri devam eden bir durum olup sevap kazandıran bir durum olarak kabul edilir. Mezarlara zarar verilmemesi, bakımlı yerler olması dini bir vecibedir. Toprakta bulunan mikroorganizmalar çürüyen cesetleri en küçük birimine kadar ayrıştırarak toprağa karıştırırlar. Ceset yapısında bulunan bazı proteinler son halka olarak amonyağa kadar parçalanırlar. Gaz haline ulaşan amonyak buharlaşır ve havaya karışır. Bu havayı solumak bazı olumsuz yan etkilere neden olabilir. Bunun nedeni amonyağın zehirli bir madde olması ve vücutta enerji üretimini engellemesidir. Ardıç, çam, servi, göknar gibi ibreli ağaçlar mezarlıklara dikilirse bu olumsuzluğun önüne geçilebilir. Bu tür bitkiler kökleriyle amonyumu azot kaynağı olarak kullanarak toprakta toksik madde birikmesini ve havaya karışmasının büyük oranda önüne geçer. Bu sayede mezarlık çevresinde yaşayan insanlar için tedbir alınmış olur (Kocaçalışkan 1998).

İslâmiyet'in kabulünden önce de sonra da mezar oluşturmaktaki temel amaç ölüyü ortadan kaldırmaktır. Ancak İslâm öncesinde sosyal statü mezar ve mezar taşı şekillenmesinde en önemli rolü oynamış kişilerin asil olmasına ya da olmamasına göre farklı mezar şekilleri geliştirilmiştir. Ayrıca ölü ile birlikte ölünün şahsi eşyalarının da gömülmesi de mezar boyutlarım belirleyen önemli bir etken olmuştur.

İslâmiyet'in kabulünden sonra da mezar taşı, gömü gelenekleri devam etmiş fakat dini birtakım yaptırımlardan dolayı daha katı bir tarz izlenmeye başlamıştır. Mezar yapılan daha sade bir yapıya dönüştürülmüş, özellikle kıble yönü esas alınmıştır.

Mezar ve mezarlıkların şekillenmesinde en önemli öğe olan dini kurallar bile gelişigüzel görüntünün oluşmasına engel olamamış; hatta dini bir zorunluluk olan mezar ve mezarlıkların bakımlı, temiz ve düzenli olması kuralını bile benimsememiştir. Oysaki Türkiye gibi dinin insan yaşamının önemli bir parçası olan bir ülkede hatta mezarlıklar tamamen kişilerin inisiyatifine bırakılmış ve kontrol altına alınmamıştır. Dolayısıyla, mezarlardaki düzen zamanla kaybolmakta hatta karmaşık mekânlar oluşmaktadır.

2.3.3. Kent Mezarlıkları

Şehirler yaşanılan zamanın simgeleridir. Aynı zamanda gelecek zamanlara geçmişi tanıtan belgelerdir. Doğa ve araziye bağlı kalarak, tarihi değerleri dikkate alarak yapılan planlama ve tasarım faaliyetleri yerine günümüz şehirciliğinde bu anlayış tamamen değişmiş ve gösterişçi bir tarz ve rant kaygısı ile planlanmaktadır. Günümüz şehirlerinde bu anlayışın getirdiği şekillenme bariz bir şekilde gelişmeye devam etmektedir. Bu gelişim sürecinde; temel maddeleri oluşturan elemanlar olan yollar, binalar, açık-yeşil alanlar, su unsurları ve mezarlıklar şehrin şekillenmesinde önemli rol oynar.

Bu temel maddelerden birisi olan mezarlıklar günümüz şehirlerinin şekillenmesi ve gelişimi sürecinden nasibini almış durumdadır. Mezarlıkların var olan durumunun zamanla yozlaşması; giderek sadelikten uzak, ölüye verilen değerin gösterişle bir tutulduğu ve dolayısıyla dev yapısal kütlelerin oluşturduğu mekânlar haline gelmeye başlaması da bu sürecin bir göstergesidir.

2.3.4. Şehir İçinde Mezarlıkların Konumu ve Özellikleri

Genel anlamda mezarlıklar, kentin gömü alanları olarak tanımlanmaktadırlar. Ancak mezarlıkların gömü alanları olmaları dışında başka önemli fonksiyonları da vardır. Geçmişten beri Türk kent ve kasabalarının tarihi topografyalarında mezarlıklar önemli bir yer teşkil etmektedir. Bunun sebebi de tarihi olmaları nedeni ile beraberlerinde gelişen bitkisel dokunun şehir içindeki yerleşim alanlarında geniş yeşil lekeler oluşturmasıdır. Bununla birlikte Türk camii, evi, bahçesi, halısı, işlemesi, minyatürü ve hattı gibi Türk mezarlığı ve mezar taşları da kendilerine has, diğer toplumlardaki benzerlerinden değişik bir ruh, anlam ve havaya sahiptirler. Eski Türk mezarlıkları, dağınık bir şekilde kabirlerin yerleştirildiği bir bahçe ve görkemli ağaçların gölgesinde kalan bir koruluktu. Ancak bu özelliklerini zamanla yitirmiş olan ve yavaş yavaş yok olmaya başlayan mezarlıklar daha önce de belirtildiği gibi “Kullanılamayan Alanlar” olmaya başlamışlardır. Mezarlıklarda yaşanan birtakım sorunlar, çözüm yollarının aranmayışı ve yaptırımların uygulanmayışı sebebi ile giderek büyümekte ve gözle görülür bir çöküş yaratmaktadır.

2.3.5. Ana Prensipler ve Tasarım İlkeleri

Mezarlıklar, kentlinin ve kentin sağlığı için ölü bedenlerin yaşam alanlarından uzaklaştırılması amaçlı planlanan ve tasarlanan alanlardır. Uygun bir şekilde defnedilmeyip açık bir ortamda kalan ölü bedenler çürümeye başladıklarında etrafa kötü koku ve mikrop yayarak çevre için bir ciddi sağlık tehdidi oluştururlar. Ceset üzerinde kolaylıkla hastalıklar üreyebilir ve rüzgâr, su gibi faktörlerle de çevreye yayılabilir (Aksoy ve Özkardaş, 2015).

Defin şekilleri ya da mezarlıktaki alanlar üzerinde yapılmış olan yanlış uygulamalar sebebiyle bu alanlar bazen çevre için bir sağlık tehdidine, yeraltı sularının kirlenmesine neden olan, flora ve faunada olumsuz etki oluşturan alanlar haline gelebilir (Karaoğlu, 2007).

Uygun gömü yöntemleri ve nizamnameye uygun doğru yer seçimleri uygulandığında mezarlıklar kent için paha biçilemez ekolojik özelliklere sahip alanlardır. Dini ve felsefi yönden dokunulmaz olmalarıyla yapılaşmaya ya da farklı kullanımlara açılamayacaklarından kent için değerini kaybetmeyecek alanlardır.
Planlama ve tasarım süreci üç ana prensip üzerinden değerlendirilmiştir (Cooper, 2012);

- Sosyal prensipler,
- Alan planlama prensipleri
- Fiziksel prensipler

Sosyal Prensipler

- “Geleceğimiz için kırsal mezarlık planlamalıyız” cümlesini savunan Cleveland tasarım çalışmaları sırasında parkların ve mezarlıkların planlama için önemli birer araç olduğunu belirtmekteydi. Cleveland ‘a göre; geçici yapıları ile mimarinin aksine peyzaj mimarlığı mesleği köy, park, mezarlık vb. gibi alanların ilk zamandaki gibi kalmasını sağlamaktadır. Yeni oluşturulacak mezarlık alanları

için ‘bilinçsiz seçim’ yapmaktan kaçınılması gerektiğini savunmaktadır. Sonuç olarak kırsal mezarlık planlaması yapılırken kentin nüfus projeksiyonunun ve ilerideki sınırlarının hesaplanması ve rastgele seçimler yapılmaması gerektiğini öngörmektedir.

- Planlama için gerekli olan sosyal ilkeler zevkle düzenlenmiş mezarlıkların toplumun ahlaki ve dini karakterini, eğitimlerini ve kültürel değerlerini yansıttığı düşünülmektedir.

Alan Planlaması Prensipleri

- Alan tasarımında doğal özelliklere uyumlu olmalı; yapılacak olan planlama ya da tasarım doğa ile uyumlu olmalı ya da tasarım çizgilerin, ögelerin doğaya kolayca adapte olabilmesi gerekmektedir. Mezarlık alanı olarak seçilecek alanda bulunan doğal özellikler yani topoğrafya, dik yüzeyler, ıslak zemin gibi etmenler her zaman alanın planlama ve tasarımı etkileyebilecek durumlar olduğu söylenmektedir. Böyle durumlarda doğal peyzaj kucaklanarak adaptasyon sağlanabilmektedir. Tesviyeler, yapılar, farklı bitki türleri gibi alanı önceden farklı gösterecek çalışmalar beklenebilmektedir.

- Doğal özelliklerin korunması ve yanlış peyzaj uygulamalarına dikkat edilmesi, alana sonradan eklenecek olan yapısal ya da bitkisel materyalin alanın doğallığını bozacak şekilde sahte olmaması gerekmektedir. Doğal güzelliğin güvence altına alınması için orijinal parçalar simetriye sahip olmalı ve eklenecek parçalarda buna uygun şekilde alana konumlandırılmalıdır.

- Mezarlık alanı planlama, tasarım, uygulama ve bakım süreçlerinde uzman kişilerle çalışılması ileride çıkacak sorunlara karşı daha kolay çözümler bulunacağı düşünülmektedir.

- Planlama ve tasarım için gerekli ekonomik değerin belirlenmesi; seçilen alanın planlanması, tasarımı, bakımı için belli bir ekonomik güce sahip olunması gerektiği düşünülmektedir. Bu alanın kendi kendini yönetebileceği, gerekli satışlar ve düzenlemeler yapılarak ekonomik gücün sağlanabileceği düşünülmektedir.

- Master plan hazırlanması, mezarlık alanı içerisinde ve çevresinde tüm kullanım alanları ile ilgili, yapısal ve bitkisel düzenlemeler ile ilgili alanı tanımlayan bilgiler sunulması gerekmektedir.

Fiziksel Prensipler

- Fiziksel planlamanın ilkelerine baktığımızda yol, su, bitki örtüsü gibi fiziksel etmenlerin mezarlık planlama ve tasarımında nasıl rol aldığını incelemektedir. Bu durumda ana hedef; sosyal ve ekonomik olsa da önemli olan diğer bir hedefte estetiktir. Bu hedeflere ulaşmada peyzaj tasarımı için gerekli olan materyallerin, ağaç, toprak ve su ögeleri olduğu belirtilmektedir.

- Dini, felsefi, ekolojik, psikolojik ve rekreasyonel özelliklerinin dışında kentin akciğeri sayılabilecek bu mekanlar kentleşme sürecinde giderek azalan kentsel yeşil alanların en büyük destekçileri, en temel taşlarıdır. Kentleşme sürecinde yapılaşma ile iç içe kalan mezarlıklar kent içini ve dışını birbirine bağlayan ekolojik koridorlar olarak da işlev görmektedir.

2.3.6. Mezarlık Planlama İlkeleri

Mezarlık planlaması; kentlerde nüfus artış hızı ve ölüm oranlarına istatistiklerine sadık kalarak, yeterli büyüklükteki ve gerekli niteliklerdeki arazi seçimi, seçimi yapılan arazide tasarım ve uygulama evrelerini içermektedir. Bunun yanı sıra yapılacak olan bu planlar kentin gereksinimleri, değişim süreci ve karakteri gibi etmenlere uyum gösterebilen dinamik bir yaklaşımla gerçekleştirilmelidirler.

Doğru bir şekilde yapılan mezarlık planlama süreci; tarihi ve kültürel mirasa mal olmuş mezarlıkların gelecek nesillere aktarılmasına yardımcı olacak, kentin peyzajına ve ekosistemine doğrudan bir katkı sağlayacaktır.

Yeterli büyüklükteki alan seçimi planlamanın bu aşamasında önemli bir yer tutmaktadır. Mezarlık yer seçimi yapılırken kamu arazileri tercih edilmeli, zorunlu durumlar haricinde kamulaştırılma tercih edilmemelidir. Ayrıca önemli bir diğer mevzu, alan seçimi yapılırken ilerleyen yıllarda kentin gelişimiyle birlikte oluşacak olan konut, yol sanayi baskısı göz önünde bulundurularak, tercih edilmesi düşünülen alanlar, alternatif kullanım olanakları açısından da değerlendirilmelidir. Bu nedenden dolayı kent gelişim planları ve arazi kullanım planları alan seçimi öncesinde mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Türkiye'mizde mezarlıklar hakkında çeşitli mevzuatlar vardır. 1931 yılında yayınlanan Belediye Mezarlıkları Nizamnamesi değiştirilerek 2010 yılında Resmî Gazetede duyurulmuştur. İlgili 'Mezarlık Yerlerinin İnşası ile Cenaze Nakil ve Defin İşlemleri Hakkında Yönetmelik'e göre yer seçimi ile ilgili olarak dikkat edilmesi gereken mevzular aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır;

- Mezarlıklar ile yapılaşma, konut ve ticari amaçlı yapılan binalar arasında olması gereken uzaklık 500 m ile sınırlanmalıdır.
- Mezarlıklar; ulaşımı kolay, %15 eğime sahip, altyapı ve drenaj sorunu olmayan alanlara konumlandırılmalıdır. Çok eğimli yerler, rüzgâr ve suyun etkisi ile toprak kayması ve yapısal elemanların hareket etmesine neden olabilir.
- Mezarlık alanları planlanırken yapılacak olan analizler neticesinde mevcut yeraltı su kaynaklarından 250 m uzaklığın korunması gerekmektedir. Eğer mevcutta yeraltı su kaynağı var ise hiçbir şekilde bu kaynaklar kullanılmamalıdır. Mezarlıklar Hakkındaki Nizamnamenin (Belediye Mezarlıklar Nizamnamesi, 1931) 14.maddesine göre 250 metrelik mesafe hidrolojik ve hidrojeolojik şartların gerektirdiği durumlarda il hıfzıssıhha kurulunun da kararı alınmak kaydıyla 100 metreye kadar kısaltılabilir.
- Alanın tercih edilecek toprağı, hava ve su geçirgenliği iyi olan, sulak olmayan ve küçük taneli yapıya sahip olması gerekmektedir. Aynı zamanda ölülerin toprağa

karışabilmeleri ve mikroorganizma faaliyetleri için uygun koşulları sağlaması gerekmektedir.

- Hâkim rüzgârın yönü yerleşim yerlerinin aksi doğrultusuna doğru olmalıdır.

Kent için mezarlık alan büyüklüğü hesaplanırken, doğum ve ölüm oranları, gereken birim mezar alanı göz önünde bulundurularak yapılmalıdır. Kentte 20-25 yıl sonra nüfus projeksiyonu ve olması muhtemel ölüm sayısısın ne kadar olacağı ölçülmelidir (Uslu, 1997).

Mezarlıklar kent içerisinde bir çeşit arazi kullanım biçimidir. Fiziki planlama konusu olarak önem teşkil ettiğinden dikkatle ele alınmalıdır (Aktan, 1999). Mezarlıkların planlama ve tasarım evresi çok sıkı bir çalışmanın sonucu olmak zorundadır. Eğer başarılı, çevreye duyarlı ve memnun edici bir planlama amaçlanıyorsa, konunun; felsefi, tarihi, kültürel, sosyal, yasal, biyolojik ve estetik verileri iyi incelenmelidir (Cömertler, 2001).

Mezarlık alanın büyüklüğü hesaplanırken; demografik veriler, mezar parsel büyüklüğü ve mezarda defin süresi gibi etmenler göz önünde bulundurularak hesap yapılmalıdır. Yetişkin, çocuk ve aile mezarları hesaplanırken ayrı olarak değerlendirilmelidir. Yetişkin bir insan için parsel boyutu; 220x120 cm, ziyaretçi yürüyüş yolları için 50 cm ve çevre mezarlar ile 30 cm boşluk bırakıldığını düşünürsek ortalama olarak 4 m^2 olarak hesaplanmakta ve buna mezarlık içindeki yol ve servis alanı payı da eklendiği düşünüldüğünde birey başına düşen birim mezar alanı ortalama 6 m^2 olarak kabul görür. Aile mezarları planlanırken öncelikle aile mezarının kaç kişi için oluşturulacağına karar verilmelidir ve bu sayı mezarlığın planlandığı bölgedeki ailelerin ortalama kaç kişilik bireyden oluştuğu verisine göre değişim gösterecektir.

2.3.7. Bitkisel Tasarım İlkeleri

Bitkisel elemanların mezarlıklarda ekolojik, hijyenik ve rekreasyonel etmenlerin oluşmasında önemli bir katkıları vardır (Özkan ve diğ. 1996).

Mezarlıklar için bitkisel tasarım önemle üzerinde durulması gereken bir konudur. Yapısal tasarımları açısından çeşitli mezarlık formları olduğu gibi bitkisel tasarımları açısından da çeşitli mezarlık formları oluşturmak mümkündür (Richter 1998).

Mezarlıklarda yeşil alan ve bitkilendirme yapılırken, insanı rahatlatması, mekânı zenginleştirmesi yanında toprak yapısı, PH değeri, iklim koşulları düşünülmelidir. Geçmişten bugüne kadar gelmiş olan, sembolik hale gelmiş servi gibi ağaçlar bitkilendirme aşamasında yer almalıdır. Her tasarımda olduğu gibi burada da bitkilerin ileriki yıllarda yapacağı tepe çapı hesaplanarak tasarım yapılmalıdır.

Mezarlık Genelinde Bitkilendirme

Mezarlık genelinde yapılan bitkisel düzenlemede, mezarlığın tipi ve düzenleme amacı önemlidir. Mezarlığın bir park mezarlığı mı, orman mezarlığı mı, yapısal ağırlıklı bir kül mezarlığı mı, yoksa memorial park mı olacağı bitkisel tasarım sırasında göz önünde tutulmalıdır.

Mezarlıklarda bitkiler; çevreleme, gölgeleme, yönlenme ve vurgulamanın yanı sıra, yapraklarının hareketiyle oluşan ışık oyunlarıyla ziyaretçiler üzerinde davetkâr bir etki yaratmaktadır (Born 1998).

Her dem yeşil olduğu için iğne yapraklı bitkiler mezarlıklarda çok kullanılırlar; ancak sürekli iğne yapraklı bitkilerin kullanımı gözü yorduğu ve fazla ciddi bir etki yarattığı için kumlu ya da kireçli topraklar gibi iğne yapraklı bitkilerin kullanımının zorunlu olduğu özel alanlar hariç mezarlıklarda değişik sonbahar renkleri ile dekoratif ve huzur verici bir etkiye sahip, park hissi uyandıran geniş yapraklı bitkiler, iğne yapraklı bitkilerin yanında bol miktarda kullanılmalıdır.

Mezarlık genelinde bitkilendirme yaparken; yol ağaçlandırması, mezarlık alanının etrafının çevrelenmesi, kötü görüntü ya da gürültünün engellenmesi, oturma ve dinlenme

alanlarında gölgelendirme yapılması, girişlerin vurgulaması ve otopark bitkilendirmesine yönelik bitki tercih edilmelidir.

Bitki türleri, mezarlıkta kullanım amacına uygun olarak doğal bitki örtüsü içinden seçildiğinde; arazi ve bakım şartlarındaki olumsuzluklardan en az etkilenmektedir. Ayrıca seçilen bitki türünün kök yapısı; kazı çalışmalarını olumsuz etkilememesi veya ilerde mezarlarda sorun çıkarmaması için kazık ya da yürek köklü olmalı, yayvan köklü olmamalıdır.

Mezarlık alanının çevrelenmesi için bitki türleri seçilirken, doğal vejetasyon bitkilerinin seçilmesine dikkat edilmelidir. Bitki türleri seçilirken, mezarlık alanındaki habitata bağlı olarak az sayıda ağaç ve çalı türlerine yer verilmelidir. Doğal vejetasyon bitki örtüsünden sadece çalılar kullanılarak yapılan çevreleme çalışmasının zaman içinde daha başarılı olduğu görülmüştür (Richter 1998).

Mezarlık içinde bitkilendirmeyle aynı zamanda oransal olarak dengelenmiş alanlar yaratılmalıdır. Mezarlıkların bitkilendirilmesinde, doğal bitki örtüsü dışındaki bitki türlerine yer verilmemelidir. Mezarlık alanının çevrelenmesi için kullanılan bitki türlerinin, mezarlık içinde uygun olan yerlerde de kullanımı mümkün olabilmektedir (Richter 1998). Mezarlıklarda soliter bitki kullanımıyla, birbirinden farklı alanlar yaratmak mümkündür. Ancak bu amaçla sadece konik formlu koniferler seçilmemeli, dairesel ve sarkık formlu bitkiler de kullanılarak esnek alanlar oluşturulmalıdır (Etienne 1998).

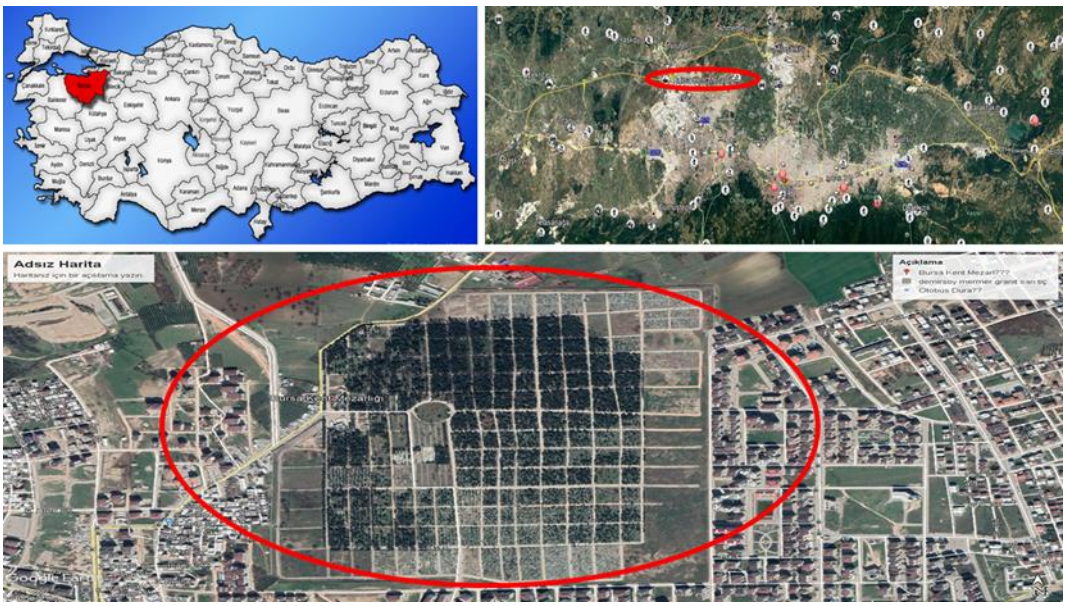
Mezarlıklarda oturma dinlenme alanlarında ve otoparklarda gölgelemeyi sağlamak için geniş taç çapı olan, boylu, yukardan taçlanan geniş yapraklı bitkiler tercih edilmelidir.
Mezarlıkta matem havasını bozduğu gerekçesiyle özellikle renkli mevsimlik ve perenial çiçek kullanılmaması bazı tasarımcılar tarafından savunulsa da belirli oranlarda yer verilen renkli bitkiler ortama canlılık katacaktır. Mezarlık ortamının kasvetli havasının renkli otsu bitkiler yardımıyla kısmen de olsa dağıtılması, ziyaretçi psikolojisi üzerinde sakinleştirici etki yapacaktır (Uslu 1997).

Ayrıca mekân genişletici, ziyaretçileri rahatlatıcı etkileri nedeniyle çim alanlar da mezarlıklarda mutlaka yer verilmesi gereken alanlardır. Özellikle toplanma, dağılma mekânlarında ve giriş alanında geniş çim yüzeylere yer verilmesinin mezarlık alanında istenen sakin ve huzurlu havayı sağlamada önemi büyüktür.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

Çalışma alanı olarak kent merkezine yakın olması ve yüksek doluluk oranına ulaşmasına rağmen büyük oranda definlerin bu mezarlığa yapılması nedeni ile Bursa'da bulunan "Bursa Kent Hamitler Mezarlığı" seçilmiştir (Şekil 3.1). Çalışmanın ana materyalini de "Bursa Kent Hamitler Mezarlığı" oluşturmaktadır (Şekil 3.2). Mezarlık kavramı, tarihçesi, mezarlıklarda peyzaj planlama ve tasarım ilkeleri, seçilen mezarlık alanının doğal ve kültürel peyzaj özelliklerinin belirlenmesi konularında, ilgili yerli ve yabancı bilimsel çalışmalar, kitap, dergi, tez, konu ile ilgili yasal düzenlemeler, elektronik ortamdan elde edilen kaynaklar ve yetkili kişilerden alınan sözel bilgiler materyal olarak kullanılmıştır. Ayrıca, alan çalışmalarında gözlem, sayım, ölçüm, fotoğraf çekimleri ile elde edilen veriler ile ziyaretçi anketleri materyal olarak kullanılmıştır.

Şekil 3.1. Çalışma alanının Türkiye ve Bursa kenti içindeki konumu (Google Earth' den değiştirilerek)

Şekil 3.2. Mezarlığın havadan genel görünümü (Orijinal)

3.2. Yöntem

Araştırmada; veri toplama, analiz, sentez, değerlendirme yöntemi ile sonuca ulaşmak hedeflenmiştir. Konu ile ilgili verilerin toplanması, literatür taramaları ve alan sörveyi ile elde edilen veriler ile içerik analizi yapılmıştır. Ayrıca, başarılı, duyarlı ve tatmin edici bir sonuca ulaşabilmek için ziyaretçilere yüz yüze görüşmeye dayalı anket yapılmış, ziyaretçilerin peyzaj planlama ve tasarıma yönelik beklentileri sorgulanmış, SPSS 20 istatistik programında analizleri yapılmıştır. Bu şekilde elde edilen analiz sonuçları, literatür bilgileri doğrultusunda ve uzman bakış açısı ile sentezlenerek değerlendirmeler yapılmıştır. Anket çalışması sürecine ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

3.2.1. Evren, Örneklem ve Veri Toplama Süreci

Araştırmanın anket kısmında veriler Bursa Kent Hamitler Mezarlığı'na gelen ziyaretçilerle yüz yüze görüşme tekniği sonucu elde edilmiştir. Araştırma verileri Haziran 2019'de toplanmıştır. Örneklem büyüklüğünün hesaplanması için ilgili örneklem büyüklüğü hesaplama formülü kullanılmıştır. Gerçekleşme olasılığı (p) ve gerçekleşmeme olasılığı (q)'nun eşit olduğu varsayılarak (p = 0,5; q = 0,5), %10 hata payı ile (d = 0,1), Mezarlık ziyaretçi sayısının yıllık yaklaşık olarak 100.000 olduğu

düşünüldüğünde, örneklem hacmi 96 olarak hesaplanmıştır (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004). Örneklem hacminin tespit edilmesi için geliştirilmiş farklı yöntemler incelendiğinde %95 güvenilirlik oranı düzeyinde ve ±%5 tolerans gösterilebilir örneklem hatasına göre örneklem hacminin 96 olmasının yeterli olacağı tespit edilmiştir (Bayram, 2009). Buna karşılık 300 anket uygulanarak hata payı azaltılmıştır. P ve q'ya eşit değereler verilmesinin nedeni, anketlerin kategorik değişkenleri içeriyor olmasıdır. Ziyaretçilerin doldurduğu anketlerden, analize uygun olan ve tutarlılık açısından uygun bulunan 250 adet anket değerlendirilmeye alınmıştır.

3.2.2. Veri Toplama Araç ve Teknikleri

Araştırmada, yüz yüze görüşerek veri toplama tekniği kullanılmış olup, araştırma değişkenlerini ölçmeye yönelik soruların bulunduğu ve altı bölümden oluşan anket formu veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Detaylı literatür taramasından sonra araştırmada kullanılan anket formu hazırlanmıştır. Anketin ilk kısmında, ziyaretçilerin demografik yapısını öğrenmeye yönelik sorular sorulmuştur. İkinci kısımda, mezarlık fiziki alanı ve konumu önem derecesi ile beraber belirlenmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde, donatı alanları ile görüşleri, dördüncü ve beşinci bölümde ise yapısal ve bitkisel peyzaj ile ilgili görüşlerin belirlenmesine yönelik önermeler sunulmuştur. Son bölümde ise peyzaj yönetimi ile ilgili sorular yöneltilmiştir.

Önermelere ilişkin iki farklı ölçek kullanılmıştır. Anket ölçeklerinin son hali oluşturulmadan önce, 30 kişiye pilot anket yapılmıştır. Bu ön araştırma sonucunda ortaya çıkan verilerin faktör ve alfa güvenirlik analizleri yapılmıştır. Yapılan güvenirlik analizi sonucunda, anketi oluşturan her bir ölçeğe ait Cronbach Alpha değerlerinin, en küçük alt sınır değeri olarak kabul edilen 0.60 değerinin üzerinde olduğu görülmüştür. Bu nedenden dolayı, anket sorularında bazı düzenlemelere gidilmiş ve anket formuna nihai hali verilerek, uygulama aşamasına geçilmiştir.

3.2.3. Verilerin Analizi

Yapılan anket çalışması sonucunda elde edilen verilerin analizi SPSS (Statistical Package for Social Sciences, Version 20) paket programı kullanılarak yapılmıştır. Verilerin sıklık dereceleri ve yüzde değerleri ele alınarak çözümlemesi yapılmıştır. Daha sonra mezarlık ziyaretçilerinin, Bursa Kent Hamitler Mezarlığı planlama ve tasarımına ilişkin görüşlerini öğrenmek amacıyla hazırlanan ifadeler, hali hazır duruma yönelik katılımcıların verdikleri yanıtlar, standart sapma ve aritmetik ortalama değerleri esas alınarak analizi yapılmıştır. Mezarlık ziyaretçilerinin demografik yapısı ve mezarlığın hali hazır durumu ile planlama ve tasarıma yönelik görüşleri arasında manalı bir farklılığın olup olmadığının belirlenmesi amacıyla Bağımsız Örneklem T Testi ve Tek Faktörlü Varyans (Tek Yönlü Anova) Analizleri yapılmıştır.

3.2.4. Araştırmanın Kısıtları

Bu çalışma; zaman, mali unsurlar, ulaşılabilirlik vb. etkenlerden dolayı, mezarlığa 2019 yılının haziran ayında gelen ziyaretçi görüşleri ile sınırlı tutulmuştur. Araştırma anketinde bulunan ifadeler ile araştırma sonuçları sınırını oluşturmaktadır. Diğer yandan bu çalışmanın en önemli sınırlarında biri örneklem sayısıdır. Örneklem sayısı arttırıldığında, araştırma sonuçlarının daha faydalı hale gelebileceği düşünülmektedir.

3.2.5. Yöntem Akış Diyagramı

Çalışmanın amacının oluşturulması ve çalışma alanının belirlenmesine yönelik akış diyagramı Şekil 3.3'te verilmiştir.

Şekil 3.3. Yöntem Akış Diyagramı

4. BULGULAR

4.1. Çalışma Alanı

Mezarlık yeri planlanırken mümkün olduğunca kamu arazileri tercih edilmelidir, zorunlu durumlar haricinde kamulaştırılmaya gidilmemelidir (Özkan ve diğ. 1996). Ayrıca önemli bir diğer mevzu, alan seçimi yapılırken ilerleyen yıllarda kentin gelişimiyle birlikte oluşacak olan konut, yol, sanayi baskısı göz önünde bulundurularak, tercih edilmesi düşünülen alanlar, alternatif kullanım olanakları açısından da değerlendirilmelidir. Bu baskıdan dolayı kent gelişim planları ve arazi kullanım planları alan seçimi öncesinde mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır (Hausen 1986).

Umumi Hıfzıssıhha Kanunu Madde 212'de açıklanan ve mezarlık alanı yer seçimi için göz önünde bulundurulması gereken esaslar vardır. Bunlar alanın toprak yapısı, jeolojik yapı, yeraltı su seviyesi, toprak yapısı, eğimi ve alana ulaşılabilirliktir (Umumi Hıfzısıhha Kanunu 1593 s.k.)

Bursa Kent Hamitler Mezarlığı konum olarak Bursa'nın Osmangazi ilçesi Hamitler Mahallesi'nde yer almaktadır. Yapıldığı yıl itibari ile etrafında çok fazla yerleşim yeri olmayan mezarlık ilerleyen yıllarda kentin gelişimi ile birlikte konutlar ve ticari yapılar ile sarılmıştır (Şekil 4.1). Mezarlık ile yerleşim birimleri arasında korunması gereken mesafe yıllar geçtikçe ihlal edilmiştir ve yapılar mezarlık sınırına kadar dayanmıştır. Devam eden yapılaşma ile mezarlık çevresinin tamamen çevreleneceği öngörülmektedir.

Şekil 4.1. Mezarlık çevresinin 2003 ve 2019'daki hali (Google Earth'den değiştirilerek)

4.2. Toprak Yapısı

Mezarlık alanı toprağının drenajı iyi olmalı, suyu geçirgen yapıda ve mikroorganizma faaliyetlerinin yeterli düzeyde olması gerekmektedir. Kayalık alanlar, zemini sert olan araziler, gevşek topraklı araziler mezarlık alanı için ideal değildir (Özkan ve diğ. 1996). Mezarlık alanındaki toprak, drenajı az ve su geçirimsiz bir yapıya sahip ise bu etmenler mikroorganizma faaliyetlerini engeller ve cesedin toprağa ayrışarak karışmasının önüne geçer. Kolay kazılamadığından dolayı kaba çakıllı topraklar, drenajı iyi olmayan balçıklı kil topraklar mezarlık yeri için uygun değildir. Mikroorganizma aktivitelerin az olduğu kireçli ve gözeneksiz topraklarda mezarlık yeri için uygun değildir (Uslu 1997).

Alanda yapılan incelemeler sonucu toprak yapısının killi tın tekstür yapısına sahip, su geçirgenliğinin az olduğu ve yağış aldığı zaman yer yer su birikintilerinin olduğu görülmüştür. Bu geçirimsiz toprak yapısının mezarlık için çok uygun olmadığı gözlemlenmiştir.

4.3. Jeolojik Yapı

Yeraltı su seviyesinin toprağa olan mesafesinin en az 2,5 metre olması gerekmektedir. Bu mesafenin 2,5 m' den daha kısa olması halinde, cesetlerin toprağa karışma işlemi ile kötü koku, gaz oluşumu ve mikropların üremesine sebebiyet verecektir (Uslu 1997). Ayrıca planlanacak olan mezarlıklar yeraltı su havzaları ve içme suyu kaynaklarından olabildiğince uzak yapılmalıdır (Özkan ve diğ. 1996).

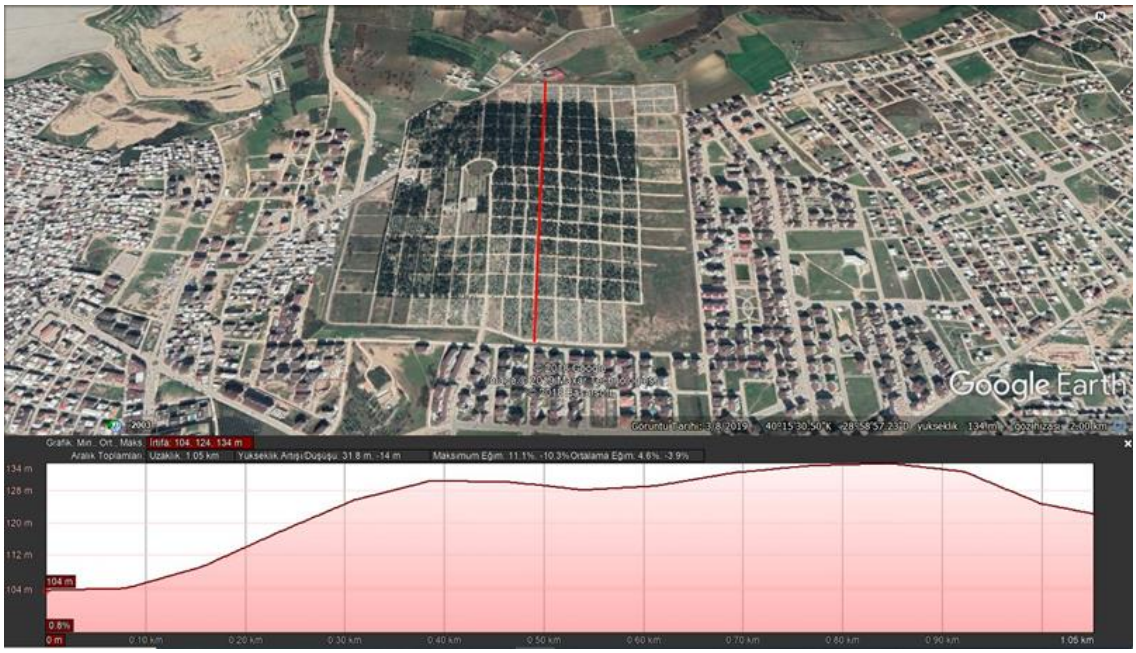
Hamitler Mahallesinde yeraltı su seviyeleri 7 – 13,5 m arasında tanımlanabilir. Yapılan arazi çalışmalarında 10 sondajdan sadece 2 adedinde suya rastlanmıştır (Anonim 2018b).

4.4. Eğim Durumu

Drenajda oluşacak sorunlar nedeniyle çok düz araziler mezarlık alanları için uygun yerler değildir. Tesviye işlemleri gerektirecek kadar eğimli alanları tercih etmekten uzak durulmalıdır. Genel bir esas olarak %15 eğim üzerinde olan yerler mezarlık yeri olarak

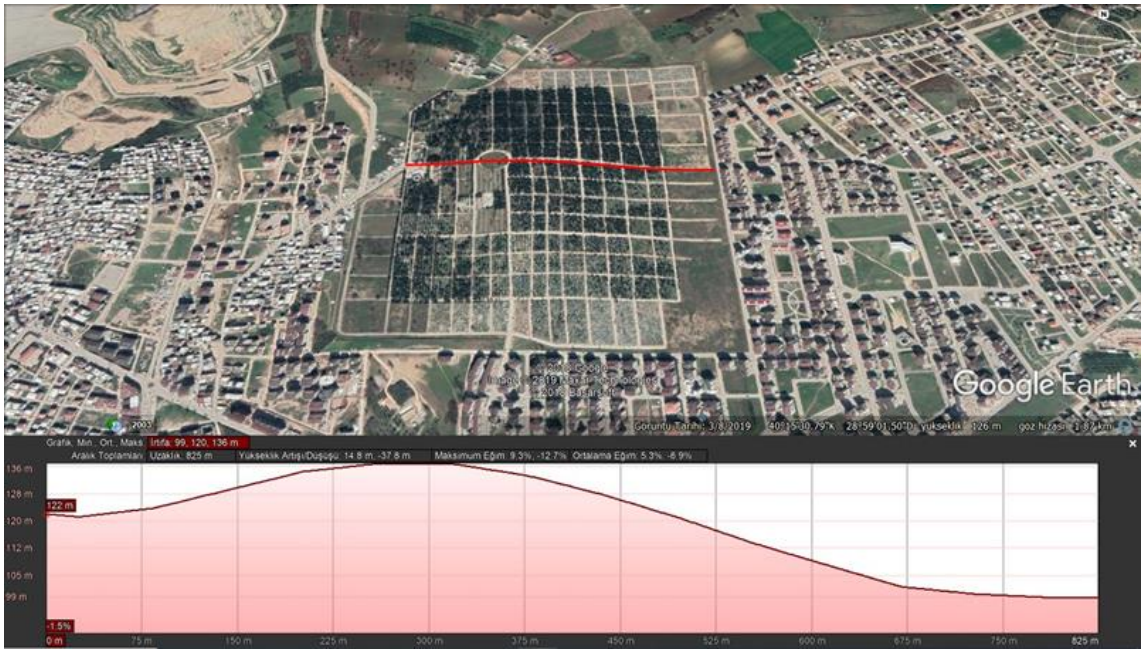
tercih edilmemelidir (Özkan ve diğ. 1996). İdeal olan eğim %0–10 arasında olan eğimdir. Mezarlık içerisinde yol gibi amaçlar için kullanılan alanlarda eğim maksimum %15 olmalıdır. Alanda fazla eğimli olan, gömü için müsait olmayan yerler de su yüzeyleri ve oturma dinlenme mekânları olarak ya da yapısal elemanların konumlandırılacağı yer olarak değerlendirilebilir (Uslu 1997).

Mezarlık alanında yapılan gözlemler sonucu alanın çok fazla bir eğime sahip olmadığı görülmüştür. Yer yer gözlemlenen eğim %12 değerinin üzerine çıkmamaktadır. Google Earth programı kullanılarak yapılan eğim analizinde kuzey-güney doğrultusunda alınan kesitte maksimum eğim değerinin %11,1, ortalama eğimin yüzde %4,6 olduğu tespit edilmiştir (Şekil 4.2).

Şekil 4.2. Kuzey – Güney kesiti (Google Earth'den değiştirilerek)

Yapılan doğu-batı doğrultusundaki eğim analizinde ise maksimum eğim değerinin %12,7, ortalama eğim değerinin %6,9 olduğu tespit edilmiştir (Şekil 4.3).

Şekil 4.3. Doğu – Batı kesiti (Google Earth'den değiştirilerek)

Bu veriler doğrultusunda alanın ortalama eğiminin mezarlık alanları için uygun olan %10 eğim değerleri içerisinde olduğu sonucuna varılmaktadır.

4.5. Ulaşım

Mezarlıklar, ideal yer olarak yerleşim alanlarını çevreleyen yeşil alan sistemi içinde ve kamu toplu taşıma araçlarıyla kolayca gidilebilecek yerlerde yapılmalıdır. Kentlerden çok uzakta konumlandırılan mezarlıklar, onlardan beklenilen fonksiyonların büyük birçoğunu yerine getirememektedir (Özkan ve diğ. 1996).

Mezarlık olarak seçilecek alan; toplu taşıma araçlarıyla yarım saatlik süreyi aşmayacak şekilde, yerleşim merkezine en çok 15 km uzaklıkta olmalıdır (Taner 1988). Bursa kent merkezi ile mezarlık arasındaki mesafe 14,8 km olarak tespit edilmiştir. Bu mesafe sınır değere çok yakın bir değerdir. Ziyaretçiler kent merkezinden özel araçları ile 30 dk. sürede mezarlığa ulaşabilmektedirler. Toplu taşıma aracı kullanıldığında bu süre yaklaşık 1 saati bulmaktadır. Diğer bir sorun ise alana sadece tek bir ulaşım hattının olmasıdır. Bu

problem Bursa gibi büyük bir şehirde insanların çeşitli bölgelerden alana ulaşmasına büyük bir engel teşkil etmektedir.

4.6. Otoparklar

Girişle yakın ilişki içerisinde, fakat yine tasarımla gizlenerek konumlandırılması gereken otoparklar yeterli büyüklükte tasarlanmalıdır (Taner 1988). Otopark sayısı hesaplanırken, mezarlık ziyaretlerin en fazla olduğu bayram ve hafta sonları gibi günler düşünülerse, en az mezarlık alanı kadar otopark alanı ayırmak gerekir. Bunun için cenaze törenleri ve diğer dini günlerdeki ziyaretçi yoğunluğuna göre otopark alanı hesaplanarak yapılmalıdır.

Bursa Kent Hamitler Mezarlığında ciddi manada otopark eksikliği bulunmaktadır. Mezarlık ana girişinde bulunan alan otopark olarak planlanmadığı halde ziyaretçiler tarafından otopark olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.4). Mezarlık; hafta sonları, bayramlar, dini günler ve defin sırasında oluşan araç yoğunluğunu taşıyamamaktadır. İnsanlar araçlarını mezarlık içindeki yol kenarlarına çektiklerinden dolayı araç sirkülasyonunda ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır.

Şekil 4.4. Otopark alanı olarak kullanılan alan (Orijinal)

4.7. Donatı Elemanları

Başarılı bir mezarlık planlamasında uygun hizmet alanı olan çeşmeler ve çöp toplama birimleri dikkate alınmalı ve ilkeli bir şekilde tasarlanmalıdır (Özkan ve diğ. 1996). Mezarlıkların bütün girişlerinde mezarlık krokisi ve mezarlıkla ilgili duyuruların yer aldığı ilan panoları olmalıdır. Bu panoların mezarlıktaki diğer yapısal elemanlara uyumuna ve dekoratif olmalarına özen gösterilmelidir. Ayrıca mezarlıklarda girişle beraber toplanma, dağılma mekânları ve adaların girişlerine, içlerinde renkli çiçeklerle kompozisyonlar oluşturulmuş bitki kapları yerleştirilmelidir.

Mezarlıkların ekolojik işlevlerini desteklemek, kuşlar, böcekler, kelebekler ve balıklar için yaşam ortamı sağlamak için mezarlıklarda su ögeleri ve kuşlar için evlere yer verilmelidir. Durgun su ögeleri mezarlık ziyaretçileri üzerinde dinlendirici bir etki oluşturur ve bunun yanı sıra yağmur suyunun biriktirilmesi işlevini de gerçekleştirecektir (Badeja 1998). Ayrıca su yüzeyleri, mekânı genişletici etki yaratacağından, mezarlıklarda kasvet ve sıkıntı yerine rahatlamayı sağlayacak ve çevredeki ağaçların yansıtmaları sayesinde, mezarlık alanının zengin bir görünüm kazanmasına yardımcı olacaklardır.

Aydınlatma konusu mezarlıklarda kesinlikle unutulmaması gereken bir konudur. Mezarlıkların, parklara benzer bir şekilde aydınlatılmaları sayesinde mezarlıkların geceleri insanlar üzerinde uyandıracağı ürküntü hissi önlenecektir. Mezarlıklarda aydınlatma; farklı aralık, yükseklik ve yoğunluklarla sağlanan hiyerarşik bir düzen içinde olmalıdır. Bu doğrultuda ana akslarda ve girişlerde 6-15 m boylarında yoğun bir aydınlatma, tali yollarda 3-5 m boylarında orta derecede aydınlatma yapılmalıdır. Bunun dışında mezarlık etrafını çevreleyen iğne ve geniş yapraklı ağaçlara zeminde yukarıya doğru spot aydınlatma yapılmalıdır. Önemli bir konu ise aydınlatma ile mezar taşlarını değil bitkilerin vurgulanması gerektiği hususudur (Uslu 1997).

Bursa Kent Hamitler Mezarlığında çeşitli donatılar kullanılmasına rağmen donatıların bazıların kondisyonunun kötü, sayılarının yetersiz, uygun yerlere konumlandırılmamış ve aydınlatmanın yetersiz olduğu gözlemlenmiştir.

4.8. Bursa Kent Hamitler Mezarlığı Yönetimi Yapısı

4.8.1. Fiziksel Yapı

Bursa Büyükşehir Belediyesi Mezarlıklar Müdürlüğü kapsamında hizmet veren 14 adet bina bulunmaktadır. Bu hizmet binalarından bir tanesi Bursa Hamitler Kent Mezarlığında bulunmaktadır (Şekil 4.5). 24 adet arazi aracı ve 16 adet cenaze nakil aracı Bursa genelinde hizmet vermektedir.

Şekil 4.5. İdari bina (Orijinal)

4.8.2. Örgüt Yapısı

Bursa Hamitler Kent Mezarlığı faaliyetlerini Mezarlıklar Şube Müdürlüğü'ne bağlı olarak yürütmektedir. Mezarlıklar Şube müdürlüğü ise Sağlık İşleri Daire Başkanlığı bünyesinde bulunmaktadır (Şekil 4.6).

Şekil 4.6. Örgüt yapısı

4.8.3. İnsan Kaynakları

Mezarlıklar Şube Müdürlüğünde; 1 şube müdürü, 3 şef, 2 harita teknikeri, 2 ziraat mühendisi, 6 memur, 1 sağlık memuru 7 büro elemanı, 2 imam, 5 imam-gassal, 8 bayan gassal, 4 şoför, 2 kepçe operatörü, 7 mezarlık görevlisi, 3 temizlik ekibi, yüklenici firma (temizlik personeli, mezarlık kazıcı defin görevlisi) 172 olmak üzere toplam 225 personel görev yapmaktadır.

4.8.4 Mezarlık Yönetimin Sunduğu Hizmetler

- 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununa göre Bursa Büyükşehir Belediyesi görev ve yetki sorumluluk alanı içerisindeki mezarlık ve defin hizmetleri yerine getirmek.
- Şehirde vefat eden ve şehir dışında vefat edip şehrimize getirilen cenazelerin defni için gerekli organizasyonu sağlamak.
- Vefat eden cenazelerin kabir yerlerini hazırlamak.

- Cenazelere gasilhane hizmeti vermek.
- Cenaze araçları ile şehir içi, şehir dışı ve şehir dışı hava yolu taşımacılığı ile cenaze transfer işini yerine getirmek.
- Tüm vatandaşların defin işlemlerini ücretsiz olarak yapmak.
- Mezar yerini onarmak isteyen vatandaşlara mezar yeri onarım belgesi ve Mezar yeri Tahsis Belgesi vermek.
- Mezarlıkların temizliği (mıntıka temizliği, mezarlıklarda oluşan yabani otların biçilerek temizlenmesi, kuruyan ağaçların kesimi ve budanması, mezarlıkları çiçeklendirmesi) ve bakımı (mezarlık binalarının tadilatı, mezarlıklara çeşme yapımı, mezarlık ara yollarının yapılması vb.) yapmak.

4.9. Mezarlık Standartları

Mezarlıklarda yapılacak her türlü (mezar, çeşme, yol vb.) inşa faaliyetleri Mezarlıklar Müdürlüğü'nün iznine tabidir. Mezarlıklar, parselli ve sıralı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Parselli mezarlıklar; ada, parsel ve mezar numaraları cenaze defnine başlamadan önce belli bir plana göre yapılmış mezarlıklardır.

Mezarlıklar Müdürlüğü'nün yönetmeliğinde şart koşulan, mezar sahiplerinin beş yıl içinde mezarlıklarını yaptırma zorunluluğu, parselli mezarlıkları kapsamaz. Sıra mezarlıklarında ise ada, parsel, mezar numarası belli plana göre değil rasgele verilmiştir. Mezar numaraları birbirini takip eden numaralar şeklinde değil cenaze defin yapıldıkça numara verilen mezarlıklardır.

Sıra mezarlıklarda beş yıl içerisinde mezar üst yapısı yapılmayan dolu mezarlar ve bir yıl içerisinde yapılmayan boş mezarların kullanma hakkı, mezarlıklar yönetmeliğinin 5/l maddesine istinaden kaybolur.

Gayri Müslim cemaatleri ise kendi dini ritüellerine göre cenaze hizmetlerini yürütmektedirler. Şehitliklerin mülkiyeti Genelkurmay Başkanlığı'na ait olup,

şehitliklere defin işlemi Genelkurmay Başkanlığı'nın izni ile Mezarlıklar Müdürlüğü tarafından yerine getirilmektedir.

Mezarların büyüklükleri; İslam dünyasında kabul gören mezarlık ölçüleri en fazla: 2,20 x 1,20 = 2,64 m², Azınlık mezarlıklarında mezar ölçüleri: 2 x 1 = 2 m², bebek ve çocuk mezarı ölçüleri: 1 x 0.50 = 0,50 m² olarak belirlenmiştir. Mezarlar toprak, lahit ve iki katlı lahit şeklinde yapılmaktadır.

Toprak mezarda 1,20 x 2,20 x 1,5 m ölçülerinde kıbleye paralel kazılan mezara, ölü, mezar içinde sağ yanı üzerine yatırılarak, yüzü kıbleye gelecek şekilde yerleştirilir. 1 m boyunda tahtalar ölünün üzerine açılı bir şekilde yerleştirilir. Daha sonra toprakla üzeri örtülerek cenaze defni tamamlanır.

4.10. Uzman Görüşlerine Ait Bulgular

Mezarlığa gelen veya daha yakın zamanda gelmiş uzman (akademisyenler) ile yapılan görüşmeler neticesinde, mezarlığın planlama ve tasarım kriterleri çerçevesinde yerinde gözlem ve incelenmesi sonucunda oluşan bulgular çizelgede verilmiştir.

Çizelge 4.1. Uzman görüşlerine ait bulgular

PLANLAMA KRİTERLERİ		Uygun	Uygunsuz
	Mezarlık alanının büyüklüğü	**X**	
	Yer seçimi	**X**	
TASARIM KRİTERLERİ			
Bitkisel Tasarım			
	Evet	Kısmen	Hayır
Doğal vejetasyon gözetilmiş mi?		**X**	
Renk, doku uyumu var mı?	**X**		
Çok yıllık, sarmaşık, yer örtücü vb. kombinasyonları kullanılmış mı?		**X**	
Egzotik formlu bitkiler kullanılmış mı?			**X**

Çizelge 4.1. Uzman görüşlerine ait bulgular

Tür çeşitliliği yeterli mi?		**X**	
Alle perspektifi oluşturulmuş mu?	**X**		
Yapısal Tasarım			
	Evet		Hayır
	Yeterli	Yetersiz	
Giriş kapısı var mı?	**X**		
Ana aks yeterli genişlikte mi? (5-6 m)		**X**	
2. derece yollar yeterli genişlikte mi? (3 m)		**X**	
Ada ve parseller düzenli ayrılmış mı?		**X**	
Parsel aralarındaki yollar uygun mu?		**X**	
Mezarlar sınıflandırılmış mı?		**X**	
Meydan var mı?		**X**	
Otopark var mı?			**X**
İdari bina, hizmet binası var mı?	**X**		
Cami var mı?	**X**		
Gasil hane var mı?	**X**		
Morg var mı?			**X**
WC var mı?		**X**	
Şadırvan var mı?		**X**	
Taziye alanı var mı?		**X**	
Mezarlık yakınında çiçekçi, imalathane vb.	**X**		
Çeşmeler var mı?		**X**	
Çöp sepeti var mı?		**X**	
Oturma elemanları var mı?		**X**	
Aydınlatma elemanları var mı?		**X**	
Tabelalar var mı?		**X**	
Panolar var mı?		**X**	
Ses düzeni var mı?		**X**	
Su ögesi kullanılmış mı?			**X**

4.11. Mezarlığın Mevcut Durumunun Değerlendirilmesi

Mezarlık yapım aşamasında; en çok göz ardı edilen hususlardan biri ise mezarlık planlamalarının yapılmamasıdır. Önemli açık yeşil alanlar içerisine giren mezarlıklar büyüklükleri ve yeşil dokularıyla kent peyzajına katkı sağlarlar. Buna rağmen plansız yapılan mezarlıklar çarpık bir gelişim göstermektedirler. Bursa Kent Hamitler Mezarlığı da bu tip mezarlardan birisidir.

Mezarlıklarda; idari yönetim birimlerine, camiye ve ana giriş kapısına sahip olması beklenmektedir. Çalışma alanında bu yapılar mevcut olmakla birlikte ayrı olarak tuvalet ve lavabolar konumlandırılmıştır. Ayrıca ana girişte ve mezarlık alanının yakın çevresinde bitkisel materyal satışı ve yapısal olarak mermer ve mezarlık malzemeleri satan yerler bulunmaktadır.

4.11.1. Acil Durum Toplanma Alanı

Mezarlıkta, ana giriş kapsının açıldığı açık geniş alan acil durum toplanma alanı olarak belirlenmiştir (Şekil 4.7). Bu alan aynı zamanda ziyaretçilerin birbiri ile buluştukları ve defin öncesinde cenaze yakınlarının toplandığı bir alan niteliğindedir. Acil durum toplanma alanı bilgi levhası otobüs durağı arkasında kalmış olup alan içesinde algılanabilir değildir (Şekil 4.8).

Şekil 4.7. Acil durum toplanma alanının havadan görünümü (Orijinal)

Şekil 4.8. Acil durum toplanma alanı işaret panosu (Orijinal)

4.11.2 Bayrak Direkleri

Resmî kurumlarda Türk Bayrağı'nın konum olarak binaların ön yüzüne veya en yüksek yerine konumlandırılması gerekmektedir. Mezarlıkta kullanılan bayrak direği idari binanın ön tarafındaki yeşil alana konumlandırıldığı gözlenmektedir (Şekil 4.9).

Mezarlığa ana giriş kapsından girildiği zaman bayrak ziyaretçileri karşılamaktadır. Türk Bayrağı ile birlikte Bursa Büyükşehir Belediye Bayrağı kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bayrak direği konum olarak doğru bir yerde olsa da altına yerleştirilen oturma biriminin yerinin yanlış olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 4.9. Bayrak direkleri (Orijinal)

4.11.3. Bilgilendirme Levhaları

Mezarlık ziyaretçilerinin, mezarlık içindeki tesislere ve kabirlere ulaşımını sağlamak için gerekli yerlerde, algılanabilir ve yeterli sayıda bilgilendirme levhaları tasarlanması gerekmektedir. Özellikle mezarlık toplanma alanında mezarlık ada ve parsel bilgisinin bulunduğu harita olması önem ifade etmektedir. Araştırma alanında, otobüs durağının yanında konumlandırılmış olan ve mezarlığın ada bilgilerini içeren bir adet kroki

bulunmaktadır (Şekil 4.10). Levha üzerindeki yazılar güneş ışığından zarar görerek çatlamış olsa da algılanabilirlik açısından bir problem teşkil etmemektedir.

Şekil 4.10. Mezarlık ada krokisi (Orijinal)

Mezarlıkta ada numaralarını içeren ve adaların köşelerine konumlandırılmış olan levhalar bulunmaktadır (Şekil 4.11). Bu levhaların büyük bir kısmı kondisyon olarak kötü durumdadır. Çoğu levhanın algılanabilir olmadığı ve bazı adalarda olmadığı tespit edilmiştir.

Şekil 4.11. Ada numara levhası (Orijinal)

Abdesthane ve lavaboları gösteren tabela algılanabilir ve kondisyon olarak iyi durumda olduğu tespit edilmiştir (Şekil 4.12).

Şekil 4.12. Abdesthane ve lavabo bilgi levhası (Orijinal)

Araç yolu üzerinde konumlandırılmış hız kesici olduğunu gösterir trafik levhası doğru konumda ve algılanabilir olduğu tespit edilmiştir (Şekil 4.13).

Şekil 4.13. Trafik levhası (Orijinal)

Ana yol üzerinde bulunun otobüs durağı bilgi levhasının algılanabilir büyüklükte ve kondisyonun iyi olduğu tespit edilmiştir (Şekil 4.14).

Şekil 4.14. Otobüs durağı bilgi levhası (Orijinal)

4.11.4. Bitki Kasaları

Lavabo girişine kapı önünü kamufle etmek amacıyla yerleştirilen bitki kasaları derme çatma bir yapıya sahip olduğu ve verilen işlevi üzerindeki bitkilerin bakımsızlığı nedeniyle tam anlamıyla yerine getiremediği tespit edilmiştir (Şekil 4.15).

Şekil 4.15. Bitki kasaları (Orijinal)

Kabir ziyaretçileri tarafından kendi diktikleri ağaç etrafına yerleştirilmiş, bitkinin rüzgâr ve diğer dış etkenlerden koruması amacıyla yapılmışlardır (Şekil 4.16). Herhangi bir standart olmayıp metal veya ahşap malzemeden yapıldıkları görülmüştür. Kısıtlı olan alanları iyice daralttığı ve estetik açıdan kötü bir görüntü oluşturduğu tespit edilmiştir.

Şekil 4.16. Bitki korumalıkları (Orijinal)

4.11.5. Bitki Kullanımları

Mezarlıkta çeşitli amaçlarla bitki kullanımı olduğu görülmektedir. Mezarlık sınırının bazı bölgelerinde yol ağaçlandırması yapıldığı tespit edilmiştir (Şekil 4.17). Bazı yerlerde ağaç sıklıklarının yeterli uzaklıkta, bazılarının ise çok yakın olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 4.17. Yol ağaçlandırmaları (Orijinal)

Bunun dışında işlevsel olarak yönetimin herhangi bir şekilde bitki kullanımına yönelik herhangi bir çalışma yapmadığı, ziyaretçilerin bireysel olarak kendi satın aldıkları bitkileri, kabirleri çevresinde boş buldukları alana diktikleri tespit edilmiştir. Bu nedenden dolayı oluşan sık doku kabirler arası sirkülasyonu yok denecek kadar az bir seviyeye indirmiştir (Şekil 4.18).

Şekil 4.18. Kabirlerin genel görünümü (Orijinal)

4.11.6. Bitki Satış Noktası

Mezarlık ana girişinde kamuya ait olan bitki satış noktası mevcuttur. Kabirlere yakın olmasından dolayı ziyaretçiler tarafından sıklıkla tercih edildiği gözlemlenmiştir (Şekil 4.19). Bunun dışında alana gelen yol üzerinde çeşitli yerlerde fidanlıklar bulunmaktadır.

Şekil 4.19. Bitki satış noktası (Orijinal)

4.11.7 Camii

Mezarlığın ana girişinde Celal Karakaş Camii yer almaktadır. Ziyaretçilerin ibadetlerini yapabilmesi ve cenaze namazı kılınabilmesi açısından alanda camii bulunması önem ifade etmektedir. Camiinin içi ve çevresinin gayet bakımlı ve işlevsel olduğu gözlemlenmiştir. (Şekil 4.20).

Şekil 4.20. Celal Karakaş Camii (Orijinal)

4.11.8. Çeşmeler

Mezarlıkta en fazla yer alan donatı birimidir. Yönetim tarafından ve çoğunlukla mezar sahipleri tarafından hayrat olarak farklı çeşitlerde çeşmeler yapıldığı görülmüştür (Şekil 4.21).

Şekil 4.21. Farklı türdeki çeşmeler (Orijinal)

Genel olarak çeşmelerin ve çevresinin bakımsız olduğu, bazılarının çeşmesinin kırık olduğu tespit edilmiştir. Yönetim yapısal açıdan herhangi bir standart getirmediğinden, çok farklı çeşme türleri görsel açıdan kirlilik oluşturmaktadır (Şekil 4.22).

Şekil 4.22. Bakımsız çeşmeler (Orijinal)

4.11.9. Çöp Kovaları

Mezarlıklarda mevcut olan çöp kutusu donatıları yeterli sayıda bulunmamaktadır. Mevcut olan donatılara bakıldığında birçoğunun estetik açıdan iyi olmadığı ve fonksiyonel olarak doğru yerlere yerleştirilmediği görülmektedir (Şekil 4.23). Bu nedenlerden kaynaklı olarak çoğu yerlerde çöplerin kabir aralarına ve yerlere atıldığı tespit edilmiştir.

Şekil 4.23. Çöp kutuları (Orijinal)

Cami çevresine konulan çöp kutularının nispeten estetik oldukları ve doğru yere yerleştirildikleri gözlemlenmiştir (Şekil 4.24).

Şekil 4.24. Örnek çöp kutusu (Orijinal)

4.11.10. Açık Depo Alanı

Ana girişe yakın bir yerde konumlandırılan malzeme deposu, yönetim tarafından kullanılmakta ve içerisinde toprak, çakıl ahşap vb. malzemeler bulunmaktadır. Etrafı demir teller ile çevrilmiştir. İçerisinde gelişi güzel tasnif edilmiş malzemeler dolayısıyla görüntü kirliliği oluşturmaktadır. Ana girişe çok yakın olması nedeniyle konum olarak yanlış yerde olduğu tespit edilmiştir (Şekil 4.25).

Şekil 4.25. Açık depo alanı (Orijinal)

4.11.11. Otobüs Durakları

Alanda biri ana girişte diğeri ise ana yol üzerinde olmak üzere iki adet otobüs durağı bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi örtü sistemine sahip diğeri ise bilgi levhası şeklindedir (Şekil 4.26). Mezarlık alanın büyüklüğü göze alındığında otobüs duraklarının sayısının yetersiz olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 4.26. Otobüs durakları (Orijinal)

4.11.12. Aydınlatma Birimleri

Mezarlıklar için en önemli donatılardan birisi aydınlatma elemanlarıdır. Ziyaretçilerin günün her saatinde mezarlığı ziyarete gelebilmeleri için özenle planlamalıdır. Geceleri tenhalaşan mezarlık alanları güvenlik zafiyetine yer vermemek için aydınlatma birimleri yoğun bir şekilde kullanılmalıdır.

Çalışma alanımızda sadece idari bina ve bitki satış noktasında sokak lambaları kullanıldığı görülmektedir (Şekil 4.27). Ana yollarda ve tali yollarda aydınlatma birimleri tespit edilememiştir. Bu eksiklik ciddi manada güvenlik zafiyeti ve ziyaretçilerde güvensizlik hissi oluşturmaktadır.

Şekil 4.27. Aydınlatma elemanları (Orijinal)

4.11.13. Duvar-Çit

Mezarlık alanın tamamı taş duvarlar ile sınırlandırılmıştır. Taş duvarların üzerinde metal çitler bulunmaktadır (Şekil 4.28). Yer yer bu duvarın yıkıldığı ve duvarı onarmak yerine metal çitler kullanıldığı görülmüştür (Şekil 4.29). Genel olarak kondisyonun iyi olmasına rağmen bu tarz yıkılmış yerler estetik ve güvenlik açısından problem oluşturmaktadır.

Şekil 4.28. Duvarlar (Orijinal)

Şekil 4.29. Yıkılmış duvarlar (Orijinal)

4.11.14. Tabutluk

Mezarlık yönetimi tarafından eski tabutları depolamak için yapılmıştır. Beton zemin üzerine metal sac levha ile derme çatma yapılan bu bina estetik açıdan iyi olmamakla birlikte güvenli olmaması nedeniyle sorun teşkil etmektedir (Şekil 4.30).

Şekil 4.30. Tabutluk (Orijinal)

4.11.15. Girişler

Bir mekâna girerken ilk etkiyi uyandıracak olan girişler, mezarlıklarda da çok önemli bir yer tutar. İnsanların ruhani bir mekâna girdikleri hissi vermek çok önemlidir.
Mezarlığın iki adet girişi bulunmaktadır. Bu iki giriş hem araç hem yaya geçişi için uygundur. Fakat ana giriş için yapılan kapının araç girişi dar olarak tasarlandığından iki aracın geçişine uygun olmadığı tespit edilmiştir ve kapının yan tarafında tali yol yapılmıştır (Şekil 4.31). Bu büyük bir planlama sorunudur ve hem işlevsel hem estetik problem oluşturmaktadır.

Şekil 4.31. Ana giriş kapısı ve tali yol (Orijinal)

Mezarlığın diğer girişi ise açılır kapanır bir kapı sistemi ile yapılmıştır. Yaya geçişi bulunmakla beraber çok kullanılmadığı görülmüştür. Yol genişliği iki araç geçişi için uygun genişliktedir. Arazi araçlarının girişi bu kapıdan sağlanmaktadır. Giriş estetik açıdan yetersiz durumda ve çevresi bakımsız bir şekildedir (şekil 4.32).

Şekil 4.32. İkinci giriş (Orijinal)

4.11.16. Gölgeleme Elemanları

Alanın çeşitli yerlerinde farklı gölgeleme elemanları bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi musalla taşının olduğu yerde bulunmaktadır (Şekil 4.33). Standartlar dahilinde olsada cenaze namazı esnasında oluşacak kalabalık düşünüldüğünde sayı olarak yetersiz kaldığı tespit edilmiştir.

Şekil 4.33. Ayarlanabilir gölgeleme elemanı (Orijinal)

Alanın farklı yerlerindeki oturma birimleri ve çeşme üzerlerinde az sayıda gölgeleme elemanları tespit edilmiştir (Şekil 4.34).

Şekil 4.34. Sabit gölgeleme elemanları (Orijinal)

4.11.17. Hız Kesiciler

Araçların hızlarının azaltmaları için yol üzerine yerleştirilmiş engellerdir (Şekil 4.35). Hız kesicinin konulduğu yer, toplanma alanının girişi olduğu için konum olarak doğru bir yerde olduğu tespit edilmiştir. Yüksekliğinin standartlar dahilinde olduğu gözlemlenmiştir. Alanın büyüklüğü göze alındığında sayıca çok yetersiz olduğu görülmüştür.

Şekil 4.35. Hız kesici (Orijinal)

4.11.18. İdari Binalar

Mezarlık görevlilerin barınacağı, resmi kayıtları tutabileceği ve ihtiyaçlarını gidereceği en az 1 oda, mutfak ve wc den oluşacak büyüklükte bir bina olmalıdır. Aynı zamanda mezarlık yönetim binası, mezarlığa gelen cenaze sahiplerine de hizmet verecek şekilde, bilgi alabilecekleri, sorunlarını dile getirecekleri mekânlar olacaktır.

Mezarlıkta insanların kabir ada parsel numaralarını bilgisayar üzerinden sorgulayabilecekleri bilgi sistemi odası bulunmaktadır (Şekil 4.36).

Şekil 4.36. Mezarlık bilgi sistemi odası (Orijinal)

Mezarlık görevlilerinin barındığı, içerisinde lavabo, mutfak ve idari odaların olduğu bir adet bina bulunmaktadır (Şekil 4.37). Mezarlık görevlilerinin araç gereç, ekipman ve bazı sarf malzemeleri depoladıkları kapalı bir adet bina bulunmaktadır (Şekil 4.38). İdari bina ve kapalı depo binalarının kendileri ve çevresinin bakımlı olduğu görülmüştür.

Şekil 4.37. İdari bina (Orijinal)

Şekil 4.38. İdari bina deposu (Orijinal)

4.11.19. Kuran ve Yasin Kutuları

Mezarlığın çeşitli yerlerine konumlandırılmış olan bu kutular, şehir dışından veya mezarlığa tedariksiz olarak gelen ziyaretçilerin kabirlere Kuran okumaları için içerisine Kur'an-ı Kerim konulmuştur (Şekil 4.39). Yönetim tarafından yapılan bu uygulama ziyaretçiler tarafından memnuniyetle karşılanmaktadır. Fakat burada rastlanılan yapısal

sorun ise bu kutuların bir standardı bulunmamasından kaynaklı estetik sorunlar, bazı kutuların bakımsız kalarak paslanmış ve yıpranması olarak sıralanabilir.

Şekil 4.39. Yasin kutuları (Orijinal)

4.11.20. Oturma Birimleri

Oturma birimleri mezarlığının içerisinde camii karşısında, idari bina önlerinde ve yaya yürüyüş yollarının üzerine yerleştirilmiştir (Şekil 4.40). Oturma birimlerinin, birbirinden farklı oldukları, alan büyüklüğü göz önünde bulundurulduğunda sayıca az kullanıldıkları, bazı birimlerin kondisyonlarının iyi olmadığı tespit edilmiştir.

Şekil 4.40. Çeşitli oturma birimleri (Orijinal)

4.11.21. Sesli Duyuru Araçları

Alanın çeşitli yerlerine konumlandırılmış sesli ikaz veya dini günlerde Kur'an-ı Kerim okunması amacıyla hoparlörler bulunmaktadır (Şekil 4.41). Dini günlerde yapılan bu uygulama ziyaretçiler tarafından memnuniyetle karşılanmaktadır. Ayrıca acil durumlarda insanların koordinasyonu ve yönlendirilmesi için gerekli bir donatı elemanıdır. Yapısal anlamda durumun iyi olduğu gözlemlenmiştir.

Şekil 4.41. Ses Sistemleri (Orijinal)

4.11.22. Su Bidonu Askıları

Mezarlık içerisinde çeşmelerin yakınlarında bulunan bu donatı, insanların çeşmelerden doldurup mezarlıktaki çiçek veya ağaçları sulamak amacıyla kullandıkları su bidonlarını astıkları donatılardır (Şekil 4.42). Ziyaretçiler tarafından yapılmış derme çatma bir yapı olduğu tespit edilmiştir. Bu donatılar her ne kadar işlevsel olsalar bile üzerine asılan bidonlar istenmeyen görüntü oluşturmaktadır.

Şekil 4.42. Su bidonu askıları (Orijinal)

4.11.23. Tuvaletler ve Gasilhane

Mezarlıkta bir adet erkek tuvaleti, bir adet kadın tuvaleti ve bir adet gasilhane bulunmaktadır. Bu birimler aynı binada bulunmaktadır (şekil 4.43). Bunların temizliği her gün düzenli olarak mezarlık görevlileri tarafından yapılmaktadır. Sıradan günlerde tuvaletlerin kapasitesi ziyaretçi yoğunluğunu kaldırsa da dini günlerde veya defin yoğunluğu olduğu esnada bu kapasite yetersiz kalmaktadır.

Şekil 4.43. Tuvaletler ve gasilhane (Orijinal)

4.11.24. Yerüstü Yangın Hidrantları

Olası yangın durumlarında, yangına müdahale eden ekip için su sağlayan donatı birimidir. Alanda yalnızca bir adet camii arkasına yerleştirilmiş yangın hidrantı tespit edilmiştir (Şekil 4.44). Alandaki idari birimlere yeterli uzakta olsa bile başka bir yerde çıkacak olan yangın durumunda bu donatı yetersiz kalacaktır.

Şekil 4.44. Yerüstü hidrantı (Orijinal)

4.11.25. Yaya ve Taşıt Yolları

Mezarlık tasarımı yapılırken öncelik yaya olmalı, fakat mezarlığın her noktasına ulaşan ana ve yan araç yollarından oluşan ulaşım ağı oluşturulmalı ve alanda ring sistemi tercih edilmelidir (Özkan ve diğ. 1996). Sirkülâsyon sistemi kişilerin aradıkları yeri kolayca bulmalarına imkân tanımalıdır (Taner 1988).

Mezarlığın ana aksı, defin sırasında oluşacak araç ve yaya trafiği için uygun olmalıdır. Araç trafiğine açık, ana aks kenarında yaya için düzenlemeler yapılmalıdır. Yaya yolu ile defin alanları arasında yeşil bir çizgi olmalıdır (Uslu 1997). Mezarlığın ana girişindeki yolun 12-18 m genişliğinde olması, diğer girişlerdeki giriş çıkışın kontrol altında bulundurulması gerekmektedir. Alan içindeki yaya yollarının genişliği 2-4 m arasında olması gerekmektedir (Güçlü ve diğ.1996).

Bursa Hamitler Kent Mezarlığı geçmiş yıllardan günümüze kadar belirli zamanlarda genişletilerek ve yeni adalar açılarak günümüzdeki halini almıştır. Mezarlık günümüzde yaklaşık olarak 92 hektarlık bir alana sahiptir. Bazı büyük adalar kendi içlerinde de parçalara bölünebilmektedir. Bu adalarda ve kısımlarda parseller oluşturularak mezar yerleri oluşturulmaktadır. Adaların çok az bir kısmında rastlanan ada içi yaya yolları diğer

adalarda bulunmadığından yaya sirkülasyonu ada çevresindeki araç yollarında dolaşılarak sağlanmaktadır.

Mezarlık alanı kent içinde rahatlıkla ulaşabilecek bir noktada bulunmaktadır. Ana girişten başlayan ve ikinci çıkışa kadar devam eden asfalt yol (Şekil 4.45) mezarlık içlerine doğru toprak veya mıcır kaplı tali yollara ayrılmaktadır (Şekil 4.46). Bu aksa bağlı birkaç adet güçlü yol vardır ve bunlar aks oluşturacak yapıya sahip oldukları tespit edilmiştir. Akslarda kısa kaldırımlar yer almaktadır fakat bunlar fonksiyonel olmaktan çok uzaktadır ve ayrıca bu kaldırımların belli bir devamlılığı yoktur belli belirsiz yerlerde son bulmaktadır (Şekil 4.47). Asfalt yollarda ciddi manada bozulmalar ve çukurlar tespit edilmiştir. Diğer tali yollarda ise gerek bozulmalar gerekse yağmur sonrası oluşan çamurlar araç ve yaya trafiğini ciddi manada etkilemektedir (Şekil 4.48).

Şekil 4.45. Asfalt yollar (Orijinal)

Şekil 4.46. Tali yollar (Orijinal)

Şekil 4.47. Kaldırımlar (Orijinal)

Şekil 4.48. Bozuk yollar (Orijinal)

4.11.26 Sorunlu Alanlar

Çalışma alanı içerisinde bulunan adalarda çeşitli büyüklüklerde, sayılarda ve biçimlerde tanzimlerin yapıldığı tespit edilmiştir. Alan içinde bazı mezarların düzensiz bir şekilde yerleştirildiği gözlemlenmiştir (Şekil 4.49). Bazı yerlerde daha fazla defin yapabilmek için mezarlar arasında boşluk bırakılmamıştır (Şekil 4.50). Mezarlıkta taslak olarak tek, çift ve daha fazla sayıdaki aileler için mezar yerleri planlanmamıştır. Çocuk kabirleri için ayrı adalar planlanmış olmasına rağmen bu adalar çok bakımsız kalmıştır ve düzensiz bir görünüm sergilediği gözlemlenmiştir (Şekil 4.51).

Şekil 4.49. Düzensiz mezarlar (Orijinal)

Şekil 4.50. Çok sık defnedilen mezarlar (Orijinal)

Şekil 4.51. Bebek mezarlığı (Orijinal)

4.11.27. Örnek Mezarlar

Yapısal manada iyi planlanan mezarlıklar alanda bulunmaktadır. Fakat bunlarda da rastlanılan problemlerden birinin sık dikilen bitki yoğunluğu olduğu görülmüştür (şekil 4.52).

Şekil 4.52. Örnek mezarlar (Orijinal)

4.12. Mezarlık Alanındaki Bitkisel Tasarım

Mezarlık genelinde yapılan bitkisel düzenlemede, mezarlığın tipi ve düzenleme amacı önemlidir. Mezarlığın bir park mezarlığı mı, orman mezarlığı mı, yapısal ağırlıklı bir kül mezarlığı mı, yoksa memorial park mı olacağı, bitkisel tasarım sırasında göz önünde tutulmalıdır.

Mezarlıklarda bitkiler; çevreleme, gölgeleme, yönlenme ve vurgulamanın yanı sıra, yapraklarının hareketiyle oluşan ışık oyunlarıyla ziyaretçiler üzerinde davetkâr bir etki yaratmaktadır (Born 1998).

Herdem yeşil olduğu için iğne yapraklı bitkiler mezarlıklarda çok kullanılırlar; ancak sürekli iğne yapraklı bitkilerin kullanımı gözü yorduğu ve fazla ciddi bir etki yarattığı için kumlu ya da kireçli topraklar gibi iğne yapraklı bitkilerin kullanımının zorunlu olduğu özel alanlar hariç mezarlıklarda değişik sonbahar renkleri ile dekoratif ve huzur verici bir etkiye sahip, park hissi uyandıran geniş yapraklı bitkiler, iğne yapraklı bitkilerin yanında bol miktarda kullanılmalıdır.

Mezarlık genelinde bitkilendirme çalışmalarının fonksiyonel olmasına dikkat edilmelidir. Yol ağaçlandırması, mezarlık alan sınırının bitkiler ile çevrelenmesi, görüntü kirliliği ve gürültü problemlerinin engellemesi için perdeleme, oturma ve dinlenme mekanlarına gölgelendirme, girişlerin vurgulanması ve otopark bitkilendirmesine yönelik tür seçimi yapılmalıdır.

Mezarlıkta kullanılan bitki türlerinin; arazi ve bakım şartlarındaki olumsuzluklardan en az etkilenmesi için, doğal bitki örtüsünden seçilmesi gerekmektedir. Ayrıca seçilen bitki türünün kök yapısı; kazı çalışmalarını olumsuz etkilememesi veya ilerde mezarlarda sorun çıkarmaması için kazık ya da yürek köklü olmalı, yayvan köklü olmamalıdır. Mezarlık alanının çevrelenmesi için bitki türleri seçilirken, doğal vejetasyon bitkilerinin seçilmesine dikkat edilmelidir. Bitki türleri seçilirken, mezarlık alanındaki habitata bağlı olarak az sayıda ağaç ve çalı türlerine yer verilmelidir. Doğal vejetasyon bitki örtüsünden

sadece çalılar kullanılarak yapılan çevreleme çalışmasının zaman içinde daha başarılı olduğu görülmüştür (Richter 1998).

Mezarlık içinde bitkilendirmeyle aynı zamanda oransal olarak dengelenmiş alanlar yaratılmalıdır. Mezarlıkların bitkilendirilmesinde, doğal bitki örtüsü dışındaki bitki türlerine yer verilmemelidir. Mezarlık alanının çevrelenmesi için kullanılan bitki türlerinin, mezarlık içinde uygun olan yerlerde de kullanımı mümkün olabilmektedir (Richter 1998). Mezarlıklarda soliter bitki kullanımıyla, birbirinden farklı alanlar yaratmak mümkündür. Ancak bu amaçla sadece konik formlu koniferler seçilmemeli, *Sophora japonica pendula* gibi dairesel ve sarkık formlu bitkiler de kullanılarak esnek alanlar oluşturulmalıdır (Etienne 1998).

Mezarlıklarda oturma dinlenme alanlarında ve otoparklarda gölgelemeyi sağlamak için geniş taç çapı olan, boylu, yukardan taçlanan geniş yapraklı bitkiler tercih edilmelidir. Mezarlıkta matem havasını bozduğu gerekçesiyle özellikle renkli mevsimlik ve perenial çiçek kullanılmaması bazı tasarımcılar tarafından savunulsa da belirli oranlarda yer verilen renkli bitkiler ortama canlılık katacaktır. Mezarlık ortamının kasvetli havasının renkli otsu bitkiler yardımıyla kısmen de olsa dağıtılması, ziyaretçi psikolojisi üzerinde sakinleştirici etki yapacaktır (Uslu 1997).

Ayrıca mekân genişletici, ziyaretçileri rahatlatıcı etkileri nedeniyle çim alanlar da mezarlıklarda mutlaka yer verilmesi gereken alanlardır. Özellikle toplanma, dağılma mekânlarında ve giriş alanında geniş çim yüzeylere yer verilmesinin mezarlık alanında istenen sakin ve huzurlu havayı sağlamada önemi büyüktür.

Alan yeşil alan açısından irdelendiğinde yeni defin yapılması için açılan alanlar hariç nispeten yoğun bir yeşil dokuya sahip olduğu tespit edilmiştir. Farklı türlerdeki birçok geniş yapraklı ve ibreli ağaç türleri gözlemlenmiştir. Yaygın olarak Servi (*Cupressus sempervirens*) ağaçlarının dikildiği, bunun yanı sıra sedir türleri (*Cedrus sp.*) çam türleri (*Pinus sp.*), mazı türlerinin (*Thuja sp.*) dikildiği gözlemlenmiştir. Kök sisteminin mezarlara zarar verdiği gerekçesi ile çınar ağacının dikimi alanda yasaklanmıştır. Buna

rağmen az da olsa birkaç yerde kullanıldığı görülmüştür. Bunun dışında geniş yapraklı olarak yer yer kavak ağacı kullanıldığı görülmüştür.

Ana aks ve bazı diğer akslar üzerinde yol ağaçlandırılması yapılmıştır. Bu sayede yolda gölge oluşumu ve yer yer kullanılan mezarlık servileri ile bakış açısının gökyüzüne doğru çekilmesi hem daha ferah bir alan oluşturulması hedeflenmiştir (Şekil 4.53). Ayrıca mezarlık kenarlarında ve üzerlerinde çok çeşitli tek yıllık, küçük çalı ve çok yıllık otsu bitkilerin kullanıldığı gözlemlenmiştir (Şekil 4.54).

Şekil 4.53. Ana aks üzerinde yol ağaçlandırması (Orijinal)

Şekil 4.54. Kullanılan bazı otsu türler (Orijinal)

4.13. Anket Sonuçları

Bursa Kent Hamitler Mezarlığı'na gelen ziyaretçilere, mezarlığın mevcut durumu ile peyzaj planlama ve tasarım kararlarına yönelik görüşlerini değerlendirmek amacıyla yapılan anketler SPSS programına aktarılmış ve araştırma analizleri bu programda tamamlanmıştır. Araştırmanın güvenilirliği sorgulandığında, bağımsız değişkenleri açıklayan önermelerin güvenilirliği Cronbach Alpha katsayısına bakılarak test edilmiş ve buna göre Alpha düzeyi 0,857 olarak bulunmuştur. Güvenilirlik analizi testi Tablo 'de görüldüğü gibidir (Çizelge 4.2).

Çizelge 4.2. Güvenilirlik Analizi Testi

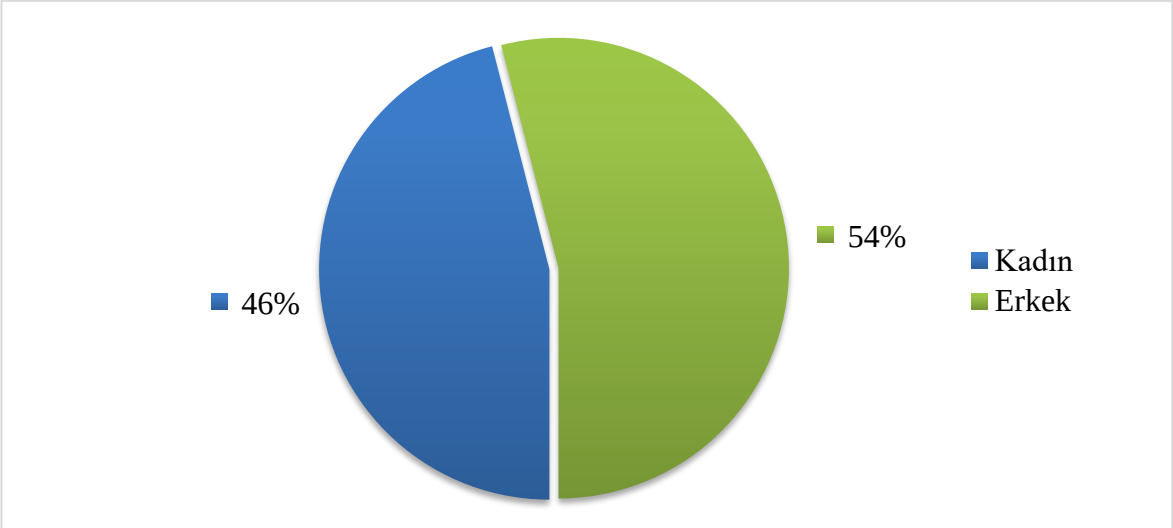
Cronbach's Alpha	**N of Items**
,857	36

Anketin ilk kısmında, ziyaretçilerin demografik yapısını öğrenmeye yönelik sorular sorulmuştur. İkinci kısımda, mezarlık fiziki alanı ve konumu önem derecesi ile beraber belirlenmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde, donatı alanları ile görüşleri, dördüncü bölümde yapısal peyzaj, beşinci bölümde bitkisel peyzaj ile ilgili görüşlerin belirlenmesine yönelik önermeler sunulmuştur. Altıncı bölümde ise peyzaj yönetimi ile ilgili sorular yöneltilmiştir.

4.13.1. Demografik Yapıya Ait Bulgular

Cinsiyet

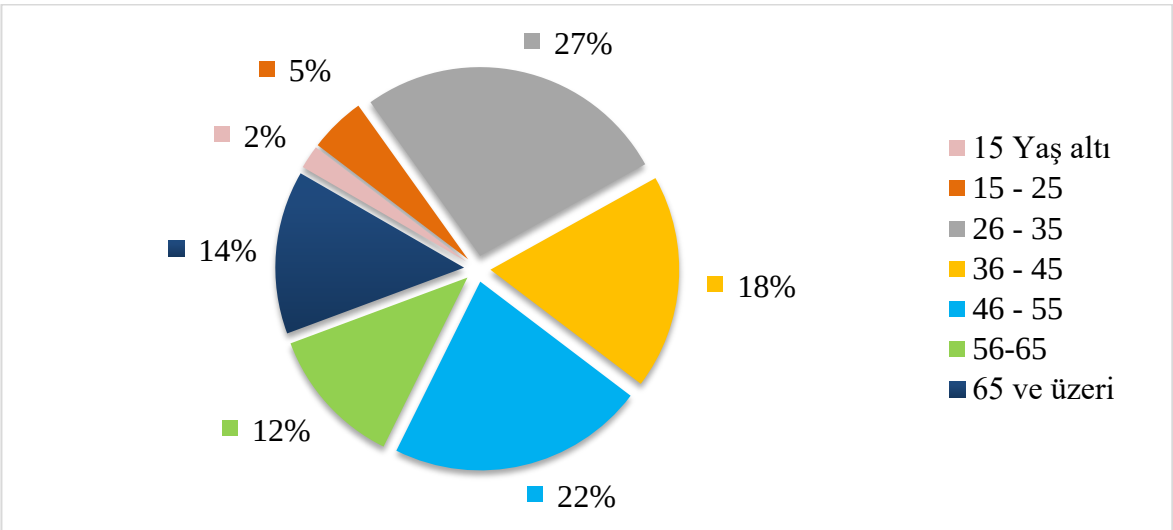
Ankete katılan meydan kullanıcılarının %54' ünü erkekler ve %46'sını kadınlar oluşturmaktadır (Şekil 4.55).

Şekil 4.55. Ankete katılan kullanıcıların cinsiyet dağılımı

Yaş

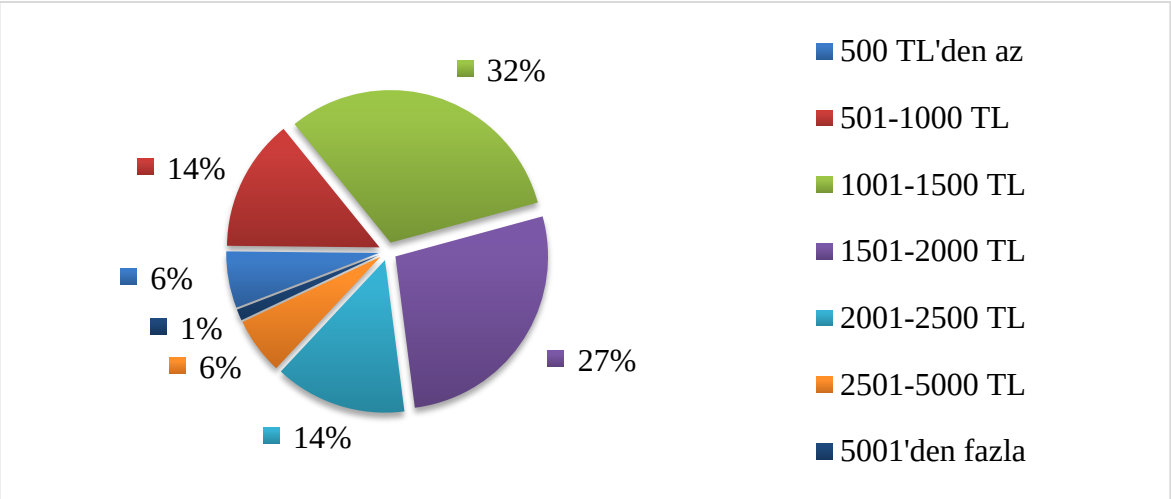
Kullanıcı profilinin çoğunluğunu %27'lik en yüksek oranla 26-35 yaş grubu oluşturmaktadır. Sonrasında sırasıyla %22'si 46-55, %18'i 36-45, %14'ü 65 ve üzeri, %12'si 56-65, %5'i 15-25 ve %2'si 15 Yaş altı yaş aralığındadır (Şekil 4.56).

Şekil 4.56. Ankete katılan kullanıcıların yaş dağılımı

Gelir Durumu

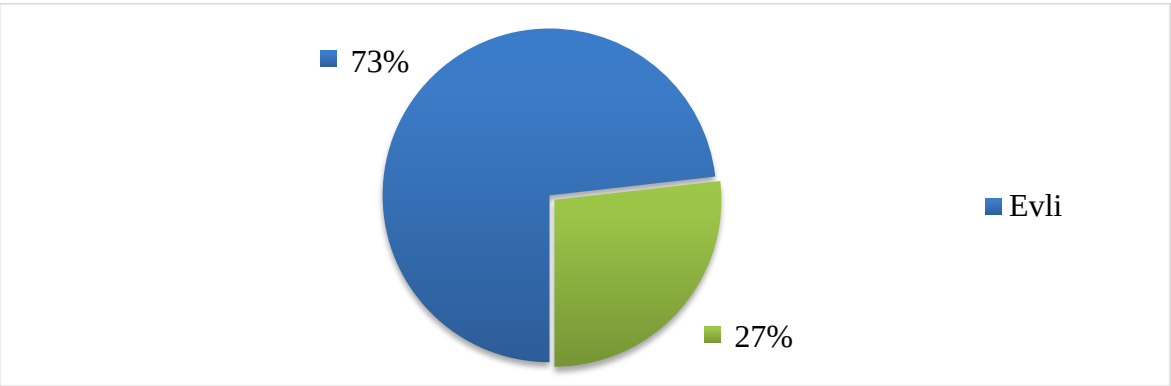
Ankete katılan mezarlık ziyaretçilerinin gelir durumu sorulduğunda %34 oranında 1001-1500 TL, %26 oranında 1501-2000 TL, %14 oranında 501-1000 TL, %13 oranında 2001-2500 TL, %62'şar oranda 500 TL'den az ve 2501-5000 TL ve %1 oranında 5001 TL'den fazla oldukları tespit edilmiştir (Şekil 4.57).

Şekil 4.57. Ankete katılan kullanıcıların gelir durumu

Medeni Durum

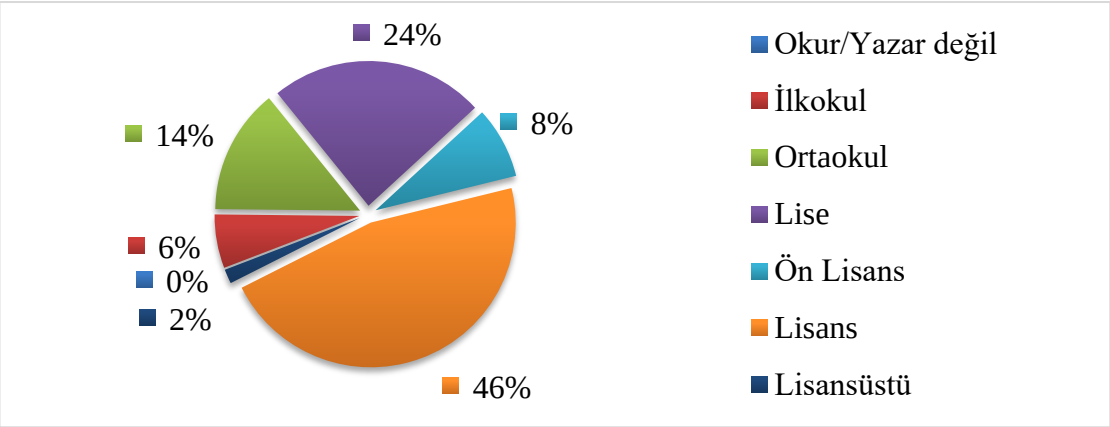
Ankete katılan ziyaretçilerin %73'ü evli ve %27'sini bekarlar oluşturmaktadır (Şekil 4.58).

Şekil 4.58. Ankete katılan kullanıcıların medeni durumları

Eğitim Durumu

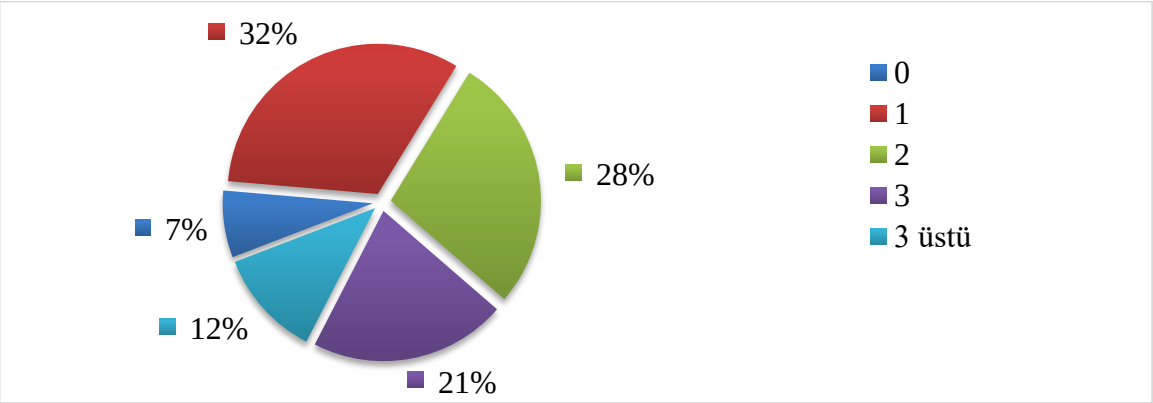
Ankete katılan ziyaretçilerin eğitim durumu sorulduğunda %46 oranında Lisans mezunu, %24 oranında lise mezunu, %14 oranında Ortaokul mezunu, %8 oranında Ön Lisans mezunu, %6 oranında İlkokul mezunu ve %2 oranında Lisansüstü mezunu oldukları tespit edilmiştir (Şekil 4.59).

Şekil 4.59. Ankete katılan kullanıcıların eğitim durumu

Çocuk Sayısı

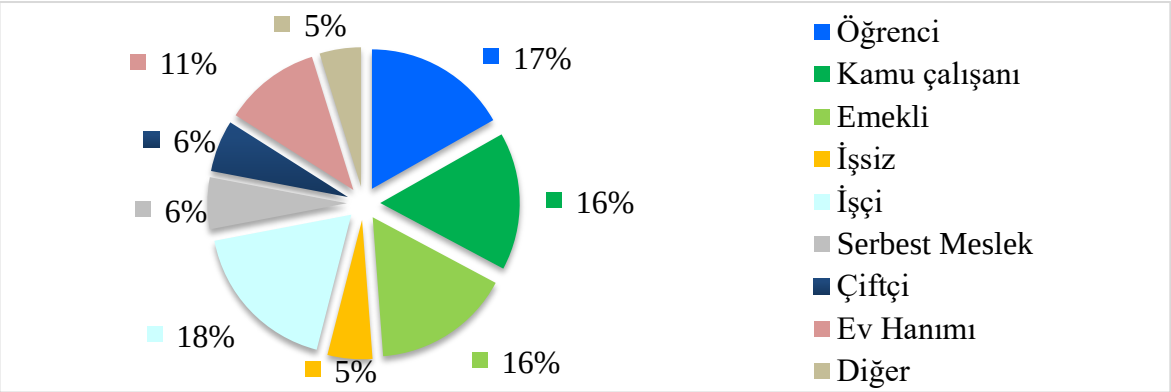
Ankete katılan ziyaretçilerin %32'si 1 çocuk, %28'i 2 çocuk, %21'i 3 çocuk ve %12'si 3 ve üzeri çocuğa sahipken hiç çocuğu olmayanların oranı %7'dir (Şekil 4.60).

Şekil 4.60. Ankete katılan kullanıcıların çocuk sayıları

Mesleki Dağılım

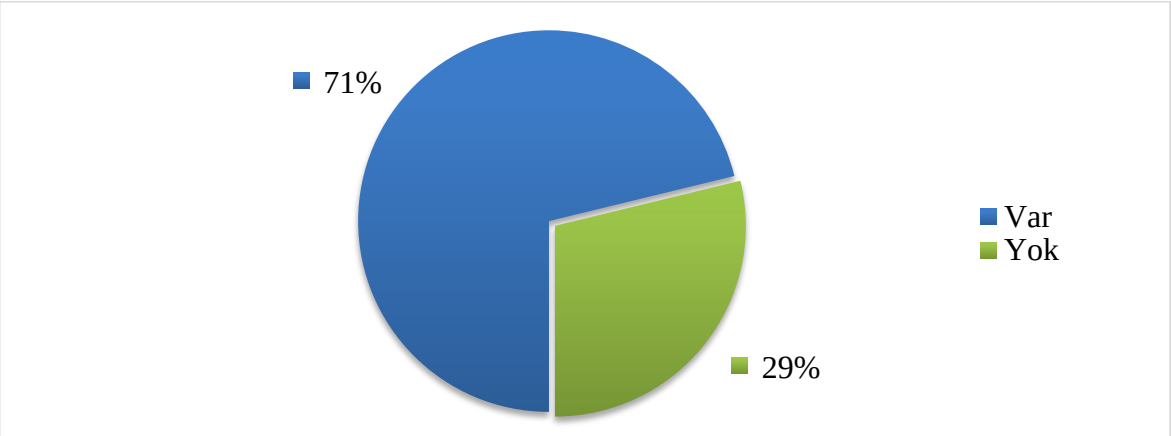
Ziyaretçilerin mesleki dağılımı incelendiğinde; en yüksek oranla %18'inin işçi olmak üzere sonrasında sırasıyla %17'sinin öğrenci, %16'şarının kamu çalışanı ve emekli, %11'inin ev hanımı, %6'şarının çiftçi ve serbest meslek, %5'erinin diğer ve işsiz meslek grubunda yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır (Şekil 4.61).

Şekil 4.61. Ankete katılan kullanıcıların mesleki dağılımı

Özel Araç Sahipliği Durumu

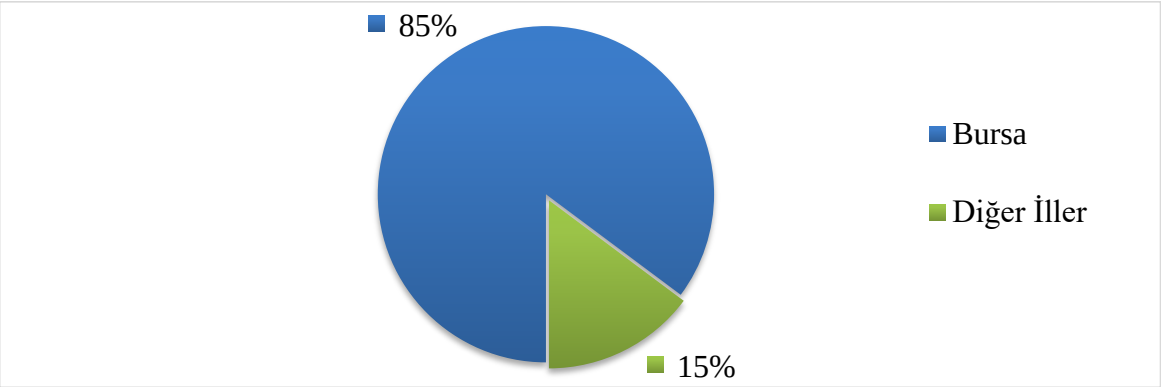
Ankete katılan ziyaretçilerin %71'i özel araca sahipken %29'unun özel araca sahip olmadığı belirlenmiştir (Şekil 4.62).

Şekil 4.62. Ankete katılan kullanıcıların özel araç sahiplik durumları

Mezarlığa Hangi İlden Gelindiği Durumu

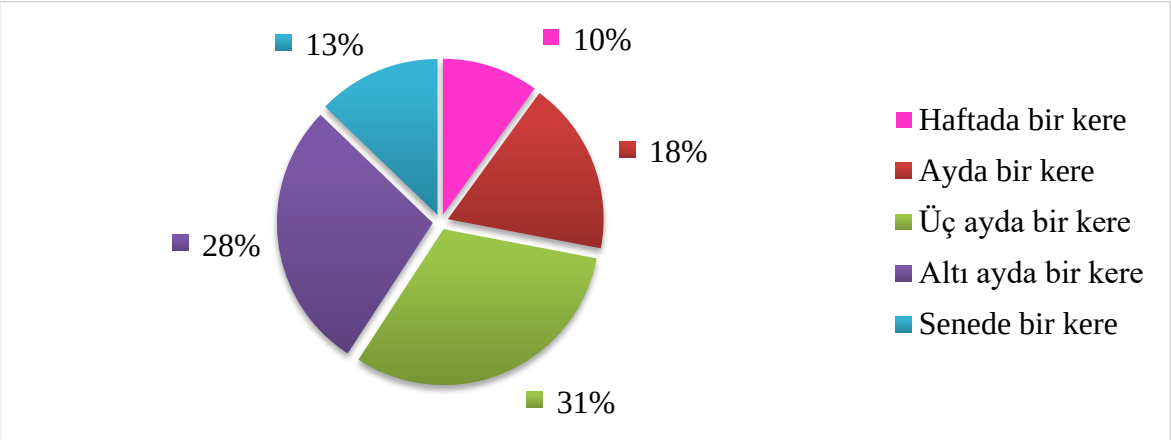
Ankete katılan ziyaretçilerin %85'i Bursa'dan %15'i ise diğer illerden gelmektedir (Şekil 4.63)

Şekil 4.63. Ankete katılan kullanıcıların mezarlığa hangi ilden geldikleri durumları

Kullanım Sıklığı

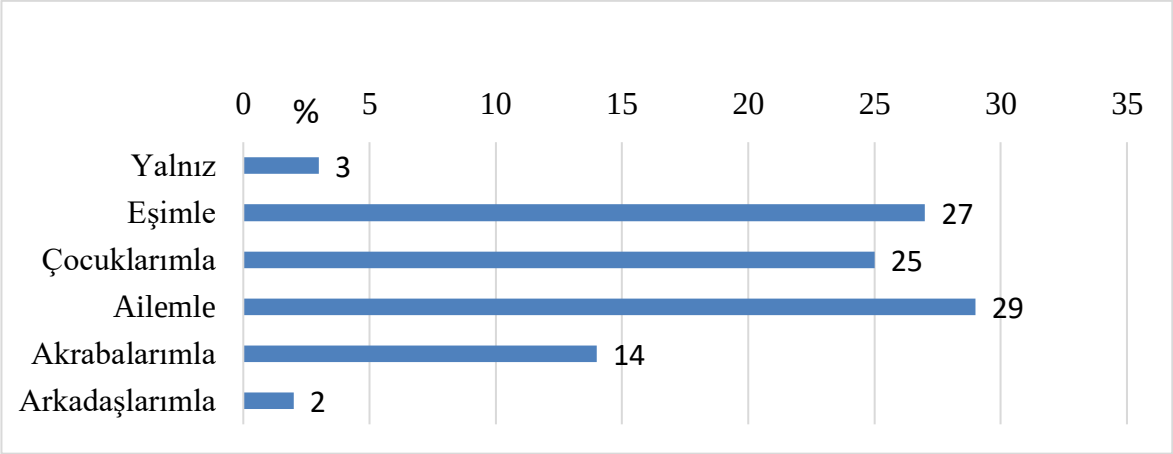
Ziyaretçiler mezarlığı; %31'lik en yüksek oranla 'Üç ayda birkaç kez' kullandıklarını belirtmişlerdir. Bundan sonra sırasıyla %28 oranında 'Altı ayda bir kere', %18 oranında 'Ayda bir kere', %13 oranında 'Senede bir kere', %10 oranında ise 'haftada bir kere' kullandıklarını belirtmişlerdir (Şekil 4.64).

Şekil 4.64. Ankete katılan kullanıcıların mezarlığı ziyaret sıklığı

Mezarlığa Kiminle Gelindiği

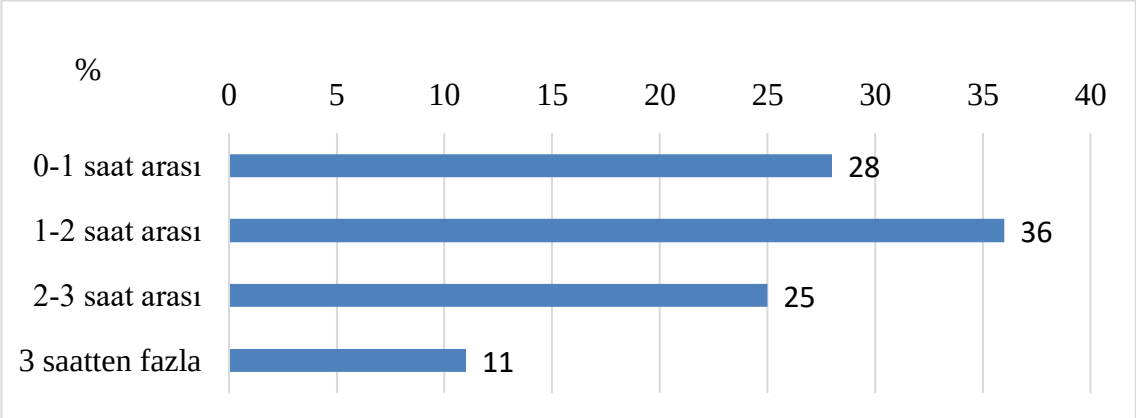
Ziyaretçilerin; mezarlığa çoğunlukla %29 oranla ailesi ile olmak üzere, %27 eşleri ile, %25 oranla çocukları ile, %14 oranla akrabaları ile, %3 oranla yalnız, %2 oranla arkadaşları ile geldikleri saptanmıştır (Şekil 4.65).

Şekil 4.65. Ankete katılan kullanıcıların mezarlığa kiminle geldiği

Mezarlıkta Geçirilen Süre

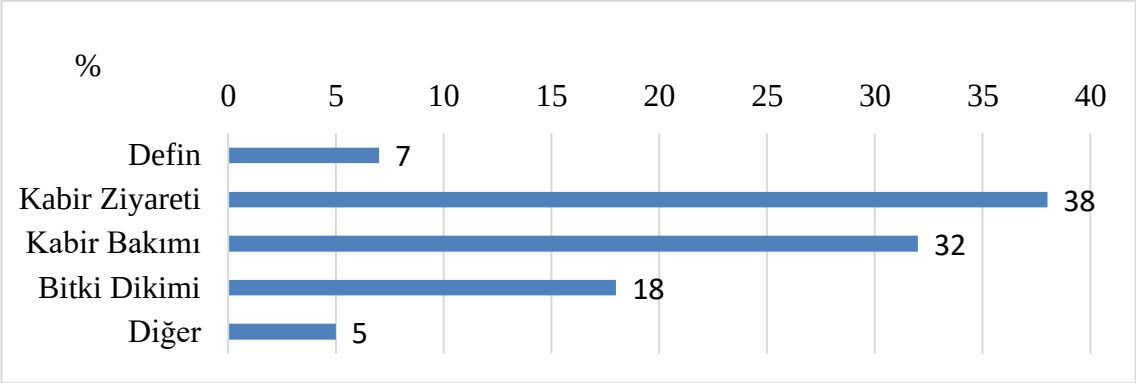
Ziyaretçilerin mezarlıkta geçirdikleri süre incelendiğinde %36'sının 1-2 saat arası, %28'inin 0-1 saat arası, %25'inin 2-3 saat arası ve %11'inin 3 saatten fazla vakit geçirdikleri tespit edilmiştir (Şekil 4.66).

Şekil 4.66. Ankete katılan kullanıcıların ne kadar vakit geçirdikleri

Mezarlığa Geliş Nedeni

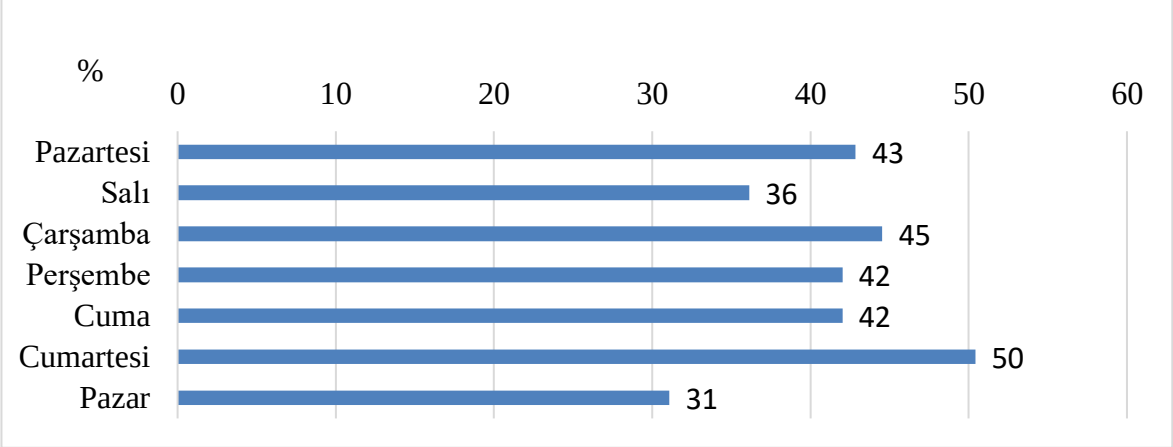
Ziyaretçilerin mezarlığa geliş nedenlerine bakıldığında %38'inin kabir ziyareti, %32'sinin kabir bakımı, %18'inin bitki dikimi, %7'sinin defin ve %5'inin diğer nedenler ile geldikleri tespit edilmiştir (Şekil 4.67).

Şekil 4.67. Ankete katılan kullanıcıların mezarlığa geliş nedenleri

Mezarlığa Geliş Günleri

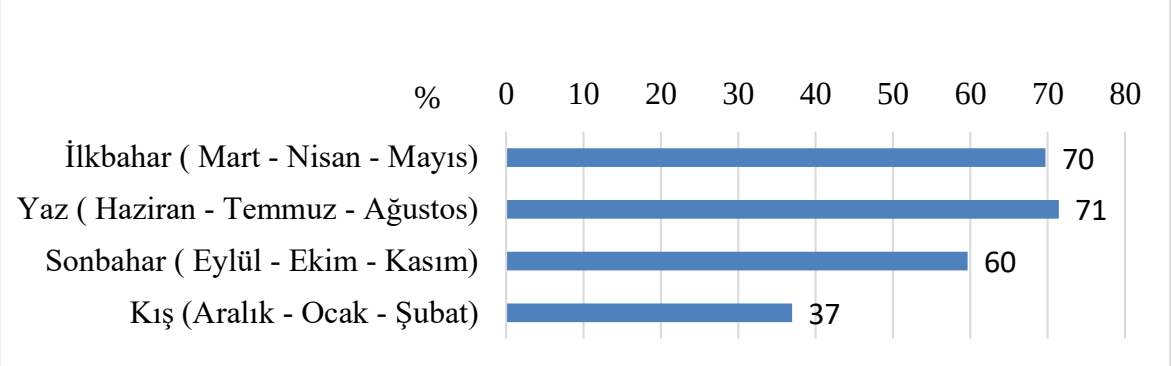
Mezarlığın %43 oranında Pazartesi, %36 oranında Salı, %45 oranında Çarşamba, %42 oranında Perşembe, %42 oranında Cuma, %50 oranında Cumartesi ve %31 oranında Pazar olmak üzere haftanın her günü yoğun olarak kullanıldığı söylenebilmektedir (Şekil 4.68).

Şekil 4.68. Ankete katılan kullanıcıların mezarlığı kullandığı günler

Mezarlığa Geliş Mevsimleri

Ziyaretçilerin Mezarlığa geldikleri mevsimlere bakıldığında %37 oranında Kış (Aralık – Ocak – Şubat) aylarında en az olmak üzere, %71 oranında Yaz (Haziran – Temmuz – Ağustos), %70 oranında İlkbahar (Mart – Nisan – Mayıs) ve %60 oranında sonbahar (Eylül – Ekim – Kasım) aylarında daha yoğun kullanıldığı saptanmıştır (Şekil 4.69).

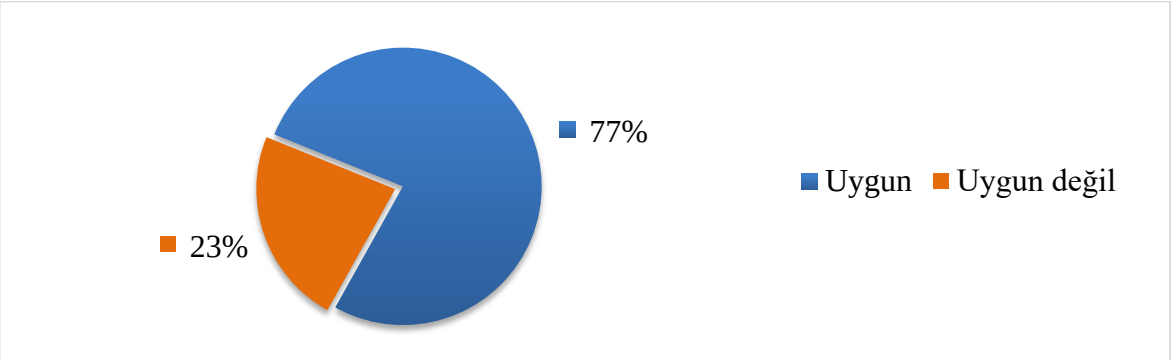

Şekil 4.69. Ankete katılan kullanıcıların mezarlığa geldikleri mevsimler

4.13.2 Fiziki Yapıya Ait Bulgular

Mezarlığın Konumu

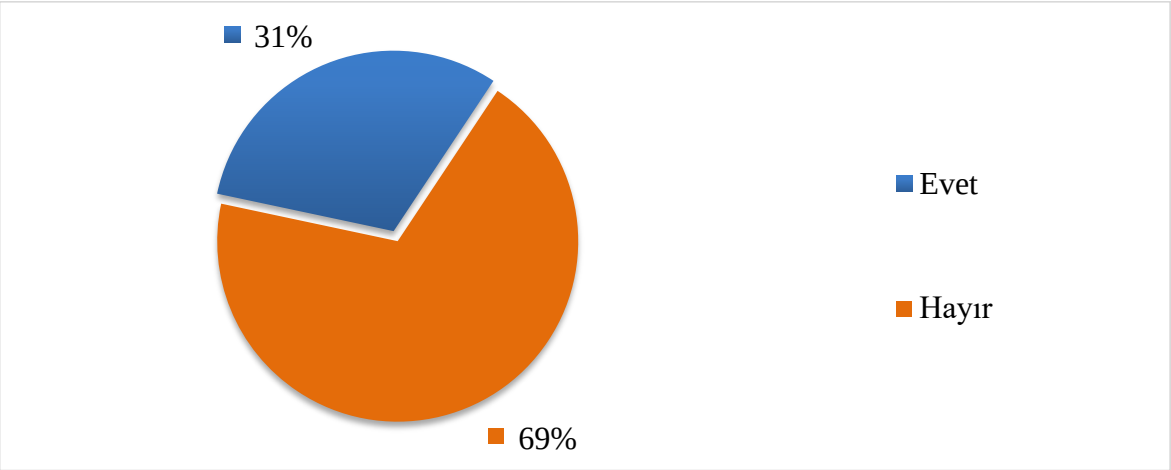
Ziyaretçilere mezarlığın konumu sorulduğunda %77'si uygun olduğu, %23'ü ise uygun olmadığı şeklinde değerlendirmişlerdir (Şekil 4.70).

Şekil 4.70. Ankete katılan kullanıcıların mezarlığın konumunun uygunluk durumu hakkındaki görüşleri

Ulaşım Durumu

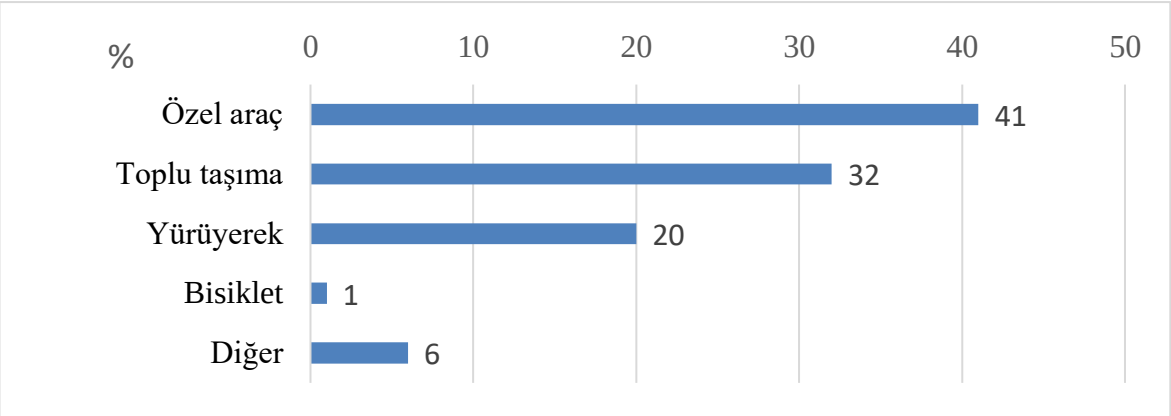
Ziyaretçiler; "Mezarlığa ulaşım sorunu yaşıyor musunuz?" şeklindeki soruya %69 oranında 'hayır' ve %31 oranında 'evet' cevabını vermişlerdir (Şekil 4.71).

Şekil 4.71. Ankete katılan kullanıcıların mezarlığa ulaşım kolaylığı hakkındaki görüşleri

Ulaşım Şekli

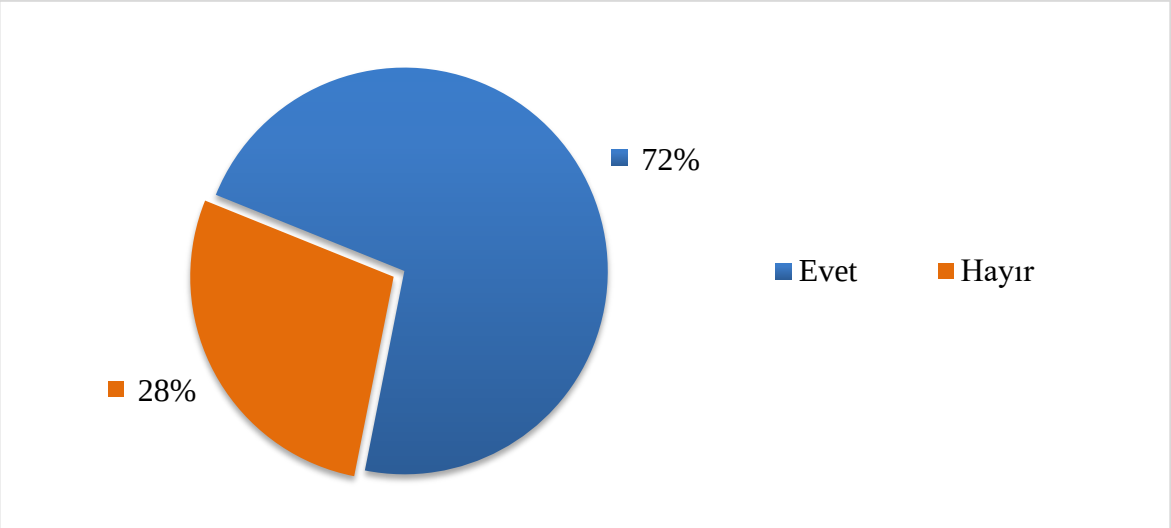
Ziyaretçilerin mezarlığa; %41'lik en yüksek oranla özel araç ile ulaşım sağladıkları görülmektedir. Sonrasında sırasıyla %32 oranla toplu taşımayı, %20 oranla yürüyerek, %6 oranla diğer ve %1 oranla bisikleti ulaşım aracı olarak kullandıkları tespit edilmiştir (Şekil 4.72).

Şekil 4.72. Ankete katılan kullanıcıların mezarlığa ulaşım şekli

Yaşlı ve Engelli Servis Ulaşımı

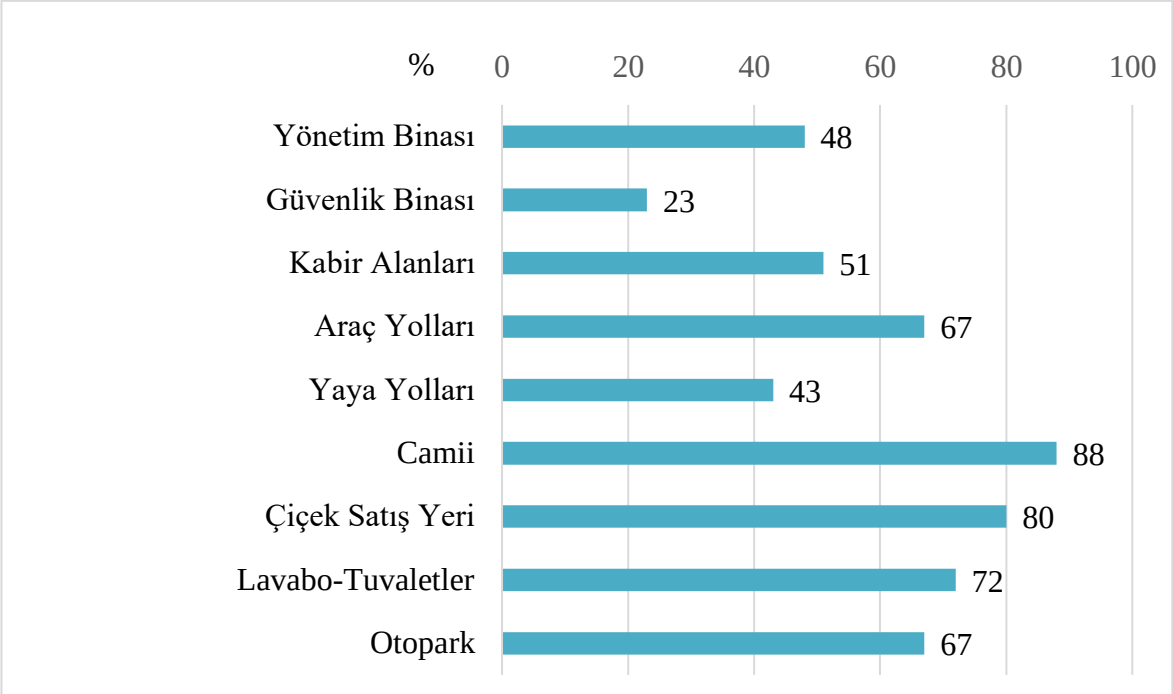
Ziyaretçiler mezarlık içerisindeki servisin engelli ve yaşlı bireylerin erişimine uygunluğunu %72 oranında evet, %28 oranında hayır şeklinde değerlendirmişleridir (Şekil 4.73).

Şekil 4.73. Ankete katılan kullanıcıların engelli ve yaşlı bireyler tarafından kullanılan servis hakkındaki memnuniyet durumları

4.13.3. Donatı Alanlarının Yeterliliğine Ait Bulgular

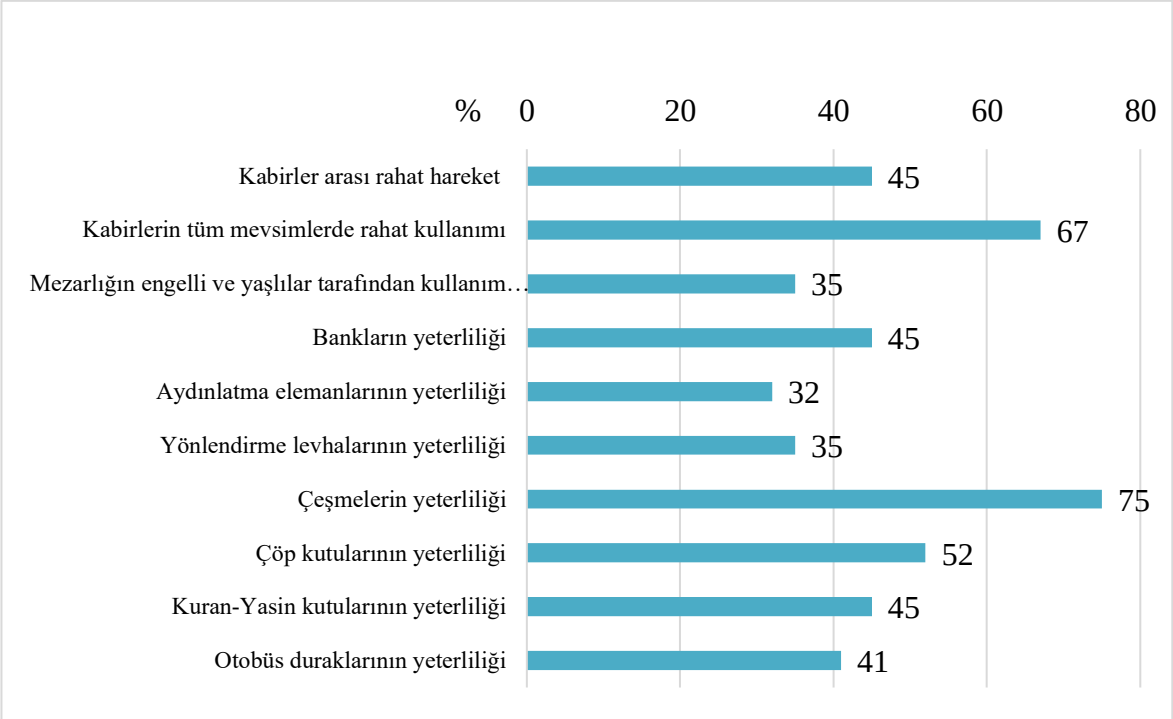
Ziyaretçilerin mezarlıkta donatı alanlarının yeterlilik yüzdeleri; ilk sırada %88 oran ile camii ve sırası ile %80 oran ile çiçek satış yeri, %72 oran ile lavabo-tuvaletler, %67'şer oran ile otopark ve araç yolları, %51 oran ile kabir yolları, %48 oran ile yönetim binası, %43 oran ile yaya yolları ve %23 oran ile güvenlik binası olarak değerlendirilmiştir (Şekil 4.74).

Şekil 4.74. Ankete katılan kullanıcıların donatı alanlarının yeterliliği ile ilgili görüşleri

4.13.4 Yapısal Peyzaja Ait Bulgular

Mezarlığa gelen ziyaretçilerin yapısal peyzaja yönelik yeterlilik (memnuniyet) değerlendirmelerine bakıldığında ilk sırada %75 oran ile çeşmeler yer almaktadır. Sonrasında sırası ile %67 oran ile kabirlerin tüm mevsimlerde rahat kullanımı, %52 oran ile çöp kutuları, %45'er oran ile kabirler arası hareket imkânı, Kuran-Yasin kutuları ve bankalar, %35'er oran ile engelli ve yaşlı kullanım olanakları ve yönlendirme levhaları, %35 oran ile de aydınlatma elemanlarının yeterli görüldüğü belirlenmiştir (Şekil 4.75).

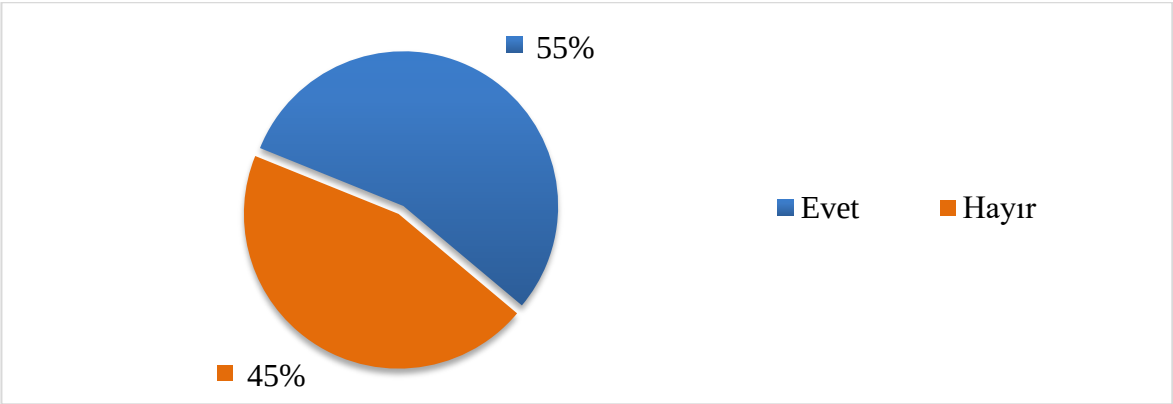

Şekil 4.75. Ankete katılan kullanıcıların yapısal peyzaja yönelik değerlendirmeleri

4.13.5 Bitkisel Peyzaja Ait Bulgular

Kabir Ziyaretine Giderken Çiçek veya Fidan Alma Durumu

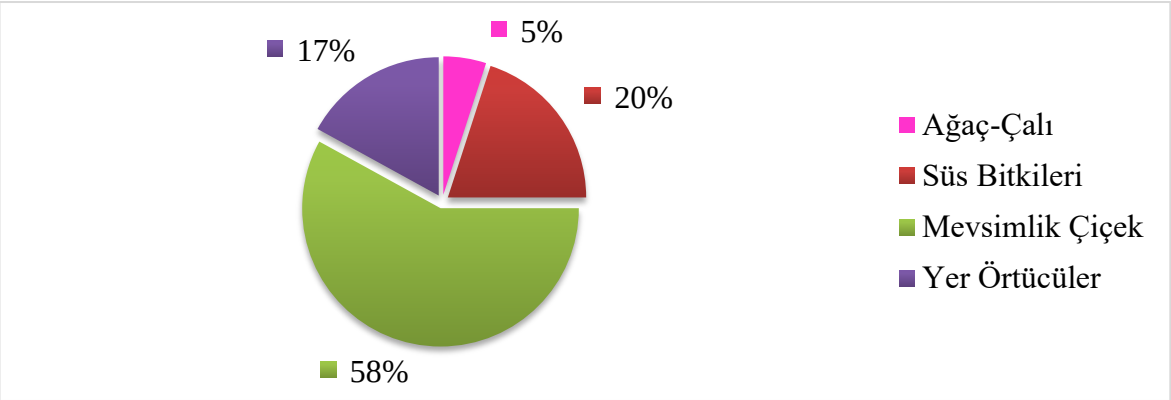
Ziyaretçilerin %55'inin kabir ziyaretine giderken bitki aldıkları, %45'inin ise bitki almadıkları tespit edilmiştir. (Şekil 4.76).

Şekil 4.76. Ankete katılan kullanıcıların kabir ziyaretine giderken bitki alım durumları

Bitki Alım Tercihi

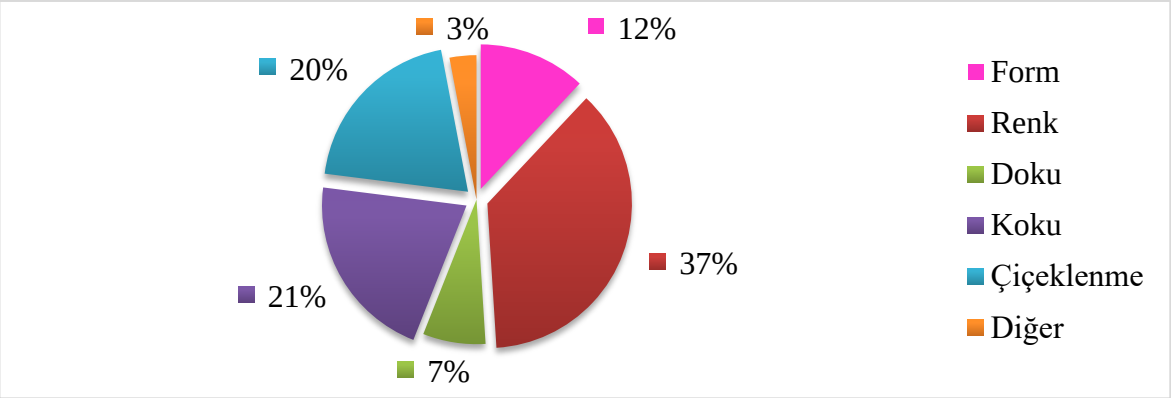
Ziyaretçiler kabir ziyaretleri sırasında bitki tercihi bakımından %58'lik en yüksek oranla mevsimlik çiçekleri kullandıklarını belirtmişlerdir. Bundan sonra sırasıyla %20 oranında süs bitkileri, %17 oranında yer örtücüler ve %5 oranında ağaç-çalı kullandıklarını belirtmişlerdir (Şekil 4.77)

Şekil 4.77. Ankete katılan kullanıcıların bitki alım tercihleri

Bitki Alımında Dikkat Edilen Özellikler

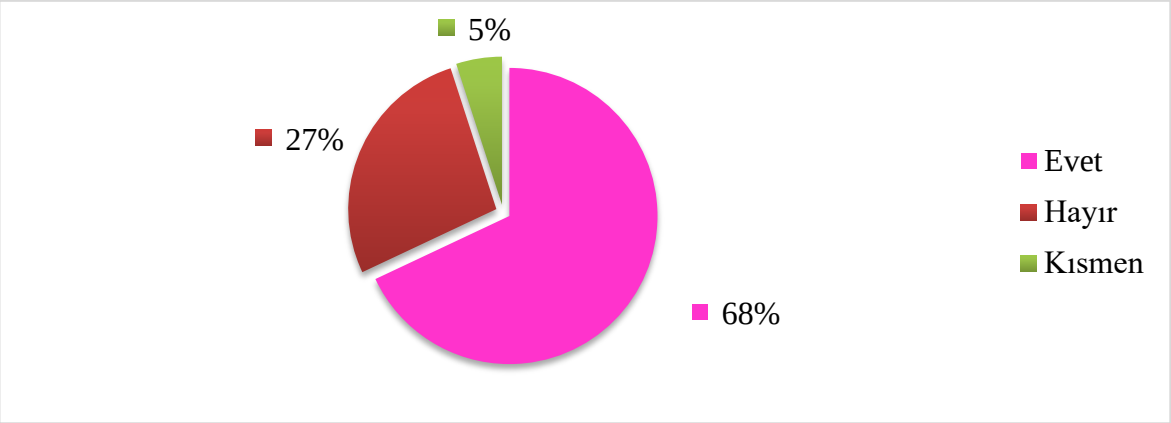
Ziyaretçiler kabir ziyaretleri sırasında bitki tercihinde bulunurken bitkilerin %37'lik en yüksek oranla renk, %21 oranında koku, %20 oranında çiçeklenme %12 oranında form ve %3 oranında diğer özelliklerini dikkate alarak seçim yaptıklarını belirtmişlerdir (Şekil 4.78).

Şekil 4.78. Ankete katılan kullanıcıların bitki alımındaki özellik tercihleri

Fidan Dikimi İçin Yer Durumu

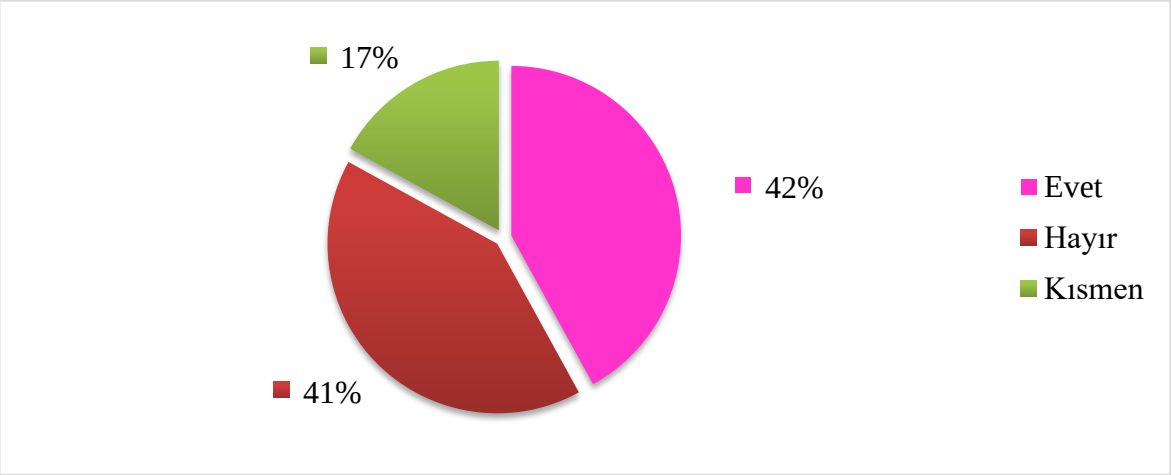
Ziyaretçiler kabir ziyaretleri sırasında bitki dikimi için ayrılan yerler ilgili fikirleri sorulduğunda %67'lik en yüksek oranla evet, %26 oranında hayır, %7 oranında kısmen cevabını vermişlerdir (Şekil 4.79).

Şekil 4.79. Ankete katılan kullanıcıların fidan dikimi yer durumuna ilişkin görüşleri

Seçilen Bitki Hakkında Bilgi Durumu

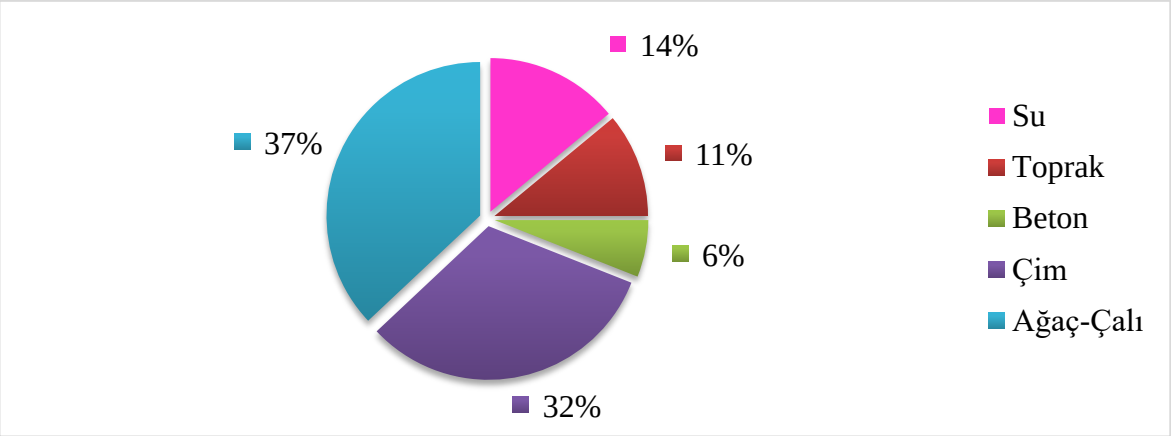
Ziyaretçilere bitki bakımı konusunda bilgi sahibi olup olmadıkları ile ilgili sorulan soruya %42'lik en yüksek oranla evet, %41 oranında hayır, %17 oranında kısmen cevabını vermişlerdir (Şekil 4.80).

Şekil 4.80. Ankete katılan kullanıcıların bitki bakımı hakkında bilgilerine ait veriler

Açık Mekanlarda İstenen Görünüme Ait Durum

Ziyaretçilere açık mekanlarda en çok görmek istedikleri bitkisel veya yapısal materyaller sorulduğunda %37'lik en yüksek oranla ağaç-çalı, %32 oranında çim, %14 oranında su, %11 oranında toprak ve %6 oranında beton cevabını vermişlerdir (Şekil 4.81).

Şekil 4.81. Ankete katılan kullanıcıların açık mekanlarda görmek istedikleri bitkisel veya yapısal materyallere ilişkin veriler

4.13.6. Peyzaj Yönetimine Ait Bulgular

Mezarlığa gelen ziyaretçilerin peyzaj yönetimine yönelik yeterlilik (memnuniyet) değerlendirmelerine bakıldığında ilk sırada %62 oran ile mezarlıkta geçirilen sürede ihtiyaç karşılama yer almaktadır. Sonrasında sırası ile %56 oran ile danışma hizmeti, %52 oran ile çocuk güvenliği, %51 oran ile çöplerin toplanması %47 oran ile mezarlık çevresindeki fidanların yeterliliği, %43 oran ile güvenlik hizmeti, %42'şer oran ile bitki alımında bilgilendirme ve çocukların mezarlığa getirilme durumu, %32 oran ile yapısal elemanların bakımı, %20 oran ile yabani ot mücadelesi ve %15 oran ile de çocuk bakım hizmeti yeterli görüldüğü belirlenmiştir (Şekil 4.82).

Şekil 4.82. Ankete katılan kullanıcıların peyzaj yönetimine yönelik değerlendirmeleri

5. SONUÇ

Dünyada ve ülkemizde gün geçtikçe artan nüfus ve artan nüfusun şehir merkezlerinde yoğunlaşması, bu yoğunlaşmadan kaynaklanan yapılaşma isteği sonucunda kent merkezlerinde arazi yetersizliği sorunu oluşmaktadır. Kısıtlı arazilerin verimli kullanımı, her alanda olduğu gibi ilkeli bir planlama sürecinden oluşmalıdır. Planlama süreci mevcut mezarlıklarda ve yeni yapılması düşünülen mezarlıklarda kesinlikle göz ardı edilmemesi gereken bir mevzudur. Artan nüfus ve buna istinaden artan ölüm oranları göz önünde bulundurulduğunda sürekli olarak yeni mezarlık alanı açmanın mali zorlukları ve alan yetersizliği gibi sorunlar oluşturacağı unutulmamalıdır. Bu etmenler göz önünden bulundurulduğunda, mevcut mezarlıkların alan tanzimi, donatı kullanımı, peyzaj planlaması ve diğer kaynak yönetimlerinin en verimli şekilde yapılması gerekmektedir.

Çalışma alanı olarak seçilen Bursa Kent Hamitler Mezarlığı, konum olarak Osmangazi ilçesine bağlı Hamitler mahallesinde bulunmaktadır. İlk definlerin yapılmaya başlandığı 1992 senesinde çevresinde çok fazla yerleşim birimi olmaması ve kent merkezine uzak bir görünüm sergilediğinden insanlar tarafından defin için çok fazla tercih edilmemiştir. Fakat takip eden senelerde Bursa ilinin çok göç alması, şehrin Mudanya-Bursa-İnegöl anayol hattında bir yapılaşma ve gelişme göstermesi, diğer mezarlıkların dolması nedeniyle hızlı bir şekilde dolmaya başlamıştır. Hızla defin alan mezarlık, gerekli planlamaların iyi yapılmaması, çoğu yerde yapılan plansız ve düzensiz definlerden dolayı ilk etapta kullanılması planlanan alan kısa sürede dolmuştur. 2015 Yılında neredeyse doyum kapasitesine ulaşan mezarlık için alan genişletme çalışmalarına başlanmış, yeni açılan araziler defin için uygun olmadığından dolayı tesviye çalışmaları yapılmıştır ve tesviye çalışmaları 2017 yılı ortalarında tamamlanarak defin işlemleri için hazır hale getirilmiştir. İlk etapta iyi yapılmamış olan planlama süreci, burada da görüldüğü üzere daha sonraki yıllarda daha maliyetli ve zorlu süreçler olarak karşımıza bir sorun olarak çıkmaktadır.

Bursa Hamitler Kent Mezarlığı gibi günümüzde şehir merkezinde kalmış ve Bursa'nın en büyük mezarlığı olan bu alan bazı temel ihtiyaçları karşılamaktan uzak kalmış

durumdadır. Otopark alanının bulunmaması, aydınlatma elemanlarının çok yetersiz kalması ve bazı yerlerde hiç olmaması, defin alanlarının iyi bir şekilde planlanmamış olması göze çarpan en büyük sorunlardan bazılarıdır. Yapıların, donatıların ve bitkisel düzenlemelerin belirli kurallara ve standartlara dayandırılmadığı görülmüştür. Bu etmenlerden dolayı başta mermer kirliliği olmak üzere, eksik ve fonksiyonel olmayan donatılar, sık dokulu ve estetikten uzak bitki grupları istenmeyen bir görüntü sergilemektedir. Yolların alan içerisinde doğru bir şekilde kurgulandıkları görülse de tali yolların genişliklerinin yer yer yetersiz olması hem asfalt hem toprak yolların çoğu yerlerinde oluşan ileri derece bozulmalar yaya ve trafik sirkülasyonunu büyük ölçüde engellemektedir. Mezarlık içerisinde çok az görülen kaldırımlar ve adalar içerisinde tali yolların olmaması yaya sirkülasyonu için bir engel teşkil etmektedir. Adalar içerisinde ağaç dikim yerlerinin planlanmamış olması ve bu tercihin tamamen ziyaretçiye bırakılmış olması nedeniyle oluşan bitki yoğunluğu, adalar içerisinde yaya ulaşımını imkânsız hale getirmektedir.

Mezarlığı daha önce gelmiş akademisyenler, uzmanlar ve alanı aktif olarak kullanan ziyaretçiler ile yaptığımız görüşmeler sonucunda mezarlığın konumun şehir içindeki yerinin uygun olduğu ve insanların bu alana gelirken ulaşım sıkıntısı yaşamadıkları görülmüştür. Ziyaretçilerin alana çoğunlukla özel araç ve toplu taşıma ile geldikleri görülmektedir. Dini günler ve özel durumlarda oluşacak olan anormal trafiğin dışında alana gelirken trafik sıkışıklığı tespit edilmemiştir. Alan içerisinde ring bulunmamaktadır. Alana yaya olarak gelen insanlar mezarlık içerisinde yürüyerek ulaşım sağlamaktadır. Yaşlı ve ulaşım engeli olan insanlar için bir adet golf aracı tedarik edilmiştir. Ziyaretçilerin büyük bir çoğunluğu bu aracın yeterli olduğunu düşünmektedir. Fakat yaptığımız gözlemler sonucu yoğunluk yaşanan günlerde insanların bu araca binmek için sıra beklediği görülmüştür.

Mezarlıkta ziyaretçiler tarafından yeterliliği en çok görülen donatı alanları olarak camii yer almıştır. Bunu sırasıyla alan içeresindeki çiçek satış noktası ve lavabolar takip etmektedir. Yeterliliği en az olarak görülen donatı alanları ise güvenlik binası, yaya yolları ve yönetim binası olmuştur. Gerek uzman görüşleri gerekse yaptığımız gözlemler

bu sonuçları destekleyen niteliktedir. Mezarlıkta güvenlik birimleri için özel bir bina bulunmamakta ve idari binayı mezarlık görevlileri ile birlikte ortak bir şekilde kullanmaktadırlar. Bu nedenden dolayı idari binanın alanı yetersiz bulunmuştur. Yaya yollarının yetersiz oluşu ve araç yollarının bozuk olması diğer önemli bir eksiklik olarak tespit edilmiştir.

Ziyaretçiler tarafından yeterliliği en çok görülen donatı elemanının çeşmeler olduğu görülmektedir. Alanda yaptığımız gözlemler çeşmeye ulaşım konusunda bir sorunun bulunmadığı ancak estetik açıdan yetersiz ve bakımsız kaldıkları görülmüştür. Bunun dışında ziyaretçiler ve uzman görüşleri engelli donatılarının, oturma birimlerinin, aydınlatma elemanlarının, çöp kutularının otobüs duraklarının, Kuran kutularının yetersiz olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Ziyaretçilerin yarısı kabir ziyaretlerine giderken genelde bitki alımı yaptıkları tespit edilmiştir. Bitki alımı yapan ziyaretçilerin aldıkları bitkilerin yüksek oranda mevsimlik çiçek olduğu tespit edilmiştir. Ziyaretçiler bu çiçekleri alırken dikkat ettikleri en önemli etkenin renk olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar ve daha önce yapılan çalışmalar göstermektedir ki insanlar çeşitli renkler vasıtası ile mezarlığın kasvetli ortamından uzaklaşmak istemektedirler. Ziyaretçilerin büyük bir çoğunluğu ağaç dikimi için kabir çevresinde alan bulunduğunu söylemişlerdir. Fakat yapılan tespitler ağaç dikimi için önceden tahsis edilmiş bir noktanın olmadığını göstermektedir. Bir başka önemli husus ise insanların mezarlıkta en çok ağaç türlerini ve çim alanlar görmek istediği hususudur.

Ziyaretçilerin mezarlık içerisinde kaldıkları süre boyunca temel ihtiyaçlarını tam manasıyla karşılayamadıklarını dile getirmişlerdir. Mezarlığın en çok yaz aylarında ziyaret edildiği göz önünde bulundurulduğunda, içme suyu ihtiyacını karşılayacak herhangi bir birim bulunmamaktadır. Ziyaretçiler mezarlık içerisindeki danışma hizmetinin ve güvenlik hizmetlerinin yetersiz olduğunu düşünmektedir. Ayrıca yönetim tarafından sağlanan çöp toplama, yabani otla mücadele ve donatı bakım hizmetleri ziyaretçiler tarafından yetersiz görülmüştür. Ziyaretçilerin büyük bir kısmının alana çocukları ve aileleriyle geldiği göz önünde bulundurulursa, mezarlıkta çocukların

bırakılabilecekleri bir çocuk bakım birimi bulunmamaktadır. Uzman görüşleri doğrultusunda çocukların kabirlerden psikolojik olarak etkilenmemesi için böyle bir birimin bulunması, mezarlığa çocuklarıyla gelmek zorunda olan bireyler için çok önemli bir mevzudur. Ziyaretçi görüşleri de bu konuyu destekler niteliktedir.

Değerlendirmeler neticesinde Bursa Hamitler Kent Mezarlığı için önerileri şu şekilde sıralayabiliriz.

- Acil durum toplanma alanını gösterir bilgi levhasının algılanabilir olması için boyutun büyütülmesi ve alanın her tarafından görülebilir olması için uygun bir yere konumlandırılmalıdır.
- Girişlerden itibaren yönlendirme levhaları konulmalı, mezarlık krokisini gösteren pano iyileştirilmeli, ada numaralarını gösteren levhalar yollardan bakınca algılanabilir olmalı, yıpranan levhalar yenisi ile değiştirilmeli, mezarlık adalarına yönlendiren levhalar konulmalı, trafik bilgi levhaları eklenmelidir.
- Alanda nitelikli bitkilendirmeye yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Mezarlık sınırı boylu ağaçlar kullanılarak çevrelenmelidir. Yer yer hayvan zararlarını en aza indirgemek için geçirimsiz bitki çitleri uygulanmalıdır. Ziyaretçilerin kabir ziyaretleri sırasında güneşten korunması amacıyla bazı yerlerde gölge yapan ağaçlar kullanılmalıdır.
- Bitki satış noktasında, ziyaretçileri dikim yapacakları bitkiler hakkında bilgilendirerek bilinçlendiremeye yönelik çalışmalar yapılmalıdır.
- Mezarlıkta mevcut çeşmelerin bakımları yapılmalı, yeni yapılacak olan çeşmelerin bir standardı olmasına yönelik çalışmalar yapılmalı, yeni açılan adalarda ziyaretçilerin suya ulaşımını kolaylaştırmaya yönelik çeşmeler yapılmalıdır.
- Alandaki çöp kutularının sayısı arttırılmalıdır. Ada büyüklüğüne göre her adada 2 ila 4 adet çöp kutusu konulmalıdır. Yıpranan mevcut çöp kutularının yenisi ile değiştirilmesi ve açıkta bulunan büyük çöp kutularının sağlık açısından yer altına alınması gerekmektedir.

- Girişte kötü bir görüntü oluşturan açık depo alanı başka bir yere taşınmalı, taşınması mümkün değilse etrafı temizlenerek bitkiler ile kamufle edilmelidir.
- Mezarlık içerisinde otobüs duraklarının sayısı arttırılmalı, yetkili merciiler ile görüşülerek toplu taşıma araçlarının mezarlık içlerine kadar gitmesi sağlanmalıdır. Bu yapılamıyorsa mezarlık içi ulaşım ağı için ring servis oluşturulmalıdır.
- Mezarlık içi ana yollarda yoğun aydınlatma birimleri, tali yollarda ise daha düşük yoğunluklu aydınlatma birimleri kullanılmalıdır. Mezarlık sınırında yer yer ağaçlar spot aydınlatma ile vurgulanmalıdır.
- Yıkılan duvarların güvenlik zafiyeti oluşturmaması için tekrar örülmelidir.
- Derme çatma bir yapısı olan tabutluk binası için güvenlik önlemi alınmalı ve yapısı düzeltilmelidir. Aynı zamanda estetik açıdan daha iyi bir hale getirilmelidir.
- Ana giriş kapısındaki yapısal sorunlar düzeltilmeli, yan yana iki araç geçişine uygun hale getirilmeli ve yan tarafındaki tali yolun kapatılması gerekmektedir. İkinci giriş kapısında önlemler alınarak, bütün girişlerde giriş-çıkış işlemlerinin kontrol altında tutulması gerekmektedir.
- Camii bahçesinde bulunan gölgelendirme elemanlarının sayısı arttırılmalı ve fonksiyonel hale getirilmelidir.
- Yayaların can güvenliği için yollardaki hız kesicilerin sayısı arttırılmalıdır.
- Güvenlik birimleri için yeni bina tesis edilerek idari personelle farklı binalara yerleştirilmelidir. Dini günlerde oluşacak olan yoğunluk düşünülerek, mezarlık bilgi sistemindeki kapasite arttırılmalıdır.
- Bazı adalarda bulunan Kuran kutularının bakımları yapılmalı ve suya dayanıklı bir hale getirilmesi gerekmektedir. Bu kutuların yapısal olarak bir standarda göre yapılması ve sayılarının arttırılması gerekmektedir.
- Mezarlık içerisinde yetersiz sayıda bulunan oturma birimlerinin sayısı arttırılmalı, mevcut birimlerin bakımlarının yapılması gerekmektedir.
- Sesli ikaz sistemlerinin alanın bütününe hitap edecek şekilde sayılarının arttırılması gerekmektedir.

- Genelde çeşme kenarlarında bulunan su bidonu askılarının estetik hale getirilmesi gerekmektedir. Eğer estetik hale getirilemiyorsa bu donatılar kaldırılarak, insanların kabirdeki bitkilerini sulayabilmesi için farklı alternatifler geliştirerek kötü görüntünün önüne geçilmesi gerekmektedir.
- Mezarlıkta sadece bir yerde bulunan tuvaletlerin kapasitesi arttırılmalı, alanın büyüklüğü göz önünde bulundurularak farklı yerlere tuvaletler yapılmalı ya da seyyar çözümler geliştirilmelidir.
- Öncelik olarak asfalt yollar düzeltilmeli, mümkünse bütün yollar asfaltlanmalıdır. Asfalt yapılamayacak yerlerin mıcır taşlar ile düzeltilmesi ve oluşabilecek çamurlanmanın önüne geçilmelidir. Ana yollar ve tali yolların kenarlarında muhakkak kaldırım yapılmalıdır. Var olan kaldırımların bakımları yapılarak engelli ulaşımına uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Adalar içerisinde ulaşımı kolaylaştırmak için patika yollar yapılmalıdır.
- Yeni açılan parsellerde intizamlı bir şekilde defin yapılmalıdır. Mevcut adalardaki gibi çok yoğun bitki dokusunun önüne geçilmesi için ağaç dikim yerlerinin yönetim tarafından belirlenmesi gerekmektedir.
- Mevcut adalardaki bitki yoğunluğu azaltılarak yaya sirkülasyonu sağlanmalıdır.
- Drenaj için gerekli altyapı ve üstyapı çalışmalarının yapılması gerekmektedir.
- Üst ölçekte gerekli planlama çalışmaları yapılarak, mezarlığın bitkisel ve yapısal bakım onarım çalışmaları sistematik hale getirilmelidir. Mezarlık üstü ve çevresindeki bitkilerin, mezarlık yönetimi tarafından istihdam edilen uzman kişiler tarafından yapılması sağlanmalıdır.

Bu önerilerin gerçekleşmesi durumunda mevcut mezarlığın kalite standartlarının yükseleceği ve ziyaretçilerin alanı daha verimli kullanması sağlanacaktır.

KAYNAKLAR

Acıpayamlı, O. 1990. İptidailerde Ölü Gömme ile İlgili Bazı Pratikler ve İzahları. *Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi* 20 (3-4), Ankara.

Ak, M.K. ve Kesim G. 2013. Anıt Mezarların Peyzaj Mimarlığı Yönünden İncelenmesi. *Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi Ormancılık Dergisi*, 9 (2): 38-55.

Aksoy, Y. ve Özkardaş, V. 2015. Karacaahmet Mezarlığı Peyzaj Tasarımı ve Bakım Çalışmaları Açısından İncelenmesi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi* 3 (12): 83-102.

Aktan, N. 1999. Fiziksel Planlama Yönünden İzmir ve Frankfurt Kent Mezarlıklarının Karşılaştırılması. *Yüksek Lisans Tezi*, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Aktaş, R. 2009. İstanbul'daki Mezarlıkların Nitelik ve Nicelik Açısından İncelenmesi ve Çağdaş Mezarlık Planlaması Örneği Olarak Bahçeşehir Mezarlığı. *Yüksek Lisans Tezi*, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Anonim, 1970. Kabir Kavramı Rehber Ansiklopedisi. Cilt No: 9, İstanbul, 100-102 s.

Anonim, 1974. İşletme Planlamasında Temel İlkeler. Milli Prodüktivite Merkezî Yayınları, Ankara, 53 s.

Anonim, 1988. Devlet mezarlığı Broşürü. MSB Yayım, Ankara, 62 s

Anonim, 1997a. Karşıyaka Mezarlığı Gelişme Planı. Portaş AŞ., Ankara, 11 s.

Anonim, 1997b. Faaliyet Raporu. Ankara Büyükşehir Belediyesi. Ankara, 178 s.

Anonim, 2017a. URL: https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-51373/sardes-antik-kenti-ve-bintepeler-lidya-tumulusleri-mani-.html (Erişim tarihi: 08.12.2017)

Anonim, 2017b. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Pyramid_of_Khafre (Erişim tarihi: 08.12.2017)

Anonim, 2017c. URL: https://www.cs.mcgill.ca/~rwest/wikispeedia/wpcd/wp/m/Mausoleum_of_Maussollos.htm (Erişim tarihi: 10.12.2017)

Anonim, 2018a. URL: https://tr.wikipedia.org/wiki/An%C4%B1tkabir#/media/ Dosya: Ataturk's_Mausoleum_(6225341313).jpg (Erişim Tarihi: 15.01.2018)

Anonim, 2018b. 1/1000 Ölçekli Hamitler Mezarlık Çevresi Kocakoru Mevkii Uygulama İmar Planı Revizyonu Plan Açıklama Raporu. http://www.osmangazi.bel.tr/files/dosyalar/imar_Plan_Degisikligi_Aski/planlama%20_aski_22.03.2018/11/plan-degisikligi-raporu.PDF (Erişim tarihi: 03.11.2018)

Badeja, Z. 1998. Friedhof Oberwangen in Der Gemeinde Köniz. Anthos, 4, 10-13 pp.

Başkan, S. 1996. Karamanoğlu Dönemi Konya Mezar Taşları. Ankara, 88 s.

Bayram, N. 2009. Sosyal bilimlerde SPSS ile veri analizi, Ezgi Kitabevi, Bursa.

Belediye Mezarlıklar Nizamnamesi, 1931. Resmî Gazete, 9 Ağustos 1931.

Born, C. 1998. Gemeinschaft der Toten. Anthos, 4, 26-29 pp.

Bronowski, J. 1975. İnsanın Yücelişi. Milliyet Yayınları, İstanbul.

Can, H., Tecer, M. 1978. İşletme Yönetimi. Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, No: 169, Doğan Basımevi, Ankara, 432 s.

Can, Y. 1998. İslam'ın İlk Yıllarında Mezar, Mezarlıklar ve İslâm Şehri. Geçmişten Günümüze Mezarlık Kavramı ve İnsan Hayatı Üzerine Etkileri Sempozyumu Bildiri Özetleri, Mezarlıklar Vakfı, İstanbul.

Christchurch City Council, 2013. Christchurch City Council Cemeteries Master Plan. URL: http://www.ccc.govt.nz/the-council/plans-strategies-policies-and bylaws/plans/cemeteries-master-plan-2013 (Erişim Tarihi: 08.08.2017)

Cooper, D. L. 2012. H.W.S Cleveland's Landscape for Oak Hill cemetery: a design analysis. Iowa State University, Graduate These, USA.
Cömertler, S. 2001. Cemeteries "Planing and Desing Principles". *Graduate Thesis,* İzmir Institute of Tecnology University, İzmir.
Çağrıcı, M. ve Gürkan S. L. 2007. İslam Ansiklopedisi, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, *İslam Araştırmaları Merkezi,* (34): 32-37.
Dil, M. 2004. İstanbul'un Yeşil Alan Sisteminin Planlama Kriterleri Açısından İrdelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
Erkan, A. 1983. Yapı Tasarımı Genel Bilgileri. Emest Neufert'ten Çeviri. Güven Yayıncılık, İstanbul.
Ertek, S.D. 2006. Symbolic Meaning of Cemeteries for Users: 'Karşıyaka Cemetery Case'. *Master's Thesis*, School Of Natural And Applied Sciences Of Middle East Technical University, Ankara.
Etienne, A. 1998. Leiliniien für den Friedhof von Carouge. Anthos, 4, 38-41 pp.
Gökdeniz, Ş. 1992. Şişli Ermeni Mezarlıklarında Mezar Yapılarının Mimari Özellikleri Üzerine Bir İnceleme. *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Bölümü, İstanbul.
Gönen, G. 1992. Mezarlıklar. *Peyzaj Mimarlığı Dergisi,* 3: 34-35, Ankara.
Güçlü, K., Yılmaz S., Yılmaz H. 1996. Kentsel Yeşil Doku İçinde Mezarlıkların Yeri, Önemi ve Erzurum Örneği. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi* 27 (1): 1-12.
Güler, Z. 1997. İşletme Olarak Tiyatro Örgütleri. *Anadolu Üniversitesi Yayınları,* 1008: 235 s.
Gürkan, N. 2007 "Sarf-ı Arabî ve Temrinat" adlı Kitabın Mukaddimesi, Sdü, *İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 1: 155-166.
Hausen, W. 1986. Grabstatten, Eugen Ulmer GmbH, Stuttgart.
Herk, A. 1998. Grave Thoughts, *Journal of the Canadian Geographic,* 6: 54.
Jansen, H. 1937. Ankara İmar Planı. Alaaddin Kıral Basım Evi, İstanbul, 46 s.
Karamağaralı, B. 1992. Ahlat Mezar Taşları. Kültür Bakanlığı Yayınları, Sanat Tarihi Dizisi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 237 s.
Karaoğlu, D. 2007. Kent Mezarlıklarının Yeşil Doku İçerisindeki Önemi ve Ziyaretçi Memnuniyetinin Belirlenmesi, Karacaahmet Mezarlığı Örneği. *Yüksek Lisans Tezi,* İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
Kocaçalışkan, T. 1998. Mezarlıklara Dikilecek Bitkiler ve Çevre Sağlığı Açısından Önemi. Geçmişten Günümüze mezarlık Kavramı ve İnsan Hayatı Üzerine Etkileri Sempozyumu Bildiri özetleri, Mezarlıklar Vakfı, İstanbul.
Mercan, C. 1992. Mezarlıklar Müdürlüğü'nün Organizasyon Yapısı ile İlgili Uygulamalı Bir Çalışma. İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Bölümü, İstanbul.
Odabaş, A. 1992. Mezarlıklarda Peyzaj Planlaması. *Peyzaj Mimarlığı Dergisi,* 2: 57-60.
Özkan, B., Küçükerbaş, E. V. ve Kaplan, A. 1996. Açık-Yeşil Alan ve Rekreasyon Alanı Olarak Mezarlıkların Planlama ve Tasarım Sorunları ile Çözüm Olanaklarının İzmir Kenti Örneğinde Araştırılması. Ege Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, E.Ü. Araştırma Fonu Araştırma Raporu, Proje No: 1994/006, Bornova-İzmir.
Özkardaş, V. 2010. İstanbul Mezarlıklarının Peyzaj Planlama, Tasarım ve Bakım Çalışmaları Açısından İncelenmesi Karacaahmet Mezarlığı Örneği. *Yüksek Lisans Tezi,* Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Ragheb, Y. 1996. İslam Hukukuna Göre Mezarın Yapısı. İslam Dünyasında Mezar ve Defin Gelenekleri, Cilt 2, Ankara, 17-23 s.
Richter, G. 1998. Pflanzkonzeption für Friedhof und Grabfeld, Das Gartenamt, 11, 720-725 pp.
Taner, T. 1988. Şehir Mezarlıkları Planlama İlkeleri, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi No: 0904-AR-88-026, İzmir.
Tatar, T., Üner, M. 1992. İşletmecilik İlkeleri. Gazi Büro Yayınları, Ankara, 263 s.
Umumi Hıfzısıhha Kanunu (1593 s.k). Resmî Gazete, 24 Nisan 1930.
Uslu, A. 1997. Tarihi Süreç İçerisinde Anadolu Mezarlıkları ve Çağdaş Bir Yaklaşımla Ankara Kenti için Örnek Bir Mezarlık Planlaması Üzerinde Bir Araştırma. *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
Uslu, A. 2009. Çevreye Dost Mezarlıklar (Ekolojik Mezarlık) Planlama Yaklaşımları ve Dünya Kentlerinden Örnekler. 5.Uluslararası İleri Teknolojiler Sempozyumu, 13-15 Mayıs 2009, Karabük.
Uslu, A., Barış, E., Erdoğan, E. 2009. Ecological concerns over cemeteries, *African Journal of Agricultural Research*, 4 (13): 1505-1511.
Uslu, A. 2010. An Ecological Approach For The Evaluation Of An Abandoned Cemetery As A Green Area: The Case of Ankara /Karakusunlar Cemetery. *African Journal of Agricultural Research*, 5 (10): 1043-1054.
Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). Spss uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri, Detay Yayıncılık, Ankara.

EKLER

EK 1 Ziyaretçi Anket Formu

EK 1. ANKET FORMU

ANKET FORMU

Bu anket Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Mehmet İlkan Bayrak'ın Yüksek Lisans Tezi İçin Hazırlanmıştır.

Tez Başlığı: Peyzaj Planlama ve Tasarım İlkeleri Açısından Bursa Kent Hamitler Mezarlığı'nın Değerlendirilmesi

Tezin Konusu; önemli bir fiziki planlama konusu olan ve aynı zamanda kentsel açık ve yeşil alan sisteminin önemli bir parçası olan mezarlık alanlarının "Bursa Kent Hamitler Mezarlığı" örneğinde olmak üzere peyzaj planlama ve tasarım konularındaki mevcut durumunu, eksikliklerini, uygulamadaki sorunları, ziyaretçi memnuniyetsizliklerinin sebeplerini somut verilerle saptamak ve çözüm önerileri geliştirmektir. Elde edilen sonuçların da yeni yapılacak mezarlık alanları için bir altlık oluşturması hedeflenmiştir.

ANKETE KATILANLARIN GENEL PROFİLİNİ BELİRLEMEYE YÖNELİK SORULAR

Cinsiyetiniz:

□ Erkek □ Kadın

Yaşınız:

□ 15 Yaş altı □ 15-25 □ 26-35 □ 36-45 □ 46-55 □ 56-65 □ 65 ve üzeri

Aylık Geliriniz:

□ 500 TL'den az □ 501-1000 TL □ 1001-1500 TL □ 1501-2000 TL

□ 2001-2500TL □ 2501-5000 TL □ 5001'den fazla

Medeni Durumunuz:

□ Evli □ Bekar

Eğitim Durumunuz:

□ Okur/ Yazar değil □ İlkokul □ Ortaokul □ Lise □ Ön Lisans

□ Lisans □ Lisansüstü

Çocuk sayısı:

□ 0 □ 1 □ 2 □ 3 □ 3 Üstü

Meslek:

□ Öğrenci □ Kamu çalışanı □ Emekli □ İşsiz □ İşçi □ Serbest Meslek

□ Çiftçi □ Ev Hanımı □ Diğer

Özel araç sahipliği durumunuz:

□ Var □ Yok

Bu alana nereden geliyorsunuz? (İl olarak belirtiniz.)

……..

Mezarlığa sıklıkla geliyorsunuz?

□ Haftada bir kere □ Ayda bir kere □ Üç ayda bir kere □ Altı ayda bir kere □ Senede bir kere

Mezarlığa kiminle geliyorsunuz?

□ Yalnız □ Eşimle □ Çocuklarımla □ Ailemle □ Akrabalarımla □ Arkadaşlarımla

Mezarlıkta ne kadar vakit geçiriyorsunuz?

□ 0-1 saat arası □ 1-2 saat arası □ 2-3 saat arası □ 3 saatten fazla

Mezarlığa geliş nedeniniz nedir?

□ Defin □ Kabir ziyareti □ Kabir Bakımı □ Bitki Dikimi □ Diğer …….

Mezarlığa en çok haftanın hangi günü gelmeyi tercih ediyorsunuz?

□ Pazartesi □ Salı □ Çarşamba □ Perşembe □ Cuma □ Cumartesi □ Pazar

Mezarlığa en çok hangi mevsimde gelmeyi tercih ediyorsunuz?

□ İlkbahar □ Yaz □ Sonbahar □ Kış

MEZARLIK FİZİKİ ALANI-KONUMU İLE İLGİLİ SORULAR

Mezarlığın şehir içerisindeki konumu sizce uygun mu?

Sorunun yanıtı "Evet" ise gerekçesini açıklayınız

……..

Sorunun yanıtı "Hayır" ise gerekçesini açıklayınız

……..

Mezarlığa ulaşım sorunu yaşıyor musunuz?

□ Evet □ Hayır

Mezarlığa ulaşım şekliniz nedir?

□ Özel araç □ Toplu taşıma □ Yürüyerek □ Bisiklet □ Diğer …….

Mezarlık içerisinde yaşlılar ve engelli insanlar için kullanılan servis sizce yeterlimi?

□ Evet □ Hayır □ Kısmen

DONATI ALANLARI İLE İLGİLİ SORULAR

Donatı alanları açısından bu alanın yeterlilik durumunu aşağıdaki tablo üzerinde işaretleyiniz.

Donatı alanı adı	Yeterli	Yetersiz	Donatı alanı adı	Yeterli	Yetersiz	Donatı alanı adı	Yeterli	Yetersiz
Yönetim binası			Cami					

Güvenlik binası			Çiçek satış yeri					
Kabir Alanları			Lavabo-tuvaletler					
Araç yolları			Otopark					
Yaya yolları								

Burada olmasını istediğiniz donatı alan/alanları nelerdir yazınız

……

YAPISAL PEYZAJ İLE İLGİLİ SORULAR

Kabirler arasında rahat hareket edebiliyor musunuz?

□ Evet □ Hayır

Mezarlık içerisinde dört mevsim rahat bir şekilde hareket edebiliyor musunuz?

□ Evet □ Hayır

Mezarlığı engelli ve yaşlı kullanımına uygun buluyor musunuz?

□ Evet □ Hayır

Donatı elemanları açısından bu alanın yeterlilik durumunu aşağıdaki tablo üzerinde işaretleyiniz.

Donatı adı	Yeterli	Yetersiz	Donatı adı	Yeterli	Yetersiz	Donatı adı	Yeterli	Yetersiz
Banklar			Kuran kutuları					
Aydınlatma Elemanları			Otobüs Durakları					
Yönlendirme levhaları								
Çeşmeler								
Çöp Kutuları								

Burada olmasını istediğiniz donatı elemanı/elemanları nelerdir, yazınız

……

BİTKİSEL PEYZAJ İLE İLGİLİ SORULAR

Kabir ziyaretine giderken çiçek veya fidan alıyor musunuz?

□ Evet □ Hayır

Alıyorsanız tercihiniz nedir?

□ Ağaç- çalı □ Süs bitkileri □ Mevsimlik çiçek □ Yer örtücüler

Bitki alırken nelere dikkat ediyorsunuz?

□ Form □ Renk □ Doku □ Koku □ Çiçeklenme □ Diğer …….

Fidan dikmek için belirlenmiş yerler var mı?

□ Evet □ Hayır □ Kısmen

Seçtiğiniz bitki bakımı hakkında bilginiz var mı?

□ Evet □ Hayır □ Kısmen

Açık mekanlarda ise daha çok aşağıdaki seçeneklerden hangisini görmek istersiniz?

□ Su □ Toprak □ Beton □ Çim □ Ağaç- çalı

PEYZAJ YÖNETMİ İLE İLGİLİ SORULAR

Mezarlık çevresindeki fidanlıklar sizce yeterlimi?

□ Evet □ Hayır □ Kısmen

Mezarlık için bitki alımlarınızda, uygun bitki almanız konusunda danışacağınız bir yer olmasını ister misiniz?

□ Evet □ Hayır

Danışma hizmeti sizce yeterlimi?

□ Evet □ Hayır □ Kısmen

Güvenlik hizmeti sizce yeterlimi?

□ Evet □ Hayır □ Kısmen

Mezarlıkta geçirdiğiniz süre boyunca ihtiyaçlarınızı karşılayabiliyor musunuz?

□ Evet □ Hayır □ Kısmen

Çöpler yeterince iyi toplanıyor mu?

□ Evet □ Hayır □ Kısmen

Yabani otlarla mücadele yeterlimi?

□ Evet □ Hayır □ Kısmen

Mezarlık alanı içerisindeki yapısal elemanları bakımlı buluyor musunuz?

□ Evet □ Hayır □ Kısmen

Çocuklarınızı mezarlığa getiriyor musunuz?

□ Evet □ Hayır

Çocuklarınızı mezarlıkta bırakabileceğiniz bir yer var mı?

□ Evet □ Hayır

Eğer yoksa çocuklarınız bırakabileceğiniz güvenlikli bir yer olmasını ister misiniz?

□ Evet □ Hayır

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Mehmet İlkan Bayrak

Doğum Yeri ve Tarihi : Yomra 05/08/1989

Yabancı Dil : İngilizce

Eğitim Durumu

Lise : Kars Fen Lisesi (2003-2006)

Lisans : KTÜ Orman Fak. Peyzaj Mimarlığı Bölümü (2010-2014)

Yüksek Lisans : B.U.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Bölümü (2015-2019)

Çalıştığı Kurum/Kurumlar : Tarım A.Ş., MAÇA Müh. Mim., ÇOMÜ (2019- D.E.)

İletişim (e-posta) : mehmetbayrak@comu.edu.tr

Yayınları :

Bayrak M.İ., Sağlik A., Temiz M., Sağlik E., Kelkit A. 2019. Kentsel Donatı Elemanlarının Ergonomik Açıdan İncelenmesi: Çanakkale Eski Kordon Örneği. Balkan 1. Uluslararası Uygulamalı Bilimler Kongresi, 5-7 Nisan 2019, Edirne.

Bayrak M.İ., Temiz M., Sağlik A., Kelkit A., Sağlik E. 2019. Çanakkale Kent Merkezinde Açık Yeşil Alanların Sosyo-Kültürel ve Zamansal Değişimi. Balkan 1. Uluslararası Uygulamalı Bilimler Kongresi, 5-7 Nisan 2019, Edirne.

Bayrak, M.İ., Sağlik A., Sağlik E., Temiz M., Kelkit A. 2019. Çanakkale Troia Müzesi Çevresinin Peyzaj Mimarlığı Açısından İrdelenmesi ve Çözüm Önerileri Getirilmesi. 2nd International Congress on Engineering and Architecture, 22-24 Nisan 2019, Muğla.

Bayrak M.İ., Sağlik A., Temiz M., Sağlik E., Kelkit A. 2019. Çanakkale'deki Parkların Engelliler Açısından Kullanılabilirliği. 2nd International Congress on Engineering and Architecture, 22-24 Nisan 2019, Muğla.

Bayrak M.İ., Sağlik A., Temiz M., Sağlik E., Kelkit A. 2019. Çanakkale Halk Bahçesinin Hava Kararınca Kullanım Olanaklarının İncelenmesi. 2nd International Congress on Engineering and Architecture, 22-24 Nisan 2019, Muğla.

Sağlik A., Sağlik E., Temiz M., Bayrak M.İ., Kelkit A. 2019. Çanakkale Kent Merkezindeki Âtıl Boşlukların Kent Gelişimine Etkisi. 2nd International Congress on Engineering and Architecture, 22-24 Nisan 2019, Muğla.

Sağlik A., Temiz M., Bayrak M.İ., Sağlik E., Kelkit A. 2019. ÇOMÜ Terzioğlu Yerleşkesinde Tespit Edilen Dış Mekân Sorunlarının Peyzaj Tasarımı ile Giderilmesi. 2nd International Congress on Engineering and Architecture, 22-24 Nisan 2019, Muğla.

Sağlik A., Sağlik E., Temiz M., Bayrak M.İ., Kelkit A. 2019. Askeri Alanların Çanakkale Kent Gelişimindeki Sınırlayıcı Etkisi. 2nd International Congress on Engineering and Architecture, 22-24 Nisan 2019, Muğla.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Mehmet İlkan BAYRAK
Tez Adı	PEYZAJ PLANLAMA VE TASARIM İLKELERİ AÇISINDAN BURSA KENT HAMİTLER MEZARLIĞI DEĞERLENDİRİLMESİ
Enstitü	Fen Bilimleri Enstitüsü
Anabilim Dalı	Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Tez Danışmanı(ları)	Doç. Dr. Aysun ÇELİK CANGA
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) izni	☒ Tezimden fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimin sadece içindekiler, özet, kaynakça ve içeriğinin % 10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin vermiyorum
Yayımlama izni	☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin veriyorum

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih : 15.11.2019
İmza :